

T.C
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EGE'DEKİ TÜRK-YUNAN SORUNLARININ, ULUSLARARASI HUKUK
BAKIMINDAN İNCELENMESİ,

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERGUN MENGİ

ANA BİLİM DALI : ULUSLARARASI İLİŞKİLER
PROGRAM : ULUSLARARASI İLİŞKİLER

DANIŞMAN: DOÇ. DR. M. EFE ÇAMAN

KOCAELİ, 2008

T.C
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EGE'DEKİ TÜRK-YUNAN SORUNLARININ, ULUSLARARASI HUKUK BAKIMINDAN
İNCELENMESİ,

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: ERGUN MENGİ
Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Tarihi ve No: 18.06.2008-2008/17

Prof.Dr. Hasret ÇOMAK Doç.Dr. M. Efe ÇAMAN Yrd.Doç.Dr.İ.Kaya ÜLGER

KOCAELİ, 2008

ÖNSÖZ

Türk-Yunan ilişkileri her iki devletin dış politikasında her zaman çok önemli yer tutmuştur. 1950'lerden sonra Kıbrıs ve Ege kapsamında bir çok sorun nedeniyle karşı karşıya gelen iki ülkenin, özellikle Ege sorunlarının çözümüne önemli bir gelişme halen sağlanamamıştır. Ancak Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) süreci kapsamında oluşan karşılıklı iyi niyet ortamı sürdürülmekte ve sorunlar tabiri caizse buzdolabında muhafaza edilmektedir.

Artık bir karasuyu ihlali, veya hava sahası ihlali eskisi kadar gündemi oluşturmasa da taraflar tezlerinde zemin kaybetmemek için her olayda diplomatik girişimlerini de yapmaktan geri kalmamaktadır.

Ege sorunlarının çözümünde, muhakkak ki uluslar arası hukuk, Mahkeme kararları çok önemli rol oynayacaktır. Her iki taraf da Uluslararası Hukukun kendi tezlerine yakın kısımlarını ortaya koymakta ve sorunlar devam etmektedir.

Yunanistan'ın karasularını genişletmesi demek Ege'nin hemen hemen tamamına sahip olması demektir. Böyle bir girişim zaten kıta sahanlığı gibi diğer sorunların da önemini oldukça azaltacak ve tartışmaya değer bir durum bırakmayacaktır.

Kıta sahanlığının hakça paylaşılması için iki ülkenin bir araya gelerek uzlaşi içinde bir çözüme ulaşması şarttır. Çözüm olmasa dahi, yapılacak ekonomik işbirliği antlaşmaları veya ortak şirketlerle Ege'nin doğal kaynaklarından istifade edilmesine en kısa zamanda başlanılması gereklidir. Bunun için zaman gelmiş ve geçmiştir.

Basit olarak görülse de Yunanistan'ın Hava sahası iddialarına da bir an evvel son vermesi, Ege'de karşı karşıya gelen hava kuvvetleri unsurları ve verilen kayıplar kapsamında ivedilik taşımaktadır. Yunanistan'ın uluslararası hukuka tamamen aykırı olan 6 millik karasuyu ötesinde 10 millik hava sahası iddiaları, Yunanistan'a hiçbir yönden ilave bir katma değer sağlamayacaktır. Bu nedenle bu iddiadan vazgeçilmesi, resmi olarak vazgeçilmese de uygulamada göz ardı edilmesi, en azından Ege'de verilen pilot ve uçak kayıplarının engellenmesi bakımından önemlidir.

Bu tezin hazırlanmasında, benden yardımlarını esirgemeyen Tez Danışmanım Doç.Dr. M.Efe ÇAMAN'a, konu hakkında engin bilgisiyle bana yol gösteren Prof. Dr. Sertaç Hami BAŞEREN'e ve Sn. Ali KURUMAHMUT'A teşekkür etmeyi bir borç biliyorum.

17 Haziran 2008

Ergun MENGİ

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖZET	III
ABSTRACT.....	V
KISALTMALAR.....	VII
GİRİŞ.....	1
I. KURAMSAL, TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	3
II. KARASULARI	
A. Karasuları Hakkında Uluslararası Hukuk, Mahkeme Kararları ve Örf-Adet Kuralları.....	5
B. Yunanistan ve Türkiye'nin Uygulamaları.....	6
C. Yunanistan'ın Tezleri.....	7
D. Türkiye'nin Tezleri.....	8
E. Ege Denizinin Karasuları Bakımından İncelenmesi.....	11
F. Sonuç ve Değerlendirme.....	11
III. KITA SAHANLIĞININ VE MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE (MEB)'NİN SINIRLANDIRILMASI	
A. Genel Durum ve Uluslararası Hukuk Kuralları.....	14
B. 1982 III. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) Öncesi Kıta Sahaneliği Konusundaki Uluslararası Mahkeme Kararları	
1. Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Davaları.....	19
2. Tunus-Libya Kıta Sahaneliği Davası.....	23
C. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Sonrası Uluslararası Mahkeme Kararları.....	24
1. Maine Körfezi Davası.....	25

2. Libya-Malta Davası.....	26
3. Saint Pierre ve Miquelon Adaları Davası.....	28
4. Jan Mayen Davası.....	29
D. Ege'deki Uyuşmazlığa Örnek Teşkil Edebilecek Uluslararası İkili Anlaşmalar.....	30
E. Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılmasına Adaların Etkisi.....	31
F. Yunanistan'ın Tezleri.....	33
G. Türkiye'nin Tezleri.....	34
Ğ. Sonuç ve Değerlendirme.....	36
IV. EGE'DE, EGEMENLİĞİ ULUSLARARASI ANTLAŞMALARLA YUNANİSTAN'A DEVREDİLMEMİŞ ADA, ADACIK VE KAYALIKLAR (EGAYDAAK)	
A. Genel.....	38
B. Adaların Tarihi ve Yunan Egemenliğine Geçişleri ve Gri Adalar.....	40
C. Yunanistan'ın Tezleri.....	43
D. Türkiye'nin Tezleri.....	44
E. Eritre-Yemen Sorunu.....	46
F. Sonuç ve Değerlendirme.....	51
V. SİLAHSIZLANDIRILMIŞ STATÜDEKİ ADALARIN SİLAHLANDIRILMASI	
A. Uluslararası Antlaşmalar ve Hukuk Kuralları.....	56
B. Yunanistan'ın Tezleri.....	60
C. Türkiye'nin Tezleri.....	62
D. Sonuç ve Değerlendirme.....	64
VI. YUNANİSTAN'IN 10 DENİZ MİLİ HAVA SAHASI İDDİALARI	
A. Yunanistan'ın İç Hukuk Düzenlemeleri.....	71
B. Sonuç ve Değerlendirme.....	73
VII. UÇUŞ MALUMAT BÖLGESİ (Flight Information Region- FIR) SORUNU.....	75
VIII. TARAFLARIN SORUN OLARAK DEĞERLENDİRDİĞİ HUSUSLARIN MUKAYESESİ.....	77
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	84
KAYNAKÇA.....	i

Özgeçmiş

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AIP	:	Havacılık Bilgi Yayını
B.M.D.H.S.	:	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
B.M.D.H.K.	:	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı
BM	:	Birleşmiş Milletler
CF	:	Coğrafi Formasyon
EGAÖ	:	Ege'de Güven Artırıcı Önlemler
EGAYDAAK	:	Egemenliği Anlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar
FIR	:	Uçuş Malumat Bölgesi
GGAÖ	:	Güven ve Güvenlik Artırıcı Önlemler
GKRY	:	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
ICAO	:	Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü
MEB	:	Münhasır Ekonomik Bölge
NATO	:	Kuzey Atlantik Antlaşması Organizasyonu
SAR	:	Arama ve Kurtarma
U.A.D.	:	Uluslararası Adalet Divanı
nm	:	Deniz Mili
Bkz.	:	Bakınız

Giriş:

Türkiye ile Yunanistan, 1920'lerden beri savaşmamış olmalarına ve 1952'den bu yana aynı ittifakta (NATO) yer almalarına karşın zaman zaman ortaya çıkan yumuşama periyotları hariç, komşulukları uyum içinde olmayan iki devlettir.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunlar zaman içinde çözülmek bir yana, derinleşmiş ve genişletilmiştir. İki ülke arasındaki sorunlara bir çözüm bulunmasını engelleyen etkenlerin başında, yaşanan bir tarihin yarattığı güvensizlikten öte, milli çıkarların çatışmasının ve Ege'de yaratılan dengesizliğin geldiği değerlendirilebilir. Türkiye'yi tehdit olarak görmeye devam eden Yunanistan'ın, Türkiye ile ilişkilerinde de son yıllarda bir değişim gözlenmektedir.

Bu kapsamda; Haziran 1999 ayında Türkiye'nin yaptığı girişimle başlayan olumlu ortam, tali konularda dokuz adet anlaşmanın imzalanması, değişik komitelerin kurulması, ekonomik ilişkilerin gelişmesi ile güven ve güvenlik artırıcı önlemler (GGAÖ)'de görüşmelerin yavaş da olsa devam etmesi şeklinde süre gelmiş, ancak ana konularda önemli bir ilerleme sağlanamamıştır.

Ege sorununun temelinde, Yunanistan'ın sahil devletlerinden biri olan Türkiye'nin hak ve çıkarlarını göz ardı ederek, Ege'yi Yunan egemenliğine alma isteği yatmakta, Türkiye buna karşılık olarak Ege'nin iki ülkenin ortak denizi olduğunu ve Ege'deki yaşamsal çıkarlarından vazgeçmesinin mümkün olmadığını belirtmektedir. Bu nedenle de iki devleti ilgilendiren hemen hemen her konu kendiliğinden bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu incelemede ana kaynak olarak kullanılacak, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (III. B.M.D.H.S.); 30 Nisan 1982 tarihinde konferansa katılanların oylaması sonucu, 17 çekimser ve 4 karşı (Türkiye, ABD, İsrail ve Venezuela) oya karşılık, 130 olumlu oyla kabul edilmiştir. 06-10 Aralık 1982 tarihlerinde Jamaika'da, Montego Bay'da düzenlenen bir törenle Sözleşme 119 devlet tarafından imzalanmıştır.¹

¹ Aydoğan Özman, **Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi**, İstanbul, 1984, s.vı

Yürürlüğe girebilmesi için en az 60 devletin onaylamasından sonra bir yıl geçmesi gereken III. B.M.D.H.S., 16 Kasım 1994 tarihinde bu şartların tahakkuk etmesiyle yürürlüğe girmiş bulunmaktadır.²

AB'ne giriş sürecinde; Yunanistan'dan Kaynaklanan EGE sorunları kapsamında "iki ülke arasındaki sorunların makul bir zaman içerisinde çözüme ulaştırılmaması halinde en geç 2004 yılına kadar Uluslararası Adalet Divanı (U.A.D)'na gidilmesi gerektiği, 1999 Helsinki Zirvesi'nde ortaya konmuş ve bu bağlamda iki ülke arasında çözüme ulaşmayan herhangi bir soruna ilişkin durumun, özellikle katılım sürecine etkileri bakımından, AB Konseyi tarafından U.A.D' de çözülmesini teşvik maksadıyla 2004 yılı sonuna kadar gözden geçirileceğine Türkiye Katılım Ortaklığı belgesinde teyiden yer verilmiştir.

Türkiye'nin AB üyelik müzakereleri başlamasına rağmen, Yunanistan halen Ege'de mevcut sorunlara ilişkin U.A.D'ye başvurmamıştır. Sorunlara çözüm konusunda taraflar ikili görüşmelerine devam etmektedir.

Ege sorunları uzun yıllardır bilinen sorunlar olmasına rağmen, 1995 yılından sonra, Yunanistan ilk kez, Ege'de kendisine ait olduğunu iddia ettiği bazı toprakları kaybedebileceği bir Türk Tezi ile karşı karşıya kalmıştır. "Egemenliği Anlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar (EGAYDAAK)."

Bu incelemede, Ege'deki Türk-Yunan sorunlarına özet olarak baktıktan sonra, sorunları uluslararası hukuk ve içtihatlar kapsamında inceleyip, tarafların, özellikle Türk tarafının tezleri açıklanmaya çalışılacaktır.

² Defense Institute of International Legal Studies, **Law of Treaties** (11/96), s.4-5

I. KURAMSAL, TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Ege'deki Türk-Yunan sorunları neredeyse 100 yıla yakın bir süredir süre gelmektedir. Sorunların çözümünde herhangi bir ilerleme sağlanabildiğini söylemek güçtür. Ancak, sorunlar zaman zaman iki ülkeyi savaşın eşiğine getirmiş, zaman zaman da durgunluk dönemine girmiştir. Ancak, durgunluklara fazla aldanmamak gerekir ve bu konuda bilinçli olma mecburiyeti vardır.

Ege'deki Türk-Yunan sorunları uluslararası hukuk bakımından incelendiğinde ne gibi sonuçlar çıkmaktadır? Hukuk kuralları hangi tarafa daha fazla hak vermektedir? Ayrıca bu hukuk kuralları, benzer mahkeme kararlarıyla ne kadar paralellik arz etmektedir? Uluslararası hukuk kuralları ve verilen mahkeme kararları Türkiye'nin bu güne kadar ortaya koyduğu görüşleri ne kadar desteklemektedir?

Dz.K.K.ıgındaki 29 yıllık fiili hizmet süremde, Ege'deki sorunlar canlı olarak karşına çıkmıştır. Bu tecrübelerimden de istifadeyle; bu tezde, Ege'deki sorunlara ilişkin *hukuk kuralları, mahkeme kararları ve ülkeler arasında yapılan ikili antlaşma ve sözleşmeler ele alınacak ve sonuçta tarafların haklı veya haksızlığına ilişkin; devlet yetkilileri, akademisyenler ve hukukçular tarafından kullanılabilinecek somut sonuçlara ulaşmaya çalışılacaktır.*

Bölüm-II'de; Yunanistan'ın Ege'de kara sularının 6 milin üzerine genişletilmesi, Türkiye'nin Ege denizini stratejik kullanma hakkını olumsuz etkileyecektir. Bu tezde Yunanistan'ın karasularını 12 NM'e artırdığı zaman Ege'nin %71.53'üne (Bkz. Ek-A) sahip olacağı ve bunun ne gibi sonuçlara doğuracağına değinerek, Yunanistan'a karşı kullanılabilir uluslararası hukuk kaidelerinin tarafımızdan kullanılabilir detayları ortaya konmaya çalışılacaktır. III. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesinin (III. B.M.D.H.S.) konuya ilişkin maddelerini Yunan tezleri karşısında inceleyecek ve bir senteze ulaşılacaktır.

Bölüm-III'de; Kıta sahanlığı sınırlandırmasına ilişkin uygulanan uluslararası hukuk düzenlemeleri; devletlerin, sınırlandırmayı öncelikle *"anlaşma"* ile yapmaları hükmünü amir olmasına rağmen, Yunanistan kıta sahanlığının Doğu Ege Adaları ile Anadolu sahilleri arasından geçmesine yönelik tezini korumaktadır. Ancak, Yunanistan'ın bu tezine

karşı, gerek uluslararası hukuk Kuralları, gerek benzer sorunlara verilen Büyük Mahkeme kararları ve gerekse aynı konuda bazı ülkeler tarafından yapılan *ikili sözleşmelerin* ayrıntıları incelenerek sorunların arkasında yatan gerekçeler ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Bölüm-IV'de; Kardak Kayalıkları kriziyle gündeme gelen Ege Adaları üzerindeki egemenlik sorunu, Yunanistan'ın ilk kez Ege'de toprak kaybetmesi endişenin gündeme gelmesine neden olmuştur. Bu çalışmada, Yunanistan'a antlaşmalarla devredilen adaları tek tek inceleyerek, bu antlaşmalarda yer almayan, kısacası egemenliği verilmemiş adalar tespit edilecektir. Ayrıca bu konuda benzer hususları içeren Eritre-Yemen davasının da Ege'deki soruna olan yansımaları ortaya konulacaktır.

Bölüm-V'de; Doğu Ege adalarının silahlandırılması konusu de-facto olarak Yunanistan tarafından bilfiil uygulanmış bir sorun olarak uzun yıllardır karşımızdadır. Bu tezde bu konunun Lozan Antlaşması, Paris Antlaşması, Lozan Boğazlar Sözleşmesi, Altı Büyük Devlet kararı ve bu kararın Lozan'da teyidi ile Montreux Antlaşması kapsamında hukuki durumunu inceleyerek, Türkiye'nin güvenlik endişeleri ortaya konmaya çalışılacaktır.

Bölüm-VI'da; Yunanistan'ın 10 nm.lik hava sahası iddiaları, kendileri açısından savunulması en güç sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu basit gibi görünen sorunun, günümüzde ne gibi önemli sonuçlara neden olduğu incelenecektir.

Bölüm-VII'de; Uçuş malumat bölgesi (FIR) sorunu da hava sahası Sorunu gibi, Yunanistan tarafından savunulması zor olan bir sorun olmasına rağmen, güncel yaşamda iki ülkeyi karşı karşıya getiren ve zaman zaman istenmeyen tatsızlıkların yaşandığı bir sorundur. Bu sorunun arkasında, Yunanistan'ın Ege'ye bakış açısı ile tarihsel geçmişi ve Hukuk maddeleri bakımından yaklaşılarak, kullanılabilir kanıtlar belirlenmeye çalışılacaktır.

II. KARASULARI SORUNU

A. Karasuları Hakkında Uluslararası hukuk, Mahkeme Kararları ve Örf-Adet Kuralları

Milletler Cemiyeti 1930 La Haye Kodifikasyon Konferansı'nda; karasuları ile ilgili tartışmalar, özellikle karasularının genişliği hususunda ortaya çıkmıştır. Toplantıya katılan delegelerin kendi düşüncelerine göre; Yunanistan, 3 mil ve hatta 2 milin dahi kabul edilebileceği, Türkiye ise 6 mil olduğu hususunda görüş bildirmiştir.³ Bahse konu konferansta; 3 mil ilkesi, karasuları konusunda bir uluslararası hukuk kaidesi bulunmadığını iddia eden devletlerle, millî menfaatleri nedeniyle daha geniş karasuları talep eden devletler tarafından reddedilmiştir. Bu gelişmeleri takiben 3 millik karasuları uygulaması 1950'lerden itibaren ortadan kalkarken, III'üncü B.M.D.H.S.'ye kadar bir düzenleme yapılamamıştır. *BM uluslararası hukuk Komisyonu, 1955'te 7 'inci toplantısında* karasularının genişliğini hüküm altına alan bir tasarı hazırlamıştır.

Türkiye tasarı hakkındaki mütalaasında; "Türk makamlarına göre 12 mil esasının uygulamada uluslararası hukukun bir kaidesi sayılacak kadar kabul gördüğünü"⁴ bildirmiştir. Bugün; Yunanistan, bu mütalaaya dayanarak Türkiye'nin 12 mil karasuları genişliğini öngören bir örf ve âdet *hukuku kuralının varlığını kabul ettiğini ileri sürmektedir.*⁵

1958 Konferansı'nda ve daha sonra düzenlenen *1960 II'nci Deniz Hukuku Konferansı'nda*, karasularının genişliği hususunda herhangi bir uzlaşmaya varılamamıştır.

III' üncü B.M.D.H.S.'de, karasuları hakkında bir sonuca ulaşılmış ve sözleşmenin 3ncü Md.sinde aşağıdaki tanıma yer verilmiştir:

"Her devlet, karasularının genişliğini tespit etme hakkına sahiptir; bu genişlik işbu Sözleşmeye göre tespit edilen esas hatlardan itibaren 12 deniz milini geçemez."

III'üncü B.M.D.H.S., bu madde ile, karasularının genişliğini belirleme yetkisinin kime ait olduğu sorusuna da cevap vermiştir. Bu yetki devletin bizatihi kendisine aittir. Bu

³ Sertaç Hami BAŞEREN, **Ege Sorunları**, Ankara,2006, s.119.

⁴ Uluslararası hukuk Komisyonu'nun 1955'te hazırladığı tasarı hakkında Türkiye'nin mütalaasının metni için bkz. Yearbook of the International Law Commission (YILC), 1956 C.II ss.73-76.

⁵ T.Katsoufros, "**Ege Deniziyle ilgili Türk Yunan Uyuşmazlıkları**", Vaner, S. (yayına hazırlayan), **Türk Yunan Uyuşmazlığı**, Ankara 1990, s. 82.

bağlamda, *Uluslararası Adalet Divanı (U.A.D.)'nin 1951 yılında İngiltere ile Norveç arasındaki Balıkçılık Davası'nda verdiği ve daha sonra 1974 yılında İngiltere ile İzlanda arasındaki Balıkçılık Davası Kararında tekrarladığı hükme işaret edilmiştir.*⁶ Buna göre;

*“Deniz alanlarının sınırlandırılmasının her zaman bir uluslararası yönü vardır; bu, yalnızca kıyıdaş devletin iç hukukunda açıklandığı biçimiyle onun iradesine bağlı olamaz. Her ne kadar, tek kıyı devletinin bunu gerçekleştirme vasfına sahip olması nedeniyle, sınırlandırma işlemi zorunlu olarak tek taraflı bir işlem ise de, buna karşılık, bu sınırlandırmanın üçüncü devletler bakımından geçerliliği uluslararası hukuku ilgilendirmektedir.”*⁷

*Uluslararası sürekli hakem mahkemesi'nin Eritre-Yemen kararı'nda; 12 mil karasuları genişliğini öngören kuralın, bugün artık örf ve âdet hukuku kuralı haline dönüştüğü belirtilmiştir.*⁸

B. Yunanistan ve Türkiye'nin Uygulamaları

Türkiye ve Yunanistan arasında, Ege Denizi'ndeki ulusal sınırların saptanmasında, geleneksel deniz hukuku ilkeleri göz önünde bulundurularak, 3 millik kural temel kabul edilmiş ve Lozan Barış Antlaşması sırasında iki ülke arasındaki denge ve sınır, bu 3 millik kurala göre saptanmıştır.

Türkiye ve Yunanistan arasında fiili olarak saptanan 3 millik ulusal karasuları sınırı, Yunanistan'ın 1936 yılında karasuları sınırını 6 mil yapmasıyla değişmiştir. Yunanistan'ın bu kararı, Türkiye ve Yunanistan arasındaki yakınlaşmanın dorukta olduğu ve İtalya'nın Akdeniz'de bir tehlike olarak belirlediği dönemde, pek fazla önemsenmemiştir⁹.

⁶ Anglo-Norwegian Fisheries Case, Judgement of 18 December 1951. I.C.J. Reports, 1951, p.13; Anglo-Icelandic Fisheries Jurisdiction Case, Judgement of 25 July 1974, I.C.J. Reports, 1974, p.22. M. Gönlübol, **“İngiltere Norveç Balıkçılık Davası”**, SBF D, C. XI, S.4, 1956, s. 151; Hüseyin Pazarıcı, **“Ege'deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri”** Ankara, 1986 s.93; Sevin Toluner, **Milletleraras Hukuk Dersleri**, İstanbul, 1989, s.91; Odman, T. (Doktora Tezi) **karasularının Genisliği Sorunu**, Ankara 1990, ss.138-139.

⁷ 1951 ICJ Reports, s. 132.

⁸ Uluslararası Hakem Mahkemesi'nin yargılamanın ilk aşamasındaki kararı, Territorial Sovereignty and Scope of the Dispute, Eritrea/Yemen, Oct. 9 1998, para. 472; metin için bkz. <http://www.pca-cpa.org/ER-YEA/wardTOC.htm>.

⁹ Başeren, Ege..., s.117

Türkiye açısından ulusal karasularının 6 mile genişletilmesi durumu ise, ancak 1964 yılında gerçekleşebilmiştir. 1964 yılında kabul edilen 476 sayılı Karasuları Kanunu ile Türk karasularının genişliği 6 mil olarak saptanmış, ayrıca karşılıklılık esası kabul edilmiştir¹⁰. Buna göre Türkiye, ulusal karasuları sınırını 6 milden geniş olarak belirlemiş ülkelere karşı, bu ülkelerin kabul etmiş oldukları karasuları sınırını uygulayacaktır. Uygulamada bu ilke, Karadeniz ve Akdeniz’de 12 mil olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye’de 1982 tarihli Karasuları Kanunu, Türk karasularının genişliğini 6 deniz mili olarak saptamış ancak, Bakanlar Kurulu’na belirli denizler için o denizlerin bütün özellikleri ve şartları dikkate alınarak hakkaniyet ilkesine uygun olarak 6 deniz milinin üzerinde belirleme yetkisi vermiştir¹¹. Bu yetkiye dayanarak Bakanlar Kurulu, 29 Mayıs 1982 tarihli ve 8/4782 sayılı kararı ile Karadeniz ve Akdeniz’deki 12 mil karasuları uygulamasının devamına karar vermiştir. Ege Denizi’ndeki karasuları genişliği ise kanun gereği 6 mil olarak devam etmektedir.

C. Yunanistan’ın Tezleri

Yunanistan’a göre; III’üncü B.M.D.H.S. Md.3, karasularının genişliğinin 12 mil olduğunu öngören örf ve âdet hukuku kuralını¹² Sözleşme’ye aktardığı¹³ için Türkiye’yi de bağlar. 12 Mil karasuları genişliği evrenseldir; bu genel kuralın uygulanması, denizin kapalı ya da yarı kapalı niteliğine bağlı değildir. Ege Denizi’nin kapalı ya da yarı kapalı bir deniz oluşturmasının, Yunan karasularının genişliği ile bir ilgisi yoktur. Ülkesel bütünlük tezi esastır, kıta Yunanistan’a uygulanan hükümler aynen adalara da uygulanacaktır. Ada ile kıta parçası aynı ve eşit haklara sahiptir.

Yunanistan ayrıca; Lozan Barış Antlaşması Md.6 ve 12 kapsamında, Ege’de Türkiye ile Yunanistan arasında sınırın çizilmiş olduğunu ileri sürmektedir¹⁴. Türkiye ile

¹⁰ 476 sayılı Karasuları kanunu, Resmi Gazete, 24 Mayıs 1964, s.11711.

¹¹ Karasuları Kanunu, Kanun Numarası: 2674, Resmi Gazete, 29 Mayıs 1982.

¹² A.Wilson, “**The Aegean Dispute**”, *Adelphi Paper*, No. 155, s.23.

¹³ K. Ioannou, “**The Greek Territorial Sea**” in *Greece and the Law of the Sea*, ed. By Kariotis C.T., The Hague 1997, s.130;

¹⁴ T.Katsoufros, **Ege Deniziyle İlgili Türk Yunan Uyuşmazlıkları**, Semih Vaner (yayına hazırlayan), **Türk Yunan Uyuşmazlığı**, Ankara, 1990. s.85.

İtalya arasında 28 Aralık 1932'de imzalanan bu mutabakat zaptının¹⁵ geçerli bir uluslararası anlaşma olduğu ileri sürülerek 4 Ocak 1932 Antlaşması¹⁶ ile çizilen sınırın bittiği yerden başlayarak, Eşek Adası (Gaidaros) mevkiine kadar uzanan bir bölgede Menteşe Adaları ile Anadolu sahilleri arasında sınırın çizildiğini iddia etmektedir.¹⁷ Yunanistan; Türkiye'nin III. B.M.D.H.S.'ne başından itibaren sürekli itiraz eden ülke savına dayanamayacağını iddia etmektedir. Yunanistan bu sava dayanabilmek için söz konusu teamül kuralına yapılan itirazın, bu kuralın bağlayıcı nitelik kazanmasından önce sürekli bir biçimde dile getirilmiş olması gerektiğini ifade ederek; Türkiye'nin karasuları yasası tasarısında 12 milden söz edildiğini, tasarının 2'nci maddesinde "*Sözleşme hükümleriyle getirilen istisnalar ve Md.9'da sayılan durumlar dışında karasularının genişliğinin 12 mil olmasının*" öngörüldüğüne ifade etmiş; 12 mil genişliğin, karşılıklılık kaygısıyla ve geleneksel olarak tüm yurttaşlarına açık olan balıkçılık alanlarından yoksun kalacak olan Yunanistan'ın karşı önlemler almasında çekinilmiş olması nedeniyle, Ege sahillerinde ret, Karadeniz ve Akdeniz'de ise kabul edildiği ileri sürmüştür. Bu nedenle, Yunanistan tarafından, Türkiye'nin 12 mil örf âdet hukuku kuralına itirazının gayri meşru bir eylem olduğu iddia edilmiştir.¹⁸

Yunanistan ülkesel bütünlük tezi ile 12 mil kuralının adalara da uygulanabileceğini iddia etmekte ve Md.3'de belirtilen hükümden hareketle, karasularının genişliğini belirleme yetkisinin kıyı devletinin egemenlik yetkisine dayandığını ileri sürmektedir.¹⁹

D. Türkiye'nin Tezleri

Türkiye'ye göre; Karasularının genişliği ile ilgili tek bir genel kural yoktur. 1982 B.M.D.H.S. Md.3'e göre, karasularının genişliği mutlak olarak 12 mil değildir. Hükmün ifade tarzı, maddede yer alan 12 milin her durumda uygulanabilecek mutlak bir karasuları genişliği değil, karasularının esas hatlardan itibaren açık denize doğru koşullara bağlı olarak uzanabileceği en uzun mesafe olduğunu göstermektedir. Bu hüküm, kendi içinde karasularının 12 milden az olması gereken hallerin de varlığını ortaya koymaktadır. Genel

¹⁵ 28 Aralık 1932 tarihli Türk-İtalyan Toplantı Tutanağı'nın orijinal metninin şekli düzenine sadık kalınarak yapılmış tercümesi için bkz. Başeren, S.H., Kurumahmut, A., *Ege'de Egemenliği Devredilmemiş Adalar*, Ankara 2003, lahika-5, ss.153-156.

¹⁶ 4 Ocak 1932 tarihli Anadolu Sahilleri ile Meis Adası Arasındaki Ada ve Adacıkların ve Bodrum Körfezi Karşısındaki Ada'nın Cihedi Aidiyeti Hakkındaki Sözleşme, metin için bkz. *Resmi Gazete (RG)*, 25 Ocak 1933, S. 2313.

¹⁷ F.Konstantopoulou, "*İmia'dan Başlayan*" *Eleftherotipia*, 8 Mart 1997,

¹⁸ Katsoufros, a.g.e., s.84

¹⁹ Odman, a.g.e., s. 132.

kapsamlı kurallar, özellikleri nedeniyle Ege gibi kapalı ve yarı kapalı denizlerde uygulanamaz.²⁰ Türkiye, karasularının genişliğinin 12 mile kadar uzanabileceğini öngören III'üncü B.M.D.H.S. Md.3 hükmünün örf ve âdet hukuku kuralı olmadığını belirtmiştir. Ayrıca, 1982 Sözleşmesi'nin imzalanmasından sonra bu hükmün kendisi için örf ve âdet hukuku kuralı oluşturamayacağını ifade ederek ve bununla tutarlı davranışlarını sürdürerek, hükmün bir gün örf ve âdet hukuku kuralı haline dönüşmesi durumunda da sürekli itiraz eden devlet olarak kendisini bağlamayacağını ifade etmektedir.²¹

Yunanistan'ın, Türkiye'nin karasuları yasası tasarısında 12 milden söz edildiği v.b nedenlerle, Türkiye'nin 12 mil örf âdet hukuku kuralına itirazının gayri meşru bir eylem olduğu iddiaları karşısında,²² Türkiye; Bugün yürürlükte olmayan 1964 Türk Karasuları Yasası'nın hiçbir yerinde 12 mil kuralına atıfta bulunmadığı gibi, bu genişliği örf ve âdet hukuku kuralı olarak kabul edecek herhangi bir ifadeye de yer vermemiş olduğu; aynı şekilde, Türkiye'nin hiçbir belge ve uygulamasının gerekçeleri dikkate alındığında 12 milden yana bir opinio juris'in mevcut olduğu sonucunu doğurmadığı belirtilmiştir.²³

Yunanistan'ın ülkesel bütünlük iddialarına karşılık; Türkiye, III'üncü BMDH Konferansı'nda, ülkesinde kıtasal karaları bulunan devletlerin takımda devleti olamayacağını ve takımda suları rejiminden yararlanamayacağını savunmuş, bu doğrultuda öneriler vermiştir. III'üncü B.M.D.H.S.'deki düzenleme de bu doğrultuda olmuştur (Md.46/a).

Türkiye, kıyı devletinin kendi karasularının genişliğini belirleme yetkisi bulunduğunu kabul etmekle²⁴ beraber bu yetkinin kullanılmasının tümüyle ilgili devletin egemenlik hakları içinde kalmadığını²⁵ söylemektedir. Kıyı devletinin tek taraflı işlemleri, diğer devletlerin bu işlem karşısındaki tutumları ile yalnız o devletlere karşı hukuki sonuçlar

²⁰ H.Pazarıcı, **Ege Denizindeki Türk-Yunan Sorunlarının Hukuki Yönü; Türk Yunan uyuşmazlığı**, (derleyen) S. Vaner, İstanbul 1990, s.114.

²¹ A.Özman, **Ege Karasuları Sorunu**, AÜ SBFD, C.XIII, s. 176; Sevin Toluner, **Milletlerarası Hukuk Dersleri**, B. IV, İstanbul 1989, s. 107; H. Pazarıcı, "**Ege'deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri; Hukuki Açından**", *Ege'de Deniz Sorunları Semineri*, A.Ü.SBF Yayını 1986, s. 91; Ş.Güneş, "**12 Mil Sorunu ve Ege'nin Yarı Kapalı Statüsü**", *Dış Politika*, C.IV, S.1 Nisan 1995, s. 80

²² Katsoufros, a.g.e., s.84

²³ Pazarıcı,.. Türk-Yunan Sorunlarının...,114.

²⁴ 15 Temmuz 1974, A/CONF. 62/C.2/L.8 Official Records, Vol. III, s.188; N. Yolga, **Ege'deki Başlıca Deniz Sorunları**, Ege Deniz Sorunları Semineri, Ankara 1986, s.36.

²⁵ 15 Temmuz 1974, A/CONF.62/C.2/L.8 Official Records, Vol. III, s.188; 18 Mart 1976, A/CONF.62/C.2/L.90 Official Records Vol. V, s.203; Odman, T., **a.g.e.** s.135.

doğurur.²⁶ Kıyı devletinin karasularının genişliğine ilişkin işleminin başka bir devlet karşısında geçerli olması için ilgili devletin buna itiraz etmemesi ve tanınması gerektiği belirtilmektedir. *Uluslararası hukuka göre, diğer devletlerin kıyı devletinin belirlediği karasuları genişliğini tanımama hakkı bulunduğu*, Md.3'te bunun yazılı olmamasının bir değişiklik yaratmadığına işaret edilmektedir²⁷.

Hiçbir devletin kasten diğer bir devletin karasularının açık denizle ya da münhasır ekonomik bölgeyle bağlantısını kesme hakkı yoktur. Bu örf ve âdet hukuku ilkesi, 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi Md.4'te²⁸ ve 1982 B.M.D.H.S. Md.7'de yer almıştır. Bu ilke, hukukun öngördüğü bir hak olan denize açılma hakkının bir uygulamasından ibarettir.²⁹

III'üncü B.M.D.H.S. Md.15, (*Madde 15: Sahilleri bitişik veya karşı karşıya olan devletler arasında karasularının Sınırlandırılması: İki devletin sahilleri bitişik veya karşı karşıya olduğunda, aralarında aksine anlaşma olmadıkça, bu devletlerden ne birinin ne de diğerinin kendi karasularını, bütün noktaları bu iki devletin her birinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından eşit uzaklıkta bulunan orta hattın ötesine uzatmaya hakkı yoktur. Bununla beraber bu hüküm, tarihi hakların veya diğer özel durumların varlığı nedeniyle, her iki devletin karasularının başka şekilde sınırlandırılmasını gerekli olduğu durumlarda uygulanmaz.*) gerek uluslararası yapıla geliş hukuku, sınırlandırma sırasında özel durumların varlığı söz konusu ise *adalara kara ülkelerinden daha az etki tanımak ya da hiç etki tanımamak görüşünü* üstü kapalı bir biçimde benimsemiş görünmektedir.³⁰

Türkiye, kapalı ve yarı kapalı denizlerde karasularının genişliğinin hakça ilkelere göre belirlenmesi gerektiğini savunmaktadır.³¹

²⁶ Toluner, **Milletlerarası** ..s.94; Odman, **a.g.e.**, s.138.

²⁷ N. Yolga, **Ege'deki Başlıca Deniz Sorunları**, Ege Deniz Sorunları Semineri, Ankara 1986, s.36.

²⁸ 1958 Cenevre KBBS (Md.4 para 5. The system of straight baselines may not be applied by a State in such a manner as to cut off from the high seas the territorial sea of another State.)

²⁹ Toluner, **Milletlerarası...**, s.101.

³⁰ Toluner, **Milletlerarası...**, s.322.

E. Ege Denzinin Karasuları Bakımından İncelenmesi

İki ÷lke karasularını 12 mile çıkarttığı zaman, *Türk kara suları 1 birim artarken, Yunan kara suları 23 birim*, Coğrafi Formasyon (CF)'ların kara suları ise 5 birim artacaktır. Bu durumda, Ege'deki *açık deniz oranı da %50'den %20'nin altına düşecektir* (Bkz.EK-A).

Ege'de kara sularının 6 milin üzerine genişletilmesi, Türkiye'nin Ege denizini stratejik kullanma hakkını olumsuz etkilemektedir (Bkz.EK-B). Yunanistan karasularını 12 mile genişletirse, Ege'nin %71.53'ne sahip olacak ve Ege'nin büyük bir bölümü Yunanistan'ın egemenliğinde olacaktır. Türkiye'nin ise; % 8.76 ya yükselecek Mavi VATAN'ı dışında kalacak, % 19.71 lik alan ise açık deniz sahası olacaktır.³²

F. Sonuç ve Değerlendirme:

Yunanistan, 1936 yılında tek taraflı bir kararla kara sularının genişliğini altı mile çıkarmıştır. 1964 yılında Türkiye'nin de kara sularını altı mile çıkarmasıyla Ege'de bugünkü durum oluşmuştur. Yunan Hükümeti, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin bazı maddelerini değişik yorumlayarak, uygun zamanı bulduklarında kara sularını altı milin üzerine çıkarabileceklerini beyan etmektedir. Türkiye ise bunu *savaş sebebi* (casus belli) sayacağını deklare etmiřtir³³.

Türkiye, 1982 III' nc Deniz Hukuku Konferansı'na katılmış ve katkılarda bulunmuş olmakla beraber Sözleşme'ye taraf olmamıştır. Bu nedenle, Sözleşme'nin Türkiye'yi bağlamadığına şüphe yoktur. Yunanistan ise Sözleşmeyi imzalamış ve onaylayarak taraf olmuştur. Bu durumda, Sözleşme'nin Türk-Yunan uyuşmazlıkları ile ilgili hükümlerinin ne anlama geldiği bir yana, bu nitelikleri ile uyuşmazlığa uygulanabilmeleri mümkün değildir. Ancak, Yunanistan 12 mil karasuyunun bir örf adet kuralı olduğunu ileri sürmesi ve Türkiye'nin mevcut karasuyu uygulamalarını ne sürmesi durumunda uluslararası hukuk bakımından daha haklı bir duruma gelebilecektir.

³¹ Türkiye'nin konferansa sunduğu taslaklar, 15 Temmuz 1974, A/CONF.62/C.2/L.8 Official Records, Vol.III, s.188; 18 Mart 1976, A/CONF.62/C.2/L.90 Official Records Vol. V, s. 203.

³² etinkaya Apatay, **EGE'de Olup Bitenler**, İstanbul,2006, ss.378-379.

³³ <http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/ayintarihi/1994/ocak1994.htm>

Ege denizinin özelliği itibarıyla kara suları genişliğinin antlaşmalarla belirlenmesi gerektiği ve Türkiye'nin genel tezinin, mevcut kara suları genişliği ile kapsanan alandan daha fazla bir alanın kapsanmaması yönünde olabileceği değerlendirilmektedir.

Yunanistan; ayrıca, Ege denizinde sınırlar olduğunu iddia etmekte, kendi görüşleri paralelinde kara sınırına benzer bir sınır oluşturmayı ve sözde bu sınırın batısında kalan tüm sahalarda deniz yetki alanları dahil milli egemenlik haklarının kullanımını sağlamayı amaçlamaktadır. Ancak, hukuki açıdan Ege denizinde deniz yetki alanları belirleyen bir sınır bulunmamaktadır, sınırları karasuları belirlemektedir.

Yunanistan 12 nm. lik kara suyunu elde ettiği takdirde Ege'nin %71.53'üne sahip olacak ve Ege'nin büyük bir bölümü Yunanistan'ın egemenliğinde olacağından; Ege'de, Kıta sahanlığı veya ekonomik bölge gibi Türkiye'nin hak iddia edebileceği bir Deniz Yetki Alanı kalmayacaktır³⁴. Bu nedenle, karasuları konusu, Ege'deki en önemli sorundur. Karasularını 12 mil e çıkaran Yunanistan'ın kıta sahanlığı ve ekonomik bölge sorunlarında ısrarcı bir tutum takınmasına gerek kalmayacaktır. Çünkü artan karasularıyla, hemen hemen tüm EGE Yunan karasuyu olacağından Kıta sahanlığı sorunu da kendiliğinden ortadan kalkmış olacaktır.

1982 III. B.M.D.H.S. 12 mile onay veriyorsa da, bahse konu madde 12mili en son sınır olarak belirtmekte, bunun ötesine gidilmemesini belirtmektedir. Daha dar karasuyu olmasına engel değildir. Özellikle denizlerin serbestisini esas alan III. B.M.D.H.S. kapsamında; Ege'de karasuların 12 mile artırılması, denizlerin serbest kullanımı ilkesiyle çelişmektedir.

Ayrıca, uluslararası bir sahada yapılacak uygulamalar, *sadece iç hukuka bırakılamaz. Komşu ve konuya müdahil olan ülkeler tarafından bu uygulamanın kabul edilmesi ve onaylanması gerekir.* Aksi halde bunun hukuki bir dayanak teşkil etmesi söz konusu olamaz. Karasularının sınırlandırılmasına ilişkin III'üncü B.M.D.H.S. Md.15 ve bu doğrultudaki örf ve âdet hukukuna dayanılarak "yaşamaya elverişli olmamak" ve "ana karalara göre ortay hattın ters tarafında bulunmak" bu madde kapsamında "*özel koşul*"

³⁴ Ali Kurumahmut, **Ege'de Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar**, Türk tarih Kuru Basımevi, Ankara, 1998, ss.18-23.

olarak değerlendirilerek, Ege Denizi'nde bu özellikleri taşıyan ada, adacık ve kayalıkların karasularının ana karalara göre daha az olacağı ya da hiç olmayacağı düşünülebilir.³⁵

Bu düşünce kapsamında; zaman zaman, Yunanistan'ın Türkiye'ye yakın Doğu Ege adalarında mevcut 6 millik karasuyunu muhafaza ederken, ana kıta ve yakın adalarda 12 millik bir karasuyu uygulaması gündeme getirilmektedir. Bir olasılık olarak bu ihtimal düşünülse dahi, bugün Doğu Ege adalarıyla, Yunanistan ana kıtası ve yakın adaları arasında suya çizilmiş bu hat, uzun yıllar sonra olabilecek bir krizde; Türkiye tarafından “...tarihinde Yunanistan zaten Doğu Ege adalarında 12 millik karasuyu uygulamasıyla bahse konu adaların ayrı bir statüde olduğunu kabul etmiştir” şeklindeki bir argüman, siyasi koz olarak kullanılabilir. Bu düşünceyle Yunanistan'ın böyle bir çözüm tarzına yaklaşmayacağı ve Ülkesel bütünlük ilkesine sıkı sıkı sarılacağı değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, III.B.M.D.H.S.'nin Md.3'ün yazılış şekli, Md.15'de belirtilen hususlar ve U.A.D'nin 1951 ile 1974 kararları çerçevesinde karşılıklı *anlaşma olmadan* veya *Türkiye tanımadan*, Yunanistan'ın Ege'de karasularını 12 mile artırmaya uluslararası hukuk bakımından hakkı olmadığı ve Türkiye'nin Ege'deki kıta sahanlığı ve ekonomik bölge haklarını dikkate alarak en başında bu karasuyu artırımına karşı çıkmaya devam etmesi gerekli mütalaa edilmektedir.

Yunanistan'ın, karasularını, *Türkiye'nin kıta sahanlığını kısmen ya da tamamen ele geçirmek için genişletmesi, hakkın kötüye kullanılmasının tipik bir örneği* olarak uluslararası hukuka aykırı olacaktır.

³⁵ Yunan adalarının Yunan ana karasına bakarak daha dar karasularına sahip olmasının nedenleri üzerine bir değerlendirme ve bazı örnekler için bkz. M. Mason, **The Aegean Sea: Bridge or Barrier?**, London, s. 44.

III. KITA SAHANLIĞININ VE MÜNHASİR EKONOMİK BÖLGE (MEB)'NİN SINIRLANDIRILMASI

A. Genel Durum ve Uluslararası Hukuk Kuralları

Ege'de öncelikli sorun olarak görülen kıta sahanlığının, öncelikle tanımına bakmakta yarar vardır.

Yapılan araştırmalar, deniz dibinin, sahilden itibaren açık denize doğru, ortalama olarak 135-200 metreye kadar yavaş yavaş derinleştiği; bu derinlikten sonra birden keskin bir yamaç halini alarak büyük derinliklere ulaştığını göstermiştir.³⁶ *Sahil çizgisi ile bu yamacın başladığı kenar arasındaki su altı alanlarına "kıta sahanlığı"* denilmektedir.³⁷ Bilim adamları kıta sahanlığını kıtaların deniz dibinde durduğu kaide olarak nitelendirmektedirler.³⁸ Hukuki bir kavram olarak kıta sahanlığı Amerika Birleşik Devletleri (A.B.D.) başkanı Harry S. Truman'ın 28 Eylül 1945 tarihli iki bildirisi ile ortaya atılmıştır.³⁹ Başkan Truman'ın, "*Kıta sahanlığının yeraltı ve deniz yatağı doğal kaynakları*"na⁴⁰ ilişkin bu Bildirisi yanında aynı tarihte, "*açık denizlerin bazı kısımlarında balık kaynaklarının korunması için alınacak haklar*" ile ilgili ikinci bir Bildiri yayımlanmıştır.

Truman Bildirisi'nde, Kıta sahanlığı kavramının ortaya çıkarılmasına dört neden gösterilmiştir:

1. Devletin deniz yatağı ve altındaki doğal kaynakları işletebilmesi için o denizin sahillerinin de kontrol edilmesi gerekir;
2. Devletin kendi kendisinin koruması fikrî, sahildar devletin sahilinin açığındaki alanı kontrol etmesini gerektirir;
3. Kıta sahanlığı olarak tarif edilen alandaki madenler, çoğunlukla sahildeki madenlerin bir uzantısı niteliğindedir;

³⁶ L. Seha Meray, **Devletler Hukukuna Giriş**, Ankara, 1960, s. 488

³⁷ Oğuz Erol, "Jeomorfoloji" C.I, (Basılmamış Ders Notları). A.Ü.D.T.C.F.,1983,s.47., Sami Doğru, **Uluslararası hukukta kıta sahanlığı ve Ege Denizi Kıta sahanlığı Uyuşmazlığı**, Ankara, 2003,s.3

³⁸ Mesut Caşın, **Devletler Hukukunda Kıta sahanlığı**, Doktora Tezi, İ.Ü.s.5

³⁹ Meray,a.g.e.,s.489.

⁴⁰ Sertaç H.Başeren, "**Kıta sahanlığı: Doğal Uzantı ve Mesafe İlkesi İlişkileri**", Dış Politika Dergisi, C.VI, S.1, (1995), s.53

4. Kıta sahanlığı, sahildar devletin kara ülkesinin bir uzantısıdır ve bu nedenle doğal olarak ona aittir.⁴¹

Truman Bildirisi ile özet olarak; tabii kaynakların korunması ve bunlardan faydalanılması maksadıyla, A.B.D. kıyılarına bitişik olan ve açık deniz altında yer alan Kıta sahanlığını oluşturan deniz yatağı ve toprak altında yetkilerin A.B.D. Hükümetine ait olduğu, komşu devletlerle bu alanın sınırlandırılmasının “*hakkaniyete*”⁴² göre yapılacağı, kıta sahanlığı üzerinde yer alan açık deniz rejiminde herhangi bir değişiklik olmayacağı ilan edilmektedir.

Truman bildirisini takiben A.B.D. hükümetince yapılan basın bildiriyle *kıta sahanlığının, deniz yatağının 100 kulaç (yaklaşık 200 m.) derinliğine kadar olan bölgeyi kapsayabileceği* ortaya konmuştur.

III. B.M.D.H.S.’nin 76. Md. de kıta sahanlığının tarifi aşağıdaki şekilde yapılmıştır;

1. *Bir kıyı devletinin kıta sahanlığı; kara ülkesinin doğal uzantısı boyunca karasularının ötesinde, kıta kenarının dış sınırına kadar uzanan veya kıta kenarının dış sınırının (200 mile kadar uzanmadığı) yerlerde, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 mile kadar uzanan su altı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını kapsar.*

2. *Bu madde hükümleri, kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan Devletler arasında Kıta sahanlığının sınırlandırılması sorununa halel getirmeyecektir.*⁴³

⁴¹ Sertaç H.Başeren, “**Kıta sahanlığı: Doğal Uzantı ve Mesafe İlkesi İlişkileri**”, Dış Politika Dergisi, C.VI, S.1, (1995), s.53

⁴² Pazarıcı’nın “**hakça ilkeler**”, Toluner’in “**nısfet**” olarak adlandırdığı **hakkaniyet**, hukukun içinde ve uygulanan hukuk kurallarının yetersizliklerini ve boşluklarını bu hukuk düzeni iç mantığı çerçevesinde gidermeye çalışan, **adalet** ve **iyi niyet** duygularının uygulanan hukukta açığa vurulmuş kurallarını belirtmekte olan bir kavramdır. Hakkaniyete uygunluk, uygulanan hukukun bir ögesi olup, mahkemelere hukuk dışı verilerin de dikkate alınması suretiyle karar verme yetkisini tanımaktadır. Burada karıştırılmaması gereken husus, bu anlamdaki “hakkaniyetin”, hukukun, toplumsal yetersizlikleri görülen durumlarda, bu durumun giderilmesi ve adaletin sağlanması için uygulanan hukuk kuralları dışında yer alan toplumsal kurallar ve değer yargılarına da başvurulmasını gerektiren ve tarafların açık izni olmadan uygulanmayan “**ex aequa et bono**”dan farklı olduğudur. Sınırlanmada, hakkaniyet işlevi coğrafyayı değiştirmek, doğanın ortaya koyduğu eşitsizliği gidermek değildir. Bir ilkenin hakkaniyete uygunluğu, hakkaniyete uygun bir sonucun gerçekleştirilmiş olmasından kaynaklanır. Bu nedenle hakkaniyete uygunluk soyut olarak değerlendirilemez, belirli bir durumda hakkaniyete uygunluk, o durumun özel hâl ve koşullarına bağlıdır. Toluner, **Milletlerarası...**, ss.218-219; Pazarıcı, **Uluslararası hukuk Dersleri**, K. I,6.B., Ankara, 1997, s.235; Pazarıcı, **Uluslararası hukuk II...**,ss.353-354.

⁴³ Özman, **Birleşmiş Milletler...**, ss.37-38.

Bu Madde, 1958 Cenevre Konvansiyonu da belirtilen Kıta sahanlığının tarifini değiştirmiş, Kıta sahanlığının, bir devlet ülkesinin “doğal uzantısı” olduğunu belirttikten sonra, ilke olarak, kıta kenarının uç noktasına kadar devam edeceğini kabul etmiştir.

1982 B.M.D.H.K.’da, U.A.D.’nin 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta sahanlığı Davalarına ilişkin verdiği karara rağmen, Japonya, Yunanistan gibi bazı devletler, Kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin olarak “eşit uzaklık” ilkesinin uygulanmasını öngören teklifler sunmuşlardır. Hatta Japonya, Konferansa sunduğu öneride, eşit uzaklık ilkesine, 1958 Cenevre Kıta sahanlığı Sözleşmesi’nin 6.maddesinde öngörülenden daha fazla ağırlık kazandırılmasını istemiştir.⁴⁴

Yunanistan ise, kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda konferansa sunduğu öneride, taraflar arasında bir anlaşmaya varılamadığı takdirde, hiçbir devletin kıta sahanlığının sınırlarının, kıta veya adanın esas hatlarının en yakın noktalarına eşit uzaklıkta bulunan ortay hattın öteye uzatılmamasını istemiştir.⁴⁵

Eşit uzaklıktaki hattın saptanmasında, kıta ülkesi ve ada ülkesindeki esas hatların esas alınacağından özellikle söz edilmesindeki amaç; 1958 Cenevre Kıta sahanlığı Sözleşmesi’nin 6.maddesinde hükme bağlanan ve U.A.D.’nin 1969 tarihli Kararı ile de teyit edilen “özel durumlar” istisnasının kapsamına girdiği kabul edilen ve bu nedenle de eşit uzaklıkta bulunan hattın hesaplanmasında dikkate alınmayacak olan adalar konusunda özel bir düzenlemenin kabul ettirilmek istenmesidir. Ancak bu görüşler konferansta etkili olamamıştır.⁴⁶

Kıta sahanlığının paylaşımı konusu ise Konferansın en tartışmalı bölümleri olmuştur. Sonucunda, Cenevre’nin 6ncı maddesinde; “Aynı Kıta sahanlığına bitişik olan ülkelerin kıta sahanlığı sınırlamasını aralarında yapacakları bir *anlaşmayla* tespit etmelerini; ancak, anlaşmaya ulaşamadığı takdirde, ve sınırın oluşturulmasını etkileyen özel bir durum olmaması şartıyla, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattın itibaren *eşit uzaklık ilkesine göre ortay hattın kıta sahanlığı sınırını oluşturacağı* belirtilmiştir.⁴⁷

⁴⁴ Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records, Volume III, s. 211, 222 (Bundan sonra “Official Records” olarak anılacak)

⁴⁵ Official Records, Volume III, s.202

⁴⁶ Toluner, **Milletlerarası...**, ss. 222-223.

⁴⁷ 1958 Cenevre Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, Kıta sahanlığı, Md.6. P.2.

Madde 6 şöyledir *Article 6; 1. Where the same continental shelf is adjacent to the territories of two or more States whose coasts are opposite each other, the boundary of the continental shelf appertaining to such States shall be determined by agreement between them. In the absence of agreement, and unless another boundary line is justified by special circumstances, the boundary is the median line, every point of which is equidistant from the nearest points of the baselines from which the breadth of the territorial sea of each State is measured. 2. Where the same continental shelf is adjacent to the territories of two adjacent States, the boundary of the continental shelf shall be determined by agreement between them. In the absence of agreement, and unless another boundary line is justified by special circumstances, the boundary shall be determined by application of the principle of equidistance from the nearest points of the baselines from which the breadth of the territorial sea of each State is measured.*

Diğer taraftan, konferansta bazı devletler tarafından sunulan önerelerde⁴⁸, eşit uzaklık veya *ortay hat* ilkesinin sınırlandırmada kullanılacak tek ilke olmadığı ve sınırlandırmanın *hakkaniyet* çerçevesinde *anlaşmayla* gerçekleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Konferansın başlangıcından görüşmelerin sonuna kadar geçen süre içerisinde, üzerinde tartışılan önerelerin hiç birinde, Kıta sahanlığının sınırlandırılmasında eşit uzaklık ilkesine öncelik tanınmasını gerektirecek bir çözüm önerilmemiştir. Önergelerin bir kısmında hakkaniyet ilkeleri esası ile eşit uzaklık ilkesine birlikte yer verilmiş olmakla birlikte, U.A.D.'nin 1969 tarihli Yargısına da uygun olarak, hakkaniyet esasına üstünlük tanınmıştır. Çünkü bu düzenlemelere göre, eşit uzaklık ilkesi, ilgili hâl ve durumlar çerçevesinde, hakkaniyete uygun bir ilke işlevini gördüğü takdirde uygulanabilecektir⁴⁹.

III.B.M.D.H.S.'nin sınırlandırmaya ilişkin hükmü, aşağıda belirtilen Sözleşme'nin 83. maddesi olarak kabul edilmiştir.

“Madde 83- Kıyıları karşı-karşıya veya yan-yanana olan Devletler arasında Kıta sahanlığının sınırlandırılması.

⁴⁸ Kenya ve Tunus'un önerileri için Bkz.**Official Records**, Volume III, s.205. Fransa'nın önerileri için Bkz.**Official Records**, Volume III, s.237. Onbeş Devlet önerisi için Bkz. **Official Records**, Volume III, s.232.

1. Kıyıları karşı-karşıya veya yan-yanaya olan Devletler arasında Kıta sahanlığının sınırlandırılması, *hakkaniyet* çerçevesinde bir çözüm bulmak üzere, Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 38. maddesinde zikredilen uluslararası hukuka göre anlaşma ile gerçekleştirilecektir.

2. *Uygun bir süre içerisinde bir anlaşmaya varamadıkları takdirde*, ilgili devletler XV. Kısımda öngörülen usullere başvuracaklardır.

3. Birinci paragrafta öngörülen anlaşma akdedilinceye kadar, ilgili devletler, anlayış ve işbirliği ruhu içerisinde, pratik çözüm getiren geçici düzenlemelere girişmek ve bu geçiş süresi içerisinde nihai anlaşmanın akdini tehlikeye düşürmemek veya engellemek için ellerinden gelen gayreti göstereceklerdir. Geçici düzenlemeler nihai sınırlandırmaya halel getirmeyecektir.

4- İlgili devletler arasında yürürlükte olan bir anlaşma varsa, kıt'a sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin sorunlar bu anlaşmaya uygun olarak çözümlenecektir.

Sözleşme'nin 83. maddesinde Kıta sahanlığının sınırlandırılmasında "*hakkaniyete* uygun bir çözümün gerçekleştirilmesi" gereğinin açıkça öngörülmüş olması; günümüze kadar gelen kazai içtihatla istikrarlı bir şekilde benimsenmiş olan bir tutumun III. B.M.D.H.S.'de de aynen sürdürüldüğünü göstermektedir. Buna göre, yukarıda da açıklandığı gibi, "*doğal uzantı*" ilkesi ile "*hakkaniyet*" esası ön plana çıkmakta, *orta hat veya eşit uzaklık* ilkesinin ise hakkaniyete uygun bir sonuca götürdüğü takdirde uygulanabilecek ilke olarak görülmekte, komşu devletlere ait olacak Kıta sahanlığı alanlarını önemli ölçüde etkileyebilecek veya birbirine benzeyen bir coğrafi konumu olan devletlere ait olacak deniz alanlarının, bu devletlerden birisi aleyhine değişmesi sonucunu doğurabilecek bir coğrafi konumda bulunan adaların Kıta sahanlığı alanlarının saptanmasında "*hakkaniyet*" gereği "*doğal uzantı*" ilkesinden sapılabilecek ve bunlar ana kara ülkesi gibi değerlendirilmeyecektir.⁵⁰

⁴⁹ Sami Doğru, **Uluslararası hukukta Kıta sahanlığı ve Ege Denizi Kıta sahanlığı Uyuşmazlığı**, Ankara, 2003, ss.33-34.

⁵⁰ Toluner, **Milletlerarası...**,s.228.

B. 1982 III.B.M.D.H.S. Öncesi Kıta sahanlığı Konusundaki Uluslararası Mahkeme Kararları

1. Kuzey Denizi Kıta sahanlığı Davaları

Kuzey Denizi, doğuda, sırasıyla Norveç, Danimarka, Almanya, Hollanda, Belçika ve Fransa'nın, batıda ise İngiltere'nin sahilinde olduğu kapalı deniz görünümündedir. 'Norveç Çukuru' diye de bilinen ve derinliği 200-650 metre arasında değişen, Norveç'in güney ve güneybatısındaki bölge dışında, genel olarak derinlik 200 metreyi aşmaz.

Bu nedenle, 1958 Kıta sahanlığı Sözleşmesi'nin derinlik ölçütü uyarınca tüm bölgeler Kıta sahanlığıdır.

Esasen bu denizin büyük kısmının Kıta sahanlığı, iki taraflı Sözleşmesiyle İngiltere ile Norveç ve Danimarka ile Hollanda arasında, 'orta hat' esas alınmak suretiyle sınırlandırılmıştır. Ancak, Federal Almanya bu anlaşmalara taraf değildir. Ayrıca, Hollanda ve Danimarka 'eşit uzaklık' ilkesini uygulayarak kendileri ile Almanya arasındaki yan sınırı belirlemişlerdir. Fakat, Almanya bu anlaşmaya da taraf değildir ve bu anlaşma ile kendisine bırakılan Kıta sahanlığından daha geniş bir bölge istemektedir⁵¹.

Almanya ile Hollanda ve Danimarka arasındaki Kıta sahanlığı Davası; Anlaşmazlık, bölgenin Kıta sahanlığının yan sınırının belirlenmesinde, Danimarka ve Hollanda'nın 1958 Kıta sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesi ile öngörülen eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasını istemeleri karşısında Federal Almanya'nın buna itiraz etmesi ile ortaya çıkmış ve U.A.D.'ye götürülmüştür.⁵² Taraflar uygulanacak uluslararası hukuk prensip ve kurallarının belirlenmesini istemişlerdir.

Federal Almanya; Kuzey Denizinin kuzey bölgesinde uygulanmış bulunan *ortay hat* ve *eşit uzaklık* ilkelerinin güneyde uygulanamayacağını, böyle bir uygulamanın *hakkaniyete* kesinlikle aykırı olacağını, *eşit uzaklık* ilkesinin teamülü bir uluslararası hukuk kuralı olmadığını, *eşit uzaklık* ilkesinin uygulanabilmesinin ancak *hakkaniyet* sağladığı ve tarafların anlaşmaya vardıkları takdirde mümkün olabileceğini, bölgenin özel durumu

⁵¹ Toluner, *Milletlerarası...*,s.206, dipnot.44.

⁵² International Court of Justice, Report of Judgments Advisory Opinions and Orders, Judgment of 20 February 1969, s.4.(Bundan sonra I.G.J.Reports 1969 şeklinde belirtilecektir)

nedeni ile 1958 Cenevre Kıta sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesinde ön görülen “*özel durumlar*” ilkesinin uygulanması gerektiğini ileri sürmüştür.⁵³

Federal Almanya'nın bu iddialarına karşı; Hollanda ve Danimarka, 1958 Cenevre Kıta sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesi ile belirlenmiş olan uluslararası hukuk kurallarının uygulanması gerektiğini, ancak eşit *uzaklık* ilkesinin taraflar arasında *anlaşma* sağlanamadığı takdirde uyulması ve uygulanması gereken bir uluslararası hukuk kuralı olduğunu, Federal Almanya'nın kıyılarının “*özel durum*” oluşturmadığını ileri sürmüştür.⁵⁴

Ancak, divan, 1958 Sözleşmesi'nin ve dolayısıyla eşit uzaklık ilkesinin Federal Almanya'yı bağlayıcı bir hukuk kuralı olmadığını⁵⁵, ayrıca, bu devletin Kuzey Denizi'ndeki kıyısının özel durumu bulunduğundan, sınırlandırma yapılırken bu hususun göz önüne alınması gerektiğini beyan etmiştir.⁵⁶

Eşit uzaklık ilkesi hususundaki görüşünden sonra; divan, kıta sahanlığının sınırlandırılmasında uygulanması gereken kuralları şu şekilde belirlemiştir.⁵⁷

1. Sınırlandırma, her devlete, diğer devletin aynı nitelikteki haklarına tecavüz etmeden, olanaklar ölçüsünde, kara ülkesinin deniz altındaki “doğal uzantısı”nın verilmesini sağlayacak biçimde hakkaniyet prensipleri çerçevesinde, Kıta sahanlığı alanlarını verecek bir “anlaşma” ile yapılacaktır.

2. Yukarıdaki ilkenin uygulanması taraflara çakışan sahalar verdiği takdirde, bu bölgeler, taraflar arasında “anlaşmaya” göre belirli oranlarda, anlaşma olmazsa “eşit” olarak bölüşülecek veya sahaların tamamında ya da bir kısmında “*ortak işletmeye*” karar verilecektir.

3. Taraflar arasında “genel kıyı şekli” ve her hangi bir “özel” veya “müstesna durumu” nun mevcudiyeti, ilgili kıta sahanlığı alanının bilinen veya kolaylıkla incelenebilen “fiziki ve jeolojik yapısı” ve “tabii kaynakları” ve sınırlandırmada, hakkaniyet çerçevesinde, kıyı devletlerine ait olan Kıta sahanlığı alanlarının, kıyılarının uzunluklarıyla

⁵³ I.C.J., Reports, 1969, ss.21-22,p.14-17.

⁵⁴ I.C.J.,Reports, 1969, s.21, p.13

⁵⁵ Hollanda ve Danimarka 1958 Cenevre Kıta sahanlığı Sözleşmesi'ni imzalamış ve onaylamış, Federal Almanya ise anılan Sözleşmeyi imzalamış ancak onaylamamıştır.

⁵⁶ Charles Vallee, **Le Plateau Continental dans le Droit Positif Actuel**, 360 s A., Pedone, Paris 1971, s.

273

⁵⁷ I.C.J.,Reports, 1969, ss.49-53, p.88-98.

bağdaşabilecek makul bir orantı içerisinde kalması ve bölgedeki diğer sınırlandırmaların mevcut veya beklenen tesirleri dikkate alınacaktır.

U.A.D.'nin Kuzey Denizi'nin sınırlandırılmasıyla ilgili bu kararı, Kıta sahanlığı konusunda önemli prensipler ortaya koymuştur. Bu karar çerçevesinde, 1958 Cenevre Kıta sahanlığı Sözleşmesi'ndeki, "eşit uzaklık" ve "orta hat" kuralları yerine, "hakkanîyet" ve "doğal uzantı" ilkeleri benimsenmiştir. Bu prensipler, uluslararası düzeyde giderek yaygın bir kabul görmüş ve 1973 yılında başlayarak 1982 de tamamlanan III. B.M.D.H.K.'da Kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda ilgili tarafların *anlaşmaları* kuralını tamamlayan başlıca ilkeler olarak benimsenmiştir.

İngiltere-Fransa Kıta sahanlığının Sınırlandırılması; 1958 Cenevre Kıta sahanlığı Sözleşmesi'ne taraf olan iki ülke, Fransa ve İngiltere'den; Fransa, Sözleşmenin 6.maddesine çekince koymuş ve Kuzey Denizi'nde 'özel durumlar' bulunduğunu ve bu konumda sınırlandırmanın 'eşit uzaklık' ilkesine göre yapılamayacağını belirtmiştir. İngiltere ise, bu çekinceye itiraz etmiştir⁵⁸.

İngiltere tarafında İngiliz Kanalı (English Channel), Fransa tarafında Manş Denizi⁵⁹ (Bkz. EK-C) olarak bilinen bölgedeki Kıta sahanlığı ile Fransa kıyılarına çok yakın St-Malo Körfezi'ndeki Kanal Adalarının⁶⁰ Kıta sahanlığının saptanması konusunda, Fransa ve İngiltere 10 Temmuz 1975 tarihinde bir "Tahkim Sözleşmesi" imzalamışlardır. Bu uyuşmazlığı, bahse konu sözleşme vasıtasıyla Hakem Mahkemesi'ne götürmeyi kararlaştırmışlardır.⁶¹

⁵⁸ Toluner, **Milletlerarası...**, s.210 dipnot 49.

⁵⁹ Manş Denizi, bu iki devlet kıyılarını 300 mil boyunca ayıran, derinliği 35-100 metre arasında değişen sığ bir denizdir.

⁶⁰ Fransa kıyılarında Normandiya'nın güneyinde St.Malo Körfezi içerisinde İngiliz egemenliğinde dört grup ada ve adacık (Channel Islands) vardır. Bu adaların Fransa kıyılarına uzaklığı 6,6-19 mil olmasına karşılık, İngiltere'ye uzaklığı en yakın noktada 49 mildir.

⁶¹ Konuya ilişkin ilk temaslar 1964 yılında başlamış, 1970 yılında başlatılan ve 1974 yılına kadar süren görüşmelerden kesin bir sonuç alınamamış, iki Devlet Başkanı 19 Temmuz 1974 tarihinde Paris'te yaptıkları bir görüşmede, anlaşmazlığın hakeme gönderilmesini kararlaştırmışlardır. Devlet Başkanlarının bu şekilde anlaşmaları üzerine, 10 Temmuz 1975 tarihinde imzalanan Tahkim Sözleşmesi ile sorun Hakem Mahkemesi'ne götürülmüştür. Hakem Mahkemesi, ilk toplantılarını 18 Eylül-17 Ekim 1975 tarihlerinde Lahey'de Uluslararası Daimî Hakemlik Mahkemesi'nde yapmış, daha sonra çalışmalarını Cenevre'de sürdürmüştür. Gerek Hakem Mahkemesi yargıçları gerekse tarafları mahkemede temsil eden hukukçular, uluslararası alanda ün yapmış kişilerden oluştuğundan, mahkemenin çalışmaları ve verdiği kararları geniş yankı uyandırmış ve Kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda önemli bir içtihat oluşturmuştur. Taraflar

Her iki taraf ta, Manş Denizi Kıta sahanlığının esas itibarıyla, “eşit uzaklık” ilkesinin hakkaniyete uygun bir sınırlandırmayı ortaya koyabileceği konusunda görüş birliği sağlamışlardır. Ancak, Kanal Adaları nedeniyle, “eşit uzaklık” daki hattın belirlenmesinde esas alınması gereken “kıyıların” neresi olacağı konusunda anlaşamamışlardır.⁶²

Fransa, İngiltere'ye ait adaların özel durum oluşturduğunu ileri sürerek, bu adalar çevresinde, 3 mil genişlikteki karasularına ek olarak 3 mil genişlikte kıta sahanlığını içine alan 6 mil genişlikte bir cep bölgesi bırakılması istemiştir. Orta hattın, “hakkaniyet” ve “doğal uzantı” esasında, *bir yandan Fransa kıyısı, öte yanda İngiltere'nin ana kara ülkesi* esas alınarak saptanması gerektiğini ortaya koymuştur.⁶³

İngiltere ise, adaların da kıta sahanlığı hakkı olduğu tezinden hareketle, *eşit uzaklık ilkesi uygulanırken, orta hattın, bir yanda Fransa kıyıları, diğer yanda egemenliği altındaki Kanal Adaları kıyılarının esas alınarak saptanması gerektiğini*, iddia etmiştir.⁶⁴

Mahkeme; vermiş olduğu kararında⁶⁵; “iki devletin ana karalarının Manş Denizi kıyılarının eşit olduğunu ve karşı karşıya bulunduğunu, *adaların olmaması halinde eşit uzaklık ilkesi ile sınırlandırılacak kıta sahanlığının iki devlet için de eşit olacağını, ancak adalara tam etki tanınması durumunda Fransa aleyhine hakkaniyete aykırı bir durum oluşacağını; doğal uzantı ilkesinin mutlak olmadığını, belirli durumlarda değişikliğe tabi olabileceğini, özellikle bir devlete ait adaların, bu adaların hiç olmaması halinde diğer devlete ait olacak Kıta sahanlığı üzerinde bulunması durumunda, ne mutlak etkili olacağını ve ne de göz ardı edilebileceğini* belirlemiştir.”

Mahkeme, Fransa kıyılarına yakın İngiliz adaların Manş Denizi tarafında 12 mil genişliğinde bir cep bölgesi bırakarak⁶⁶, bölgede, Kıta sahanlığının iki devletin ana kara

Layihalarını (Memorial) 10 Ocak 1976 tarihinde mahkemeye vermişler, birbirinin Layihalarına cevaplarını (counter memorial) 10 Temmuz 1976 tarihinde teati etmişlerdir. Caşın, a.g.e., s.89 dipnot 145

⁶² Toluner, **Milletlerarası...**, s.215.

⁶³ Toluner, **Milletlerarası...**, s.215.

⁶⁴ Toluner, **Milletlerarası...**, ss.214-215.

⁶⁵ Doğru, a.g.e,s.25.

⁶⁶ Mahkemenin kararında cep bölgesinin genişliğinin 12 mil genişliğinde belirlenmesinin nedeni olarak; İngiltere'nin 12 mil genişliğindeki Balıkçılık Bölgesi uygulaması ve yine İngiltere'nin Karasularının genişliğini 12 mile çıkaracağı yönde görüşler serdetmesi, ayrıca , Fransa'nın 12 mil genişliğinde Balıkçılık Bölgesi uygulamasının bulunması gibi hususlar da dikkate alınarak, Fransa'ya bırakılacak Kıta sahanlığının, adaların Balıkçılık Bölgesine tecavüz etmemesinin amaçlandığı belirtilmektedir. Toluner, **Milletlerarası...**, ss.216-217 dipnot, 54.

ülkelerinin kıyıları esas alınarak saptanacak eşit uzaklıktaki orta hat olmasına karar vermiştir.⁶⁷

Sonuç olarak, Manş Denizi Kıta sahanlığına ilişkin uyuşmazlık hakkındaki Hakem Mahkemesi de, Kuzey Denizi'ne ilişkin U.A.D. kararına benzer bir karar vermiştir. Mahkeme "*hakkaniyet ilkesi*" ni, esas olarak almış ve özel durum nedeni ile *adaların yok farz edilebileceği ve adalara ana kıtalar gibi Kıta sahanlığı tanınmayacağı*; hakkaniyet ilkesinin gerçekleştirilebilmesi için coğrafi yapının özellikleri yanında, ilgili devletlerin *güvenlik ve ulaşım ihtiyaçlarının da dikkate alınması gerektiğini* ortaya koymuştur.

2. Tunus-Libya Kıta sahanlığı Davası

Libya, ülkesinin kuzeyinde kalan deniz alanının, Afrika'nın kuzey yönündeki doğal uzantısı olduğunu; doğal uzantının yönü saptanırken esas alınması gereken kara biriminin, kıta karası olduğunu, deniz yatağının değil, doğal uzantının yönünün saptanması gerektiğini iddia etmiştir.⁶⁸

Tunus ise, sınırlandırılması söz konusu olan alandaki doğal uzantının yönü batı-doğu istikametidir ve bu alan jeolojik bakımdan Tunus kara ülkesinin doğu kesiminin bir uzantısıdır. Buna göre, doğal uzantının yönü, kıta karası değil, her devletin kara ülkesi esas alınarak saptanması gerektiğini iddia etmiştir.⁶⁹

Tunus ile Libya, aralarındaki uyuşmazlığa (Bkz. EK-Ç) ilişkin 10 Haziran 1977 tarihli Tahkimnameyle, U.A.D.'den, hakkaniyet ilkeleri ile bölgeyi nitelendiren bütün hal ve durumları ve III. B.M.D.H.K.'da ortaya çıkan eğilimleri göz önünde bulundurarak karar vermesini istemişlerdir.⁷⁰

Divan, 24 Şubat 1982 tarihinde karar verirken, kesinleşmemiş olmasına rağmen, yeni III. B.M.D.H.S.'nin Kıta sahanlığı ile ilgili bölümleri ortaya çıkmış bulunmaktaydı⁷¹.

⁶⁷ Toluner, **Milletlerarası...**, ss.216-217.

⁶⁸ I.C.J., Reports, 1982, s. 29, p.15.

⁶⁹ I.C.J., Reports, 1982, s.29, p.15.

⁷⁰ Toluner, **Milletlerarası.**, s.211, dipnot 49.

⁷¹ Doğru, a.g.e, s.26.

Divan, 1982 tarihli kararında; iki devletin Kıta sahanlığı hakkının ortak bir doğal uzantıdan kaynaklandığının belirlendiğini, hukuk açısından, bu iki devlete ait olacak Kıta sahanlığının “tek başına veya esas itibarıyla” jeolojik verilere dayanılarak saptanamayacağını, mahkemenin görevinin, jeolojiden uluslararası hukukun uygulanması için gerekli olduğu ölçüde yararlanmak olduğunu⁷²; doğal uzantı ilkesinin tek başına çözüm getirmedeği, bu gibi durumlarda hakkaniyet ilkelerinin önem kazandığı⁷³; Kıta sahanlığı haklarının kaynağının kara ülkesindeki egemenlik olduğu; coğrafi ilişkiye (kıyı uzunlukları ile Kıta sahanlığı arasında makul bir oranın bulunması) önem verilmesi gerektiği; su altı alanlarının denize doğru veya komşu devletler arasında sınırlandırılmasında başlıca hareket noktasının kıyıları olduğu⁷⁴; *kıyıların hemen yakınında bulunan adaların kıyının genel istikameti saptanırken ihmal edilebileceği veya tam etki tanınmayabileceği*⁷⁵, belirtilmiştir.

Gerek uluslararası uygulama, gerekse yukarıda değinilen Hakem ve Mahkeme Kararları ile belirlenen ve III. B.M.D.H.K.’nin çalışmalarına da yansıyan “hakkaniyet” ve “doğal uzantı” ilkelerinin, 1958 Cenevre Kıta sahanlığı Sözleşmesi ile saptanmış olan sınırlandırma yöntemlerinin yerini alarak, geçerli uluslararası ilkeler halinde ortaya çıktıkları görülmektedir.⁷⁶

C. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Sonrası, Uluslararası Mahkeme Kararları

1982 öncesi yukarıda belirtilen dava sonuçları III. B.M.D.H.S.’nin içeriğini oldukça etkilemiştir. Bu kısımda da III. B.M.D.H.S.’nin kabul edilmesinden sonra, U.A.D., önüne getirilen davaları incelemekte fayda mütalaa edilmektedir. İlk iki davadan birincisi, Kanada ile A.B.D. arasında 12 Ekim 1984 tarihli Maine Körfezi Bölgesinde Deniz Sınırının Saptanması Davası’dır. Diğer ise, Libya ile Malta Arasındaki 4 Haziran 1985 tarihli Kıta sahanlığı Davasıdır.

⁷² I.C.J., Reports, 1982, ss.53-54, p.60-61.

⁷³ I.C.J., Reports, 1982, ss.47, p.44.

⁷⁴ I.C.J., Reports, 1982, ss.61, p.73-74

⁷⁵ I.C.J., Reports, 1982, ss.63,85,88-89, p.79,120,128-129.

⁷⁶ Caşın, a.g.e., s.93.

Bu iki davanın dışında, ayrıca, Fransa ve Kanada arasındaki Saint Pierre ve Miqelon Adaları Davası ile Danimarka ve Norveç arasındaki Jan Mayen Davası da III. B.M.D.H.S.'den sonra U.A.D. önüne getirilen önemli davalardır.

1. Maine Körfezi Davası

Divan, olayda (Bkz.EK-D), kıyıları arasındaki ilişkinin yan yana olduğu noktaya kadar olan kesiminde, sınırın, deniz alanlarını eşit olarak paylaşılacak geometrik bir metot (eşit uzaklık ilkesi değil) uygulanarak saptanmasına karar vermiştir. Bu noktadan sonra, gerçek coğrafi ilişkinin, kıyıların karşı karşıya olduğu bir durum olduğunu kabul etmekle beraber, sınırın karşılıklı kıyılardan çizilecek bir ortay hat olması yolundaki Kanada iddiasının olayın özellikleri ışığında *hakkaniyete* aykırı sonuçlara yol açacağı gerekçesiyle kabul edilemeyeceği kararına varmıştır. Divan'a göre, bu tür düzgün olmayan bir ortay hat, boydan boya A.B.D.'ne ait olduğu halde Körfezin batı yakasının ortay hattın yönü üzerinde hiçbir etkisinin olmaması, Kanada'nın, iki devlet arasındaki kara sınırı bu kıyının ortasından geçmişçesine hak kazanması sonucunu doğurur. İki devletin kıyı uzunlukları arasındaki önemli farklılığın olayda göz ardı edilemeyeceğini belirten Divan, çizilecek ortay hatta, kıyıları arasındaki 1.38'e 1 oranına uygun düzeltme yapılması gereğine karar vermiştir.⁷⁷

U.A.D. bu davada sınırlandırmanın "hakkaniyet ilkeleri"ne uygun olarak yapılması kuralını daha da genişleterek teyit etmiştir.⁷⁸

Bu davada, sınırlandırmada adalar konusu iki bakımdan incelenmiştir. İlk olarak, *kıyı yakınındaki adaların esas alınıp alınamayacağı*; ikincisi ise, sınırlandırılması söz konusu *adalara tanınacak deniz alanlarının* kapsamıdır.

Bu Yargıda adalarla ilgili olarak; Nova Scotia açıklarında Kanada egemenliğine tabi iki buçuk mil uzunluğunda, 50 feet deniz üstünde, yıl boyunca meskûn ve en önemlisi, Körfezin girişinde 9 mil içeride bulunan Seal Adası ve çevresindeki ada ve adacıklara

⁷⁷ Case Concerning Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area (Canada/United States of America), International Court of Justice, Report of Judgments, Advisory Opinions and Orders, 1984, s.290 p.81. (Bundan sonra "I.C.J., Reports, 1984" olarak anılacak); Mark B.Feldman, "International Maritime Boundary Delimitation: Law and Practice From the Gulf of Maine to the Aegean Sea", **The Aegen Issues: Problems Legal and Political Matrix**, Foreign Policy Institute, 1995, Ankara, ss.8-9.

sınırlandırmada tanınacak etki nedeniyle değinilmiştir. Divan, bu adaların 'büyüklükleri ve daha önemlisi coğrafi konumları nedeniyle ihmal edilmeyeceklerini' kabul etmekle birlikte; bunlara Nova Scotia kıyısını güneybatıya doğru genişletme etkisinin tanınmasını fazla bulmuş; bunlara, bir yanda Nova Scotia öte yanda A.B.D.'nin Massachusetts kıyıları arasında çizilecek orta hattaki bir eğri biçiminde, *yarım etki tanınmasına* karar vermiştir.

2. Libya-Malta Davası

Malta, III.B.M.D.H.S.'nin 76. maddesinde 200 mil genişliğe kadar olan su altı alanlarında kıta sahanlığı haklarının tanınmış olduğunu belirterek, tezini "*eşit uzaklık*" ilkesine dayandırmıştır.⁷⁹

1958 Kıta sahanlığı Sözleşmesi'ni imzalamamış ancak, 1982 III. B.M.D.H.S.'ni imzalamış olan Libya ise, III. B.M.D.H.S.'nin henüz yürürlüğe girmediğine ve taraflar arasında bağlayıcılık kazanmadığına işaret etmiş ve ayrıca, 76. madde hükmünde örf ve adet kuralının beyanı niteliğinde olan tek noktanın "**doğal uzantı**" esasına yapılan atıf olduğunu iddia ederek, jeolojik ve jeomorfolojik özellikleri ile **doğal uzantının** Kıta sahanlığı haklarının temel kaynağını oluşturduğunu ifade etmiştir. Libya, Malta kıyılarının yakınında yer alan bir çöküntü kuşağını tarafların doğal uzanımlarını kesintiye uğratan ana coğrafi unsur olarak ileri sürmüştü⁸⁰ ve bu nedenle, tarafların doğal uzanımlarının birbirlerinin üzerine aşmadığını, dolayısıyla sınırlandırmada başka bir kıstas aramaya gerek olmadığını, Divan'ın görevinin, sınırın belirlenmesi için yöntem önermek olduğunu iddia etmiştir.⁸¹

⁷⁸ I.C.J., Reports, 1984, s.334, p.217-218.

⁷⁹ Case Concerning the Continental Shelf (Libya Arab Jamahiriya/Malta), International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders, Judgment of 3 June 1985, s.10, p.11. (Bundan sonra "I.C.J., Reports, 1985" olarak anılacaktır.)

⁸⁰ Libya, kendi ülkesinin doğal uzantısının Malta Adaları'nın yakınında bulunan, derinliği 1000 metreye varan ve Akdeniz Uluslararası Batimetrik Haritasında *Libya Çukuru (Linosa Çukuru)* olarak da adlandırılan ve "*Rift Zone*" tabir edilen çöküntüye kadar uzandığını ileri sürerek, bu bölgenin, çok belirgin bir jeolojik kesinti oluşturması nedeniyle, Malta-Libya arasında tabii bir sınır teşkil ettiğini iddia etmektedir. Aslan Gündüz, "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (1982)'nin Yarattığı Yeni Hukuki Durum ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi", İkinci Denizcilik Gücü Sempozyumu, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1999, ss.97-98.

⁸¹ I.C.J., Reports, 1985, ss.9-10, p.11; Esen Arpat, "Doğal Uzanın Kavramının Bir Deniz Hukuku Terimi Olarak Doğuşu, Gelişimi ve Bu Kavramın Kıta sahanlığı Sınırlandırmasında Günümüzdeki Durumu", (Yayımlanmamış Rapor), 1987 ve 1993, s.14

Libya ayrıca, sınırlandırmada, sahilin gerisindeki kara büyüklüğünün dikkate alınması ve *tarafaların ilgili kıyılarının uzunlukları ile onlara ait olacak Kıta sahanlığı alanları arasında makul bir oran bulunması gerektiğini* de öne sürmüştür.

Malta ise, ülkelerin kıyılarının uzunlukları ile Kıta sahanlığı arasında ilişki kurulmasının uygun olmadığını, taraf devletlerin eşit egemenliğe sahip olduklarını ve bu nedenle, egemenliklerinin denize doğru uzatılmasının da aynı yasal konumda olması gerektiğini ileri sürmüştür.⁸²

Divan ilk olarak, genel coğrafi çerçeve içinde Malta'nın yarı kapalı bir denizde oldukça küçük bir ada oluşunu, sonra da tarafların kıyı uzunlukları arasındaki büyük farkı göz önünde bulundurarak (Bkz. EK-E), geçici ortay hatta, sınırın Malta kıyılarının daha yakınından geçmesini sağlayacak biçimde bazı düzeltmeler yapılmasına ve bu düzeltmenin, ortay hattın olduğu gibi kuzeye kaydırılması biçiminde gerçekleştirilmesine karar vermiştir. Ortay hattın ne ölçüde kuzeye kaydırılacağını kararlaştırırken de, Malta Adaları'nın İtalya'ya ait olması durumu varsayımı dikkate alınarak, Libya ile İtalya arasındaki muhtemel sınırın yeri göz önüne alınmıştır. Bu durumda, bağımsız bir devlet olan Malta, İtalya'ya ait bir ülke olduğunda bulunabileceği durumdan daha kötü bir durumda olamayacağına göre, Malta-Libya arasındaki sınırın İtalya (Sicilya)-Libya arasındaki ortay hattın güneyinden geçmesi zorunluluğu esas olarak kabul edilmiştir. Böylece Divan, ortay hattın "aşağı yukarı ortay konumunu yitirmeksizin veya güvenlik gibi diğer faktörlerin göz önünde tutulmasını gerektirecek kadar bir kıyının yakınından geçirilmeksizin" ne ölçüde kuzeye kaydırılacağını kararlaştırırken de, kıyıları arasındaki mesafe unsurunu devreye sokmuştur. Divan, olayda, hakkaniyete uygun bir sonuca ulaşılmasını sağlamak için önemli bir düzeltme yapılması imkânının bulunduğuna değinerek, Malta-Libya ortay hattının 18' kuzeye kaydırılması ve sınırın 34⁰ 30' kuzey noktasından geçirilmesi durumunda, bu tür bir sonucun gerçekleştirilmiş olacağına karar vermiştir.⁸³

⁸² Arpat, *Kıta sahanlığı...*, s.5.

⁸³ I.C.J., Reports, 1985, ss.44-46, p.74-75; Toluner, *Milletlerarası...*, ss.243-244.

Bu davada Divan, karşılıklı kıyılardan saptanacak eşit uzaklıktaki ortay hat esası uyarınca Malta'ya ait olacak olan alanın ancak dörtte birinin, yaptığı düzeltmeyle bu devletin Kıta sahanlığı alanı olduğuna karar vermiştir.⁸⁴

3. Saint Pierre ve Miquelon Adaları Davası

Fransa ve Kanada arasındaki bu dava; Fransa'nın, Kanada'nın Atlantik sahiline yakın bir bölgede bulunan ve en yakın noktası Kanada'nın Newfoundland sahilinde 10 mil uzaklıkta olan Saint Pierre ve Miquelon Adaları'nın Kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkindir. Bu dava, küçük Fransız adalarının uzun Kanada kıyı cephesine yakınlığından dolayı (Bkz. EK-F), Ege Denizi kıta sahanlığı uyumsuzluğuna benzerlik arz etmektedir.⁸⁵

Fransa; uygun olan sınırın *Kanada sahili ile adalar arasında "eşit mesafe"* çizgisi olması gerektiğini iddia etmiştir.

Kanada ise; adalara ilişkin "özel durumlar" olduğunu belirterek, Fransa'nın bu adalar etrafında sadece 12 mil genişliğinde Karasularına sahip olduğunu, bunun dışında kalan alanların Kanada'ya ait olduğunu iddia etmiştir.

Mahkeme iki görüşü de kabul etmemiş ve 10 Haziran 1992 tarihli kararıyla; 1972 Anlaşmasının kapsadığı alanını dışındaki adaların etrafında 24 mil deniz alanı olduğuna, belirli bölgelerde ise, bunun sadece 12 mil olduğuna, adaların açık denize bakan tarafında 10,5 millik açık denize çıkışı temin eden koridor bulunduğuna hükmetmiştir.⁸⁶

Divan, İngiltere-Fransa Kanal Adaları davasında olduğu gibi, adaları çember içine alarak, sadece Karasuları hakkı verilmesi prensibini reddetmiştir. Divan bu kararı alırken dikkate aldığı hususları;

⁸⁴ Toluner, **Milletlerarası...**, ss.240.

⁸⁵ Mark B.Feldman, "International Maritime Boundary Delimitation: Law and Practice from the Gulf of Maine to The Aegean Sea". **The Aegean Issues: Problems-Legal and Political Matrix**, Foreign Policy Institute, 1995, Ankara, ss.11-12., Doğru, **Uluslararası...**,s.47

⁸⁶ Arthur Watss, "Delimitation in the Aegean Sea" Implication of Recent International Judgments" **Aegean Issues: Problems-Legal and Political Matrix**, Foreign Policy Institute, Ankara, 1995, s.113., Doğru, **Uluslararası...**, s.47

- “Adaların kıyı tarafında ve deniz altında genişlemesinin durdurulmasından sakınmak”
- “Tarafların tesis etmiş oldukları balıkçılık bölgelerini eşit olmayan bir şekilde sınırlandırmaktan kaçınmak”, şeklinde belirleyebiliriz.

Ancak Divan, adaların batıya doğru genişlemesinin önlenmesi prensibine mâni olmazken, güneyde deniz yönündeki sektörde yaklaşık 10,5 mil genişliğinde ve 200 mil uzunluğunda ciddi bir koridor oluşturmuştur.⁸⁷

4. Jan Mayen Davası

Danimarka egemenliğinde olan Grönland ile Norveç egemenliğinde Grönland sahiline 250 mil uzaklıkta olan, 35 mil uzunluğunda 6 mil genişliğinde ve gayri meskûn küçük bir ada olan Jan Mayen arasındaki deniz alanlarının (Bkz. EK-G) sınırlandırılmasına ilişkin bu dava⁸⁸ da Ege Denizi kıta sahanlığı uyuşmazlığına benzerlik arz etmektedir.

Danimarka, Grönland için 200 mil genişliğinde tam bir Kıta sahanlığı ve balıkçılık bölgesi talep etmiştir. Norveç ise, her ne kadar iddialarını Grönland ile Jan Mayen arasında ortay hat ile sınırlandırmış olsa da, Grönland gibi Jan Mayen’in de aynı şekilde 200 mil Kıta sahanlığı ve balıkçılık bölgesine sahip olduğunu iddia etmiştir.⁸⁹

Divan’ın konuyu;

1. Bütün deniz sınırlarına denkliği, uygulanabilen Örf ve Adet Hukuku kuralı olarak “eşit uzaklık/özel durum” kuralı ve “hakkaniyet ilkeleri”nin fonksiyonelliği,
2. Sahil coğrafyasının, “ilgili durumlar” arasında önceliği ve devletin sahilinin önünde ve denizin altındaki uzantısının kesilmesinden kaçınılması,
3. Varsayılan sınır çizgileri ile taraflara verilen alanların, hakkaniyet ölçütü olarak, ilgili sahillerin uzunluğu ile orantısı,
4. Uzun sahillerin açığındaki küçük adalara tam etki verilmemesi,⁹⁰ prensipleri çerçevesinde değerlendirerek, her iki iddiayı da reddetmiş ve İngiltere-Fransa ve Libya-Malta Kıta sahanlığı davalarında ortay konulan “*tadil edilmiş ortay hat*” prensibi

⁸⁷ Feldman, s.12-13.

⁸⁸ Case Concerning Maritime Delimitation in the Area Between Greenland and Jan Mayen (Denmark v. Norway), International Court of Justice, Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders, Judgment of 14 June 1993.

⁸⁹ Watss a.g.m., s.115.

çerçevesinde, Norveç'in iddia ettiği "ortay hat" ile Danimarka'nın iddia ettiği "200 mil sınırı" arasında bir sınıra karar vermiştir.⁹¹

D. Ege'deki Uyuşmazlığa Örnek Teşkil Edebilecek Uluslararası İkili Anlaşmalar

Uluslararası mahkeme kararlarının yanı sıra, adaların sınırlandırmaya etkisi konusundaki uluslararası Hakem ve Mahkeme Kararları ile ortaya çıkmış bulunan bu ilkeler doğrultusundaki ikili uygulamalara ilişkin bazı örnekler aşağıdadır.

1. *İtalya ile Yugoslavya* arasında Adriyatik Denizi'ndeki Kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin Sözleşme⁹² Yugoslavya'ya ait olup, onun Karasuları dışında bulunan Jubuka ve Adriya Adaları, iki devletin ana kıtaları arasındaki ortay hattın Yugoslavya tarafında olmalarına rağmen, İtalya'nın ana kıtasının Kıta sahanlığı sınırını etkilememiştir.

2. *İran ile Suudi Arabistan* arasında, İran Körfezi'ndeki Kıta sahanlığının sınırlandırılmasında⁹³ iki devletin ana kıtaları arasındaki ortay hatta yakın olan Suudi Arabistan'a ait Al-Aribiyah Adası ile İran'a ait Farsi Adalarına sadece karasuyu tanımış ve bu adalar, iki devlet arasındaki Kıta sahanlığı sınırını etkilememiştir.

3. *Suudi Arabistan ile Bahreyn* arasında sınırlandırma yapılırken, dar denizlerde Adalara karasuları tanınmasının doğurduğu hakkaniyete uymayan sonuçların engellenmesi için, dar denizlerdeki adalara normalden daha dar karasuyu tanınması ve bu şekilde, Kıta sahanlığı sınırlandırılmasında hakkaniyet sağlanması yoluna başvurulmuş, Suudi Arabistan'a El-Kabirah Adası ile Bahreyn'e ait El-Sagbirah Adaları'na daha dar Karasuları tanınmıştır.⁹⁴

⁹⁰ Feldman, a.g.m., s.12.

⁹¹ Doğru, a.g.e., s.48

⁹² Çaşın, a.g.e.,s.119.

⁹³ Çaşın, a.g.e. s.119

⁹⁴ Çaşın, a.g.e., s.120

4. *Norveç ile Sovyetler Birliği* arasında Barents Denizi'nde Kıta sahanlığı sınırlandırılırken, Sovyetler Birliği'ne ait bazı adalar göz önüne alınmamıştır.⁹⁵

5. *Katar ile Abu Dabi ve Hindistan ile Sri Lanka* arasındaki Sözleşmelerde, Karşılıklı devletlerin ana kıtaları arasındaki ortay hattın ters tarafında bulunan adalarına, sadece belirli ölçüde Karasuları tanınmış ve bu adaların kıta sahanlık sınırına hiçbir şekilde etkisi olmamıştır

6. *Arjantin ile Uruguay* arasında yapılan sınırlandırma Sözleşmesinde,⁹⁶ karşı devletin kıyılarına yakın adalara Karasuları tanınmadığı da bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Uruguay kıyılarına yakın, Arjantin'e ait Martin Garcia Adası'na Karasuları tanınmamıştır.

7. *İtalya ile Yugoslavya* arasında Adriyatik Kıta sahanlığının sınırlandırılmasında, ortay hatta yakın Yugoslavya'ya ait Pelagruz ve Kajola Adaları'na Karasuları tanınması nedeni ile hakkaniyet ilkesi zedelendiğinden, Adriyatik'in kuzey ve güney uçlarında, İtalya lehine düzeltmeler yapılmıştır.

8. *İtalya ile Tunus* arasında yapılan sınırlandırmada da, ortay hattın Tunus tarafında olan İtalya'ya ait Lampiona, Pantelleria ve Lampedusa Adaları'na, sadece Karasuları tanınmış, ancak, bunun hakkaniyete aykırı bir durum yaratması yüzünden sınırlandırmada, Sicilya Boğazı'nın kuzeyine doğru Tunus lehine düzeltmeler yapılmıştır.

E. Kıta sahanlığının Sınırlandırılmasına Adaların Etkisi

Birçok sınırlandırma problemi davaları, adalar üzerindeki egemenlikleri ispat edilmesi ile ilgilidir. Bazen anlaşmazlıklar, bir devlete ait ada veya adaların diğer devletin kıyılarının yakınlarında bulunması yüzünden çıkmaktadır. Bu tür davalar, adaların üzerindeki egemenlik anlaşmazlıklarına ilişkin olmamasına rağmen, konuları anlaşmazlıklara yol açmakta ve bu durum, Kanal Adaları'nda, Tunus kıyıları yakınındaki

⁹⁵ Caşın, a.g.e., s.120

⁹⁶ Caşın, a.g.e., s.121

Halyan Adaları'nda, Ege Adaları'nda ve bunun gibi birçok ada uyuşmazlıklarında görülmektedir.⁹⁷

Kıta sahanlığının sınırlandırmasında adaların rolü konusunda üç teorik düşünce mevcuttur. Bunlardan *birincisi*, sınırlandırmanın, adaların yok farz edilip, anakaralar dikkate alınarak yapılmasıdır. *İkincisi*, karşılıklı ya da yan yana bulunan devletler arasındaki sınırlandırmanın, adalar dikkate alınarak yapılmasıdır. *Üçüncüsü* ise, adaların, büyüklükleri, konumları, ekonomik özellikleri, siyasi statüleri gibi hususları dikkate alınarak, yerine göre tam veya kısmi etkilerine göre sınır çizilmesidir.⁹⁸

Kıta sahanlığı kavramının oluşmaya başlamasından itibaren, adaların da kıtalar gibi ve onlarla aynı genişlikte Kıta sahanlığına sahip olduğu uluslararası düzeyde iddia edilmiş ve bu iddialar bazı ikili Sözleşmeleri olduğu kadar, 1958 Cenevre Kıta sahanlığı Sözleşmesi'ni de etkilemiştir. Ancak; zamanla, coğrafi ve jeolojik gerçekler nedeni ile, Kıta sahanlığının, kıyıdaş devletin ana kıtasının doğal uzantısından ibaret olduğu görüşü, uluslararası uygulamada ağırlık kazanmış, kıyıdaş devletlerin adalarının bulunmasının ise bir “*özel durum*” oluşturacağı ve bunun, karşılıklı ya da komşu kıyıdaş devletler arasında Kıta sahanlığı sınırlandırılırken *hakkaniyet* ilkesinin gerçekleştirilebilmesi amacı ile göz önüne alınması gerektiği, gerek *hakem ve mahkeme kararları*, gerekse *uluslararası sözleşmelerde* tasrih olunmuştur.⁹⁹

Adaların sınırlandırmayı ne ölçüde etkileyeceği konusunda divan, Kuzey Denizi kararında daha da ileri giderek, “*özel durum*” oluşturan adalara sınırlandırmada kıtalar gibi sahanlık tanınması halinde, bunun “*tarafalara haksız muamele edilmesin*” yol açacağını belirtmiş ve adaların ana kıtalar gibi Kıta sahanlığı verilmeyeceğini kabul etmiştir.¹⁰⁰

Maine Körfezi, Malta-Libya ile Jan Mayen Davalarında, sınırlandırılacak alanlarda, bazen karadan oldukça uzaktaki küçük adaların, meskûn olmayan, kaya ve cezir yüksekliklerinin esas alınmayabileceği, bu coğrafi olgulardan herhangi biri bir ölçüde

⁹⁷ Emmanuel Gounaris, “The Delimitation of the Continental Shelf of Islands: Some Observations”, **Revue Hellenique De Droit International**, Athens, 1980, s.111-112.

⁹⁸ D.P.O'Connell, **The International Law of the Sea**, Oxford, 1984, s.716.

⁹⁹ Feldman, a.g.m., s.6.

¹⁰⁰ I.C.J. Reports, 1969, s.21, p.57.

önemli ise, daha sonra, bunlara hakkaniyet ilkeleri uyarınca verilebilecek sınırlı bir düzeltici etki tanınabileceği, adaların “büyüklükleri ve coğrafi konumları nedeniyle ihmal edilemeyecekleri durumlarda ise yarım etki tanınabileceği” belirtilmiştir.¹⁰¹

İkili Sözleşmelerde, adalar açısından dikkati çeken ikinci bir husus, ilgili devletlerin *ana kıtalarının kıyı uzunluklarına kıyasla küçük olan adalarının sınırlandırma yapılırken yok farz edilmelidir*. Bu husus U.A.D.’nin 1969 tarihli Kuzey Denizi’ne ilişkin Kararında da yer almıştır.¹⁰²

Adaların Kıta sahanlığı sınırına etkisi konusunda yukarıda belirtilen benzer husus, ülkeler arası yapılan ikili sözleşmelerde de göze çarpmakta olup, ana kıtaların kıyılarından uzaklaştıkça, mevcut adaların, sınır çizgisini etkileme gücü giderek azalmakta ve *ana kıtadan uzaktaki adalar sınır saptanırken yok farz edilebilmektedir*.¹⁰³

Bu konuda devletlerin ikili uygulamalarından birçok örnek verilebileceği gibi, yukarıda değinildiği üzere, U.A.D.’nin Kuzey Denizi’ne ilişkin Kararında ve Kıta sahanlığı konusundaki kuralların oluşmasına önemli etkisi olmuş bulunan İngiliz-Fransız Hakem Mahkemesi’nin Manş Denizi hakkındaki Kararında da adaların sınırlandırmaya etkisi konusunda aynı ilke benimsenmiştir.

F. Yunanistan’ın Tezleri;

Kıta sahanlığı sınırlandırılması konusunda Yunanistan’ın öteden beri öne sürdüğü üç temel tezi mevcuttur. Bunlar;

- Yunan Devletine ait adaların ve kıta ülkesinin siyasi ve ülkesel bir bütün oluşturması;
- Adaların da kıta ülkeleri gibi Kıta sahanlığına sahip olmaları;

¹⁰¹ I.C.J. Reports, 1969, ss. 39-46.

¹⁰² I.C.J., Reports, 1969, s.21 p.57

¹⁰³ Örneğin, Fransa ile Kanada arasında *St.Pierre ve Miguelon adalarına* ilişkin Sözleşme, Finlandiya ile Sovyetler Birliği arasındaki Sözleşme, İran-Katar arasındaki Sözleşme, İran-Oman arasındaki Sözleşme, İran-Birleşik Arap Emirlikleri arasındaki Sözleşme, İran-Suudi Arabistan arasındaki Sözleşme, Hindistan-Sri Lanka arasındaki Sözleşme, Caşın, a.g.e., s.118

- Türkiye ülkesi ile adalar arasındaki Kıta sahanlığı sınırlandırmasının eşit uzaklık çizgisine göre yapılması gerektiği yönündeki iddialardır.¹⁰⁴

Yunanistan bu tezi ile, Türkiye kıyılarına yakın Doğu Ege Adalarının batısında Türkiye'ye Kıta sahanlığı bırakmamayı amaçlamaktadır. Bunun için de, Türkiye ile yapılacak Kıta sahanlığı sınırlandırmasında, ülkesinin en doğudaki adalarının esas alınmasını sağlamaya çalışmaktadır¹⁰⁵.

Ege Denizi'nde mevcut binlerce adanın çoğuna sahip olan Yunanistan'ın, Ege'de Türkiye'ye karşı başvurduğu ikinci tezi, adaların da kıta ülkeleri ile eşit bir biçimde Kıta sahanlığına sahip olmalarına ilişkindir.

Ege Denizi Kıta sahanlığı Uyuşmazlığında Yunanistan'ın, Türkiye'ye karşı ileri sürdüğü üçüncü tezi ise, Türkiye ile adaların Anadolu sahillerine en yakın bulunanları arasında kıta sahanlığı sınırlandırmasının "eşit uzaklık" ilkesine göre yapılması gerektiğine ilişkindir.

G. Türkiye'nin Tezleri;

- Kıta sahanlığı sınırlandırılmasının bir *anlaşma* ile gerçekleştirilmesi gerektiği;
- Kıta sahanlığı sınırlandırılmasında *doğal uzantının* esas olduğu ve bir kıta ülkesinin doğal uzantısında yer alan adaların kendi adalarına Kıta sahanlığının olmadığı;
- Anlaşma yapılamadığı zaman sınırlandırmanın *hakkaniyet ilkelerine* göre yapılması gerektiği;
- Adaların özel durum oluşturdıkları;
- Ege Denizi'nin bir yarı kapalı deniz olduğu ve buradaki Kıta sahanlığı sınırlandırılmasının hakkaniyet ilkelerine göre yapılması gerektiği;
- Ege Kıta sahanlığı sınırlandırılmasının diğer sorunlar gibi Lozan Barış Antlaşmasının kurduğu denge çerçevesinde (*Lozan dengesi*) gerçekleştirilmesi zorunluluğudur.

¹⁰⁴ Hüseyin Pazarıcı, "Kıta sahanlığı Konusunda Hukuksal Görüşler", Ege'de Deniz Sorunları Semineri, A.Ü.S.B.F.Y., Ankara. 1986, s. 80.

¹⁰⁵ Doğru, a.g.e., s.101.

Türkiye'nin tezlerinden *ikincisi*, Kıta sahanlığı sınırlandırmasında doğal uzantının¹⁰⁶ esas olduğu görüşüdür. Buna göre, daha önce açıklandığı gibi, Türk görüşüne göre, Ege'de bu ilkeyi uyguladığımız zaman, bu deniz yatağının önemli bir bölümünün Anadolu yarımadasının doğal uzantısını oluşturmakta olduğu, adaların kendi başlarına bir Kıta sahanlığı alanına sahip olmadıkları görülmektedir. Türkiye'nin bu görüşü, ayrıca genel bir biçimde III. B.M.D.H.K.. sırasında sunduğu önerilerinde¹⁰⁷ ve gerekse temsilcilerinin konuşmalarında da¹⁰⁸ yer almaktadır.

Türkiye'nin hukuki temele dayanan tezlerinden *üçüncüsünü*, Kıta sahanlığı sınırlandırmasında "*hakkaniyete*" uygun bir çözümün esas amaç olduğu ve bu nedenle "hakkaniyet ilkeleri"nin uygulanmasının gerektiği tezi oluşturmaktadır. Türkiye bu tezini ilk olarak 27 Şubat 1974 tarihli notasında "eşit uzaklık" ilkesini reddederken, Divan'ın 1969 tarihli Kararına atıf yaparak ileri sürmüştür. Yine Türkiye'nin, III. B.M.D.H.K.'da genel olarak Kıta sahanlığı sınırlandırması ilkelerinin değerlendirilmesi sırasında, eşit uzaklık ilkesini reddederken, hakkaniyet ilkelerinden bahsettiği görülmektedir.¹⁰⁹ Ayrıca, Yunanistan'ın Divan'a tek taraflı başvurusunda, Türkiye'nin 18 Kasım 1975 tarihli bir notasında "hakkaniyet" e uygun bir çözüm bulunmasını amaç olarak ileri sürdüğüne yer verilmektedir.¹¹⁰ Ancak, zamanla, Türkiye'nin bu ilkeyi daha açık ve kesin olarak vurguladığı ve III. B.M.D.H.K.'ya bu ilkeyi içeren madde taslakları sunduğu görülmektedir.¹¹¹

Hakkaniyet ilkelerinin uygulanmasının 1958 Cenevre Kıta sahanlığı Sözleşmesi ile kabul edildiği iddia edilse de¹¹² "hakkaniyet" adı altında ve hiçbir kuşkuya yer vermeyecek

¹⁰⁶ "Doğal uzantı" bir jeolojik kavram olarak doğmamış, ancak, Deniz Hukukunda önemli bir kavram niteliği kazanmasıyla jeoloji ile ilgisi giderek artmış ve günümüzde tartışmalı da olsa, jeolojik verilerle tanımlanan bir anlam kazanmaya başlamıştır. Tanık olunan bu anlam değişiminin henüz tamamlanmadığı, söz konusu kavram üzerindeki çelişkili görüşlerin, uluslararası yargı kuruluşlarının Kıta sahanlığı uyumsuzluğu kararlarına da yansımış olmasından anlaşılmaktadır. Arpat, **Doğal Uzanım...**, s.1.

¹⁰⁷ Official Records, Volume III, s. 266 ve Volume VII, s.87.

¹⁰⁸ Official Records, Volume I, ss.190-191 ve Volume II, s.318.

¹⁰⁹ Official Records, Volume I, s.191.

¹¹⁰ International Court of Justice (I.C.J) Reports, Aegean Sea Continental Shelf Case, The Hague, 1980, s.5.

¹¹¹ Official Records, Volume III, ss. 234, 246-247.

¹¹² Sözleşme'nin 6.maddesinin sınırlandırmaya ilişkin hükmüne göre, aynı Kıta sahanlığına kıyıdaş devletler sınırlandırmayı *anlaşma* yoluyla gerçekleştirirler; ancak, böyle bir anlaşma gerçekleştirilememiş ve "*özel durumlar*" başka bir sınırlandırmayı gerektirmiyorsa, Kıta sahanlığının sınırlandırılması "*eşit uzaklık*" ilkesine göre yapılır. Sözleşme'nin bu hükmündeki *eşit uzaklık* ilkesinin "esas kuralı", *özel durumların* "kuraldışılığı" oluşturduğu biçiminde değerlendirilse de, özel durumlar kavramı içine giren durumların belirlenmesinde karşılaşılan zorluklar ve eşit uzaklık ilkesi uygulandığında hakkaniyete uygun olmayan her sonucun özel durum oluşturmasının, Sözleşme hükmünde de hakkaniyet ilkelerinin uygulanmasının kabul edildiği biçimde yorumlanmaktadır. Pazarcı, **Uluslararası hukuk II...**, s.352.

biçimde, “hakkaniyet ilkelerinin” uluslararası hukukta yerini alması, U.A.D.’nin 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta sahanlığı Davalarına ilişkin kararı ile gerçekleşmiş¹¹³ ve U.A.D.’nin daha sonraki bir çok kararında¹¹⁴ açıkça uygulanmıştır

Türkiye’nin hukuki temele dayandırdığı tezlerinden *dördüncüsü*, bir bölgede adaların bulunmasının Kıta sahanlığı sınırlandırması açısından “özel durum” oluşturduğu ve bunların özellikle coğrafi konumları ve öteki özelliklerine bağlı olarak değerlendirilmesi gerektiği tezidir. Türkiye bu tezini, Yunanistan’a verdiği ilk notasından¹¹⁵ başlayarak, III. B.M.D.H.K. sırasında da gerek Konferansta yapılan konuşmalarda¹¹⁶ gerekse Konferansa sunulan madde taslaklarında¹¹⁷ ileri sürmüştür. Türkiye bu şekilde, en başından itibaren, eşit uzaklık ilkesinin Ege’de uygulanamayacağı belirtilmek istenmiştir.

H. Sonuç ve Değerlendirme:

Kıta sahanlığı sınırlandırmasına ilişkin uygulanan uluslararası hukuk düzenlemeleri; devletlerin, sınırlandırmayı öncelikle “*anlaşma*” ile yapmaları hükmünü amirdir. Kıta sahanlığının sınırlandırmasına ilişkin ilk uygulanan hukuk hükmü, 1958 Cenevre Kıta sahanlığı Sözleşmesi’dir. Bu Sözleşmenin 6.maddesi, aynı Kıta sahanlığına kıyıdaş devletlerin, sınırlandırmayı öncelikle “*anlaşma*” yoluyla gerçekleştireceklerini belirtir. 1982 III. B.M.D.H.S.’nin 83.maddesine göre de, *Kıta sahanlığının sınırlandırmasının kıyıdaş devletlerce “anlaşma” yoluyla, uluslararası hukuk ilkeleri çerçevesinde, hakkaniyete uygun bir sonuca varılacak biçimde yapılması gerekmektedir.*

Yunanistan, Ege’deki Kıta sahanlığı sınırının, Yunanistan’ın Doğu Ege adaları ile Anadolu arasından geçtiğini iddia etmekte ve sınırlandırma işleminin çözümü için U.A.D’ya

¹¹³ “... Sınırlandırma, her devlete, diğer devletin aynı nitelikteki haklarına tecavüz etmeden, olanaklar ölçüsünde, kara ülkesinin deniz altındaki ‘*doğal uzantısı*’nın verilmesini sağlayacak biçimde “*hakkaniyet ilkeleri*” çerçevesinde, Kıta sahanlığı alanlarını verecek bir ‘*anlaşma*’ ile yapılacaktır...” I.C.J., **Report, 1969.** s.53, p.101

¹¹⁴ *Fransa-İngiltere Tahkiminde* “hakkaniyet” ilkesi, kararın temel kuralı olarak benimsenmiş, *coğrafyanın özel yapısı* nedeni ile değişik yörelerde farklı yöntemlerin uygulanması gerektiği, adaların yok farz edileceği ve adalara ana kıtalar gibi Kıta sahanlığı tanınamayacağı, “*hakkaniyet ilkesinin*” gerçekleştirilebilmesi için coğrafi yapının özellikleri yanında, ilgili devletlerin *güvenlik* ve *ulaşım* gibi gereksinimlerinin de göz önüne alınması gerektiği belirtilmiştir. *Tunus-Libya Davasında*, doğal uzantı ilkesinin tek başına çözüm getirmediği, bu gibi durumlarda “hakkaniyete” uygun ilkelerin uygulanması gerektiği belirtilmiştir.

¹¹⁵ I.C.J., Aegean Sea Continental..., ss.23-24

¹¹⁶ Official Records, Volume I, a.g.y., s.191.

¹¹⁷ Official Records, Volume III, ss.245,246,247

gitme taraftarıdır¹¹⁸. Ancak, sadece kıta sahanlığı sorununu bir sorun olarak kabul etmekte, diğer konularla ilgili mahkemeye gitmeyi ret etmektedir.

Karşılıklı kıyıdaş ülkeler arasında kıta sahanlığının sınırlarının tespiti konusunda yukarıda yapılan incelemeler sonucunda; Ege'de kıta sahanlığının tespiti, bu konuda uluslararası hukuku oluşturan 1958 Cenevre Kıta sahanlığı Sözleşmesi; 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi; bu sözleşmenin sonuçlandırılmasında etkili olan Yargı ve Hakem Kararları ile benzer durumlara sahip ülkeler arasında yapılan sözleşmelerin dikkate alınması zorunluluğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak, yanlış tarafta ve ana kıtadan uzakta bulunan Doğu Ege Adalarına eşit şekilde kıta sahanlığı verilmesi uygun olmamakta ve hakkaniyet prensibi de dikkate alınarak, Türkiye ve Yunanistan arasında bir *mutabakatla* çözülmesi gerekli görülmektedir.

Ege deniz yatağında başta petrol olmak üzere bulunan *ekonomik kaynakların bir an evvel ülkelerin vatandaşlarının refah seviyelerini artıracak şekilde kullanılması için* bir an evvel bu mutabakatın yapılması zaruri mütalaa edilmektedir. Yunanistan ve Türkiye'yi zaman zaman savaşın eşiğine getiren bu sorunun çözümüne ilişkin Türk ve Yunan görüşlerini bağdaştırmak, Yunanistan'ın, uluslararası hukuka aykırı ve katı tutumu nedeniyle, en azından bu aşamada mümkün görülmemektedir. Ancak, iki devlet arasında yaşanan pek çok soruna karşın, 1999 yılında tesis edilen "diyalog" çerçevesindeki iş birliği alanlarının genişletilmesinin, temel sorunların, bu arada Kıta sahanlığı Uyuşmazlığının da çözülmesi sürecini başlatacağı düşünülmektedir.

¹¹⁸ Kurumahmut, a.g.e. ss. 24-25.

IV. EGE'DE, EGEMENLİĞİ ULUSLARARASI ANTLAŞMALARLA YUNANİSTAN'A DEVREDİLMEMİŞ ADA, ADACIK VE KAYALIKLAR (EGAYDAAK)

A. Genel

Kardak kayalıkları kriziyle gündeme gelen Ege adaları üzerindeki egemenlik sorunu, ilk kez 1984 yıllarında Türkiye tarafından gündeme getirilmiştir. Türkiye, Yunanistan'ın Anadolu sahillerinden itibaren 3 deniz mili mesafenin dışında kalan bütün ada, adacık ve kayalıklara sahip olamayacağı tezini ortaya koymuştur. Türkiye, kendi tezine göre, egemenliği belirli olmayan 152 adet ada, adacık ve kayalık tespit etmiştir. Bu EGAYDAAK'ların Ege'de deniz yetki alanlarının paylaşımı oranlarını değiştirecek yönde etkileri vardır¹¹⁹.

Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda konu siyasi liderler tarafından gündeme getirilmiş; ancak, somut bir adım atılamamıştır.

Uluslararası sürekli hakem mahkemesi, Lozan Barış Antlaşmasına kadar Osmanlı egemenliğinde bulunan Kızıldeniz'deki ada, adacık ve kayalıklar üzerinde, Eritre ile Yemen arasındaki egemenlik uyuşmazlığını, 9 Ekim 1998 tarihinde karara bağlarken, Türkiye ile Yunanistan arasındaki Coğrafi Formasyonlar (CF) uyuşmazlığına tesirleri olacak değerlendirmeler yapmıştır.

Sürekli hakem mahkemesinin, Lozan Barış Anlaşması'nın 16ncı maddesine getirdiği yoruma göre; "Türkiye'nin 1923'e kadar egemenliği altında bulunan Kızıldeniz adaları üzerindeki haklarından feragat ettiği; bu adalar üzerinde münhasır egemen yetki kullanımının şimdilik belirlenmediği ve bu belirsizliğin ileride ilgili taraflarca çözüme bağlanacağı", hüküm altına alınmıştır.

Bu hükümden tek bir devletin tek taraflı devlet uygulamalarıyla söz konusu ada, adacık ve kayalıklar üzerinde hakimiyet kuramayacağı anlaşılmaktadır. Ancak, Yunanistan devlet uygulamaları bakımından; bu ada, adacık ve kayalıklar üzerinde avantajlı durumdadır.

¹¹⁹ Çetinkaya Apatay, **Ege'de Olup Bitenler**, İstanbul, 2006, ss.385-390.

Kasım 1995'de Yunanistan'da yayımlanan gazetelerde, 8'i Ege Denizi'nde olmak üzere 11 küçük ve ıssız adanın iskana açılmasının planlandığı haberleri yer almıştır. Yunanistan, bu uygulamayla, ilgili antlaşmalarla egemenliği kendisine devredilmemiş olan bazı adalarda siyasi, ekonomik ve sosyal alanda egemenlik gösterisi niteliğindeki faaliyetlerle fiili bir durum yaratarak statüyü kendi lehine değiştirmeyi amaçlamıştır.

Bahse konu gayri meskun adaların iskana açılması, Yunanistan'a Deniz Hukuku çerçevesinde herhangi bir ilave menfaat sağlamamaktadır. B.M.D.H.S.'ye göre bütün ada, adacık ve kayalıkların karasuları zaten mevcuttur. Ayrıca, insanların yaşamasına elverişli olmayan veya kendine özgü ekonomik bir yaşamı bulunmayan kayalıklar hariç; diğer ada, adacık ve kayalıkların kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeleri de bulunmaktadır. Ada ve adacıkları iskana açmak, bunlara yeni deniz yetki alanları kazandırmamaktadır. İskan uygulamasının, bazı coğrafi formasyonlar üzerindeki egemenlik haklarını değiştirmeden, Ege'deki uyuşmazlıklar konusunda Yunanistan'a doğrudan bir hak sağlamayacağı aşikardır. Bir başka ifadeyle, Yunanistan'ın söz konusu girişimi öncelikle belirli coğrafi formasyonlar üzerinde ileri sürdüğü sözde egemenlik haklarını hukuken tanıtmaya yönelik bir amaçtır.

Figen Akad isimli Türk ticaret gemisi, 25 Aralık 1995 günü Kardak Kayalıkları'nda karaya oturmasını takiben, Türk Dışişleri Bakanlığı ile Yunanistan Büyükelçiliği arasında bu olayla ilgili olarak teati edilen notalardan sonra, Kardak Kayalıkları'nın egemenliği konusundaki anlaşmazlık, Ege'de egemenlik ihtilaflarına da resmi bir nitelik kazandırmıştır¹²⁰.

Bu tesadüfî olay öncesinde ve sonrasında icra ettiği bazı faaliyetlerle Yunanistan'ın, Ege'de uluslararası antlaşmalarla kendisine devredilen hükümlerlik haklarını daha da genişletmeye çalışması ve Türkiye'nin, Anadolu'nun 3 mili dışında kalan ada, adacık ve kayalıkların tamamına Yunanistan'ın sahip olamayacağı iddiaları, Ege Denizi uyuşmazlığına yeni bir boyut kazandırmıştır.

¹²⁰ Başeren, a.g.e, ss.46-47.

Yunanistan'ın gerek iskan uygulaması; gerekse, adalar üzerindeki faaliyetleri, bu topraklar üzerinde diğer devletlere zimnen tanıtma ihtiyacı duyduğu sözde hakimiyetinden kendisinin de kuşkulu olduğunu ortaya koymaktadır.

Egemenliği tartışmalı CF; Ege Denizi'ndeki diğer sorunları, özellikle deniz yetki alanları sorunlarını da kontrol etmesi nedeniyle, Türkiye tarafından "*Ege'de temel sorun*" olarak görülmesi hayati önemi haizdir.

Ege Denizi, yaklaşık son 30 yıllık dönemde, Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin üzerinde yoğunlaştığı ve çözüm bekleyen pek çok sorunlarla dolu olan bir denizdir. Önemli teknik problemleri içermelerine rağmen, çözümü imkânsız olmayan Ege sorunları, birbirleriyle yakın ilişkilidir. Egemenliği antlaşmalarla Yunanistan'a devredilmemiş ada, adacık ve kayalıkların;

- Karasularının Ege'deki karasularına olan dağılımlarını önemli ölçüde değiştirebilmesi;

- Bazı istisnalar dışında bunların kıta sahanlığına ve münhasır ekonomik bölgeye sahip olması;

- Ayrıca her bir kara parçası ile karasularının üzerindeki ulusal hava sahasının varlığı ve Ege'deki hava sahası sorunlarına etkisi Ege Denizi'nde bulunan çok sayıdaki coğrafi formasyon (ada, adacık ve kayalık) üzerindeki hakimiyet haklarının açıklığa kavuşturulmasının önemini ve belirleyici fonksiyonunu açıkça göstermektedir. Bu nedenlerle, *öncelikle Ege'de ihtilafli kara parçalarının ülkesel statülerinin tayin edilmesi zorunludur*; zira deniz yetki alanları ve hava sahasına ilişkin sorunlar, ancak bu *ülkesel statü doğru biçimde ortaya koyduktan sonra* çözümlenebilir¹²¹.

B. Adaların Tarihi ve Uluslararası Antlaşmalarla Yunan Egemenliğine Geçişleri ve Gri Adalar¹²²

Girit Adası'nın 1669 yılında Osmanlı ülkesine dahil edilmesiyle, Ege adalarının tamamı Osmanlı egemenliğine girmiş ve Ege Denizi de Osmanlı iç denizi haline gelmiştir. Burada kesin olan konu, Yunanistan'ın bağımsızlığının Osmanlı Devleti'nce kabul edildiği 24 Nisan 1830'a kadar, adalar üzerindeki Osmanlı hakimiyeti kesintisizdir. Bu hakimiyet,

¹²¹ Başeren, a.g.e, s.49

¹²² Başeren, a.g.e, ss.20-40.

hukuk kurallarına tamamen *uygun ve tartışmasızdır*. Bu nedenle, kuruluşundan bugüne kadar *Yunanistan'a devredilen adalar, ancak Osmanlı İmparatorluğu ile onun devamı olan Türkiye Cumhuriyeti'nin hakimiyetinden, uluslararası hukuka uygun olarak Yunan hakimiyetine geçen adalardır* şeklindeki tanımlama doğru bir başlangıç noktası olacaktır. Bu temel nokta esas alındığında, EGAYDAAK meselesi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır

Ege'nin batısında yer alan Kuzey Sporad ve Kiklat Adaları 24 Nisan 1830'da Yunanistan'a bırakılmıştır. Diğer bütün adalar üzerindeki Osmanlı/Türk hakimiyeti Balkan harbi öncesine kadar istisnasız devam etmiş, Trablusgarp harbi sırasında Menteşe Adaları bölgesinde toplam 16 ada İtalya'nın işgaline uğramıştır. Ancak, Uşi Barış Antlaşması ile İtalya geçici olarak işgal ettiği adalardan kayıtsız ve şartsız çekilmeyi taahhüt ettiği için, Osmanlı Devleti'nin bu adalar üzerindeki egemenlik hakları hiçbir kayda tabi olmadan devam etmiştir.

Balkan Harbi'nde Yunanistan Ege Denizi'ndeki Osmanlı adalarından Taşoz, Semadirek, Gökçeada, Bozcaada, Limni, Bozbaba, Sakız, İpsara, Sisam ve Ahikerya'yi işgal etmiş ve böylece İtalya tarafından işgal edilen adalardan sonra, Doğu Ege Adaları'nın büyük bir bölümü de Yunanistan'ın işgaline girmiştir. Ancak, Osmanlı Devleti, Ege adaları üzerindeki Yunan işgalini hiçbir zaman kabul etmemiştir. Yunanistan ve İtalya'nın adalardaki faaliyetlerini yakından izlemiş, bu devletlerin işgal ettikleri adalara ilişkin işlem ve eylemlerine sık sık müdahale etmiştir. Adalar üzerindeki egemenlik haklarının devam ettiğini, uluslararası platformlarda her fırsatta ifade etmiştir. Bu dönemde, Osmanlı Devleti, Ege adaları üzerindeki egemenlik haklarını bir başka devlete geçerli bir analaşma ile devretmediği sürece, adalar Osmanlı Devleti'ne ait sayılmış ve Osmanlı hakimiyetindeki adalardan sadece antlaşmalarla verilenlerin Yunanistan ve İtalya'ya ait olduğunda hiçbir tereddüt olmamıştır.

Bugün Ege Denizi'nde hangi adaların Yunanistan'ın egemenliğinde olduğunu tespit edebilmek için, hangi adaların Osmanlı İmparatorluğu/Türkiye Cumhuriyeti hakimiyetinden, İtalya ve Yunanistan'a devredildiğini belirlemek gerekmektedir.

Bu da öncelikle Ege adalarının hukuki statülerini tayin eden antlaşmaları ve tarihi olayları incelemek anlamına gelmektedir. Ege'de Osmanlı/Türk hakimiyetinden çıkan ve Yunanistan ile İtalya'ya devredilen adalar, hukuken bağlayıcı bulunan ilgili uluslararası

antlaşmalardaki hüküm ve şartlara bağlı olarak, sadece bu antlaşmaların açıkça kapsamında bulunan, *bir başka deyimle, ismen sayılan veya açıkça tanımlananlardır.*

Buna göre, Ege Denizi'nin hukuki statüsünü belirleyen bu antlaşmalar ve tarihi olaylar;

- 24 Nisan 1830'da Yunanistan'ın kuruluşu ile Yunanistan'a verilen Batı Ege Adaları (Eğriboz - Kuzey Sporatlar - Kiklat Takımadaları),
- 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması,
- 14 Kasım 1913 tarihli Atina Antlaşması,
- 13 Şubat 1914 tarihinde Yunanistan Hükümeti'ne tebliğ edilen Altı Büyük Devlet Kararı,
- 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması,
- 10 Şubat 1947 tarihli Paris İtalyan Barış Antlaşması ve,
- 29 Mart 1964'te İngiltere'nin Yunanistan'a devrettiği Çuha ve Küçük Çuha Adaları'dır.

Londra Antlaşması'nın 4'üncü maddesi ile Osmanlı Devleti, Girit Adası üzerindeki tüm egemenlik haklarından Müttefik Balkan Devletleri lehine vazgeçmiştir.

Londra Antlaşması'nın 5'nci ve Atina Antlaşması'nın 15'inci maddeleri gereğince Osmanlı Devleti, Girit dışında kalan Ege Denizi'ndeki tüm Osmanlı adalarının kaderini tayin yetkisini Altı Büyük Devlete bırakmayı taahhüt etmiştir.

Lozan Barış Antlaşması'nın 12'nci maddesinde teyit edilen ve 13 Şubat 1914 tarihinde Yunanistan Hükümetine tebliğ edilen kararlar ile Altı Büyük Devlet; Osmanlı İmparatorluğu'na geri verilmesi gereken Gökçeada, Bozcaada ve Meis dışında kalan ve o tarihte Yunan işgali altında bulunan bütün Ege Denizi adalarının egemenliklerinin "*silahsızlandırılmış olmaları şartıyla*" Yunanistan'a devredilmesini kararlaştırmışlardır.

Ege adalarının bugünkü ihtilafli statüsünü belirlemek için, Lozan Barış Antlaşması'nın 6, 12, 15 ve 16'ncı maddeleri ile Paris İtalyan Barış Antlaşması'nın 14'ncü maddelerini incelemek gerekir.

Lozan Barış Antlaşması'nın 12'nci maddesinde, Türkiye'nin egemenliğini devrettiği ve Türk egemenliğinde kaldığı teyit edilen adalara ilişkin iki ayrı düzenleme gerçekleştirilmiştir.

Türkiye'nin egemenliğini devrettiği *adalardan bir kısmı ismen anılarak, bir kısmı da Altı Büyük Devlet Kararına atıfta bulunularak tespit edilmiştir*. İsmen sayılan adalar (Semadirek, Limni, Midilli, Sakız, Sisam ve Ahikerya) ile ismen sayılmayan ancak 13 Şubat 1914 tarihinde Yunan işgali altında olmaları nedeniyle Altı Büyük Devlet Kararı uyarınca devredilen adalar (Taşoz, Bozbaba ve İpsara) üzerindeki Yunan egemenliği, bahse konu adaların tahkim edilmemeleri ve askeri amaçlarla kullanılmamaları şartıyla, Türkiye tarafından kabul edilmiştir.¹²³

Gökçeada ve Bozcaada 13 Şubat 1914 tarihinde Yunan işgali altında olmamaları nedeniyle, Tavşan adaları ise Çanakkale Boğazı önündeki stratejik konumları nedeniyle, üzerlerindeki Türk egemenliği, Lozan Barış Antlaşması'nın 12'nci maddesi ile ismen anılarak teyit edilmiştir. *Aynı maddede, Asya sahillerine üç mil mesafeden daha yakın olan adalar üzerindeki mevcut Türk hakimiyeti de teyit edilmiştir*.

Lozan Barış Antlaşması'nın 15'inci maddesinde ismen sayılan 13 ada (Batnoz, Lipso, Leryoz, Kilimli, İstanköy, İncirli, Sömbeki, İlyaki, Herke, Rodos, Kerpe, Çoban Adası ve İstanbulya) ile bu adalara bağlı adacıklar ve Meis Adası üzerindeki egemenlik hakları İtalya'ya devredilmiştir.

C. Yunanistan'ın Tezleri;

Yunanistan'a göre, uyuşmazlık konusu ada, adacık ve kayalıklar üzerindeki egemenliği üç uluslararası antlaşmadan doğmaktadır. Bunlar sırasıyla; Lozan Barış Antlaşması, 28 Aralık 1932 Antlaşması ve Paris Barış Antlaşması'dır. 1923 Lozan ve 1947 Paris Barış Antlaşmaları, kuzeydoğu ve güneydoğu Ege Adaları üzerinde egemenliğin tahsisi konusunda hiçbir boşluk ve eksiklik içermemektedir. Bu konuları düzenleyen hükümler tamdır. Bu bölgede statüsü belli olmayan ada, adacık ve kayalık mevcut değildir. Lozan Barış Antlaşması Md.12, Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan Adaları hariç Türk

¹²³ Kurumahmut, a.g.e, ss. 89-95.

egemenliğini, sadece Asya sahillerinden itibaren üç mil içerisinde kalan adalarla sınırlamaktadır. Bu adalar dışında Ege'de Türkiye'nin egemenliğine tabi kılınan hiçbir ada yoktur.

Yunanistan, Lozan Barış Antlaşması Md.16'dan yola çıkarak, Türkiye'nin Lozan Barış Antlaşması'nda somut bir şekilde egemenliği belirtilen adalar dışındaki tüm adalar üzerindeki her türlü hak ve sıfatlarından vazgeçtiğini savunmaktadır. *Bir başka ifadeyle Yunanistan, bu maddenin bir toptan feragat hükmü olduğunu* ve Lozan Barış Antlaşması ile açıkça Türkiye'ye verilen adalar dışındaki tüm adaların Türkiye'nin egemenliğinden çıktığına işaret etmek amacını taşıdığını ileri sürmektedir. Hatta, Lozan Barış Antlaşması'nın İtalya ve *Türkiye'ye bıraktığı adaların sınırlayıcı bir şekilde sayıldığı ve bunun istisnai bir durum olduğu ve Ege Adaları'nın blok halinde Yunanistan'a verildiğini* belirtilmektedir.

28 Aralık 1932 tarihli Türk-İtalyan Antlaşması hukuken geçerli bir şekilde yapılmıştır ve uluslararası hukuka göre Türkiye'yi bağlayıcı ve zorlayıcı bir niteliktedir. Antlaşmalar konusunda devletlerin ardıllığına ilişkin normlara uygun olarak Türkiye ile İtalya arasında bir sınır belirleyen bu anlaşma, İtalya'nın ardılı olan Yunanistan ile Türkiye arasındaki ilişkilerde uygulanabilir ve bağlayıcıdır. Ayrıca, Türkiye tutum ve davranışları ile bu düzenlemelerin getirmiş olduğu deniz sınırlamasını hiçbir tereddüde yer bırakmaksızın kabul etmiştir.

Uluslararası antlaşmalara halefiyete ilişkin Viyana sözleşmesine göre, selef devlet İtalya'nın taraf olduğu 28 Aralık 1932 Antlaşması ile elde etmiş olduğu haklar, II. Dünya Savaşı sonunda Müttefik devletlerle İtalya arasında 1947'de imzalanan Paris Barış Antlaşması ile halef devlet olan Yunanistan'a geçmiştir. Bu antlaşma ile İtalya, Oniki Adayı ve bütün bitişik adacıklarını Yunanistan'a vermiştir¹²⁴.

D. Türkiye'nin Tezleri¹²⁵

Ege Denizi'nde Yunan egemenliğinde olan adalar sadece Osmanlı İmparatorluğu/Türkiye Cumhuriyeti hakimiyetinden uluslararası hukuka uygun olarak Yunanistan ve İtalya hakimiyetine verilen adalardır.

¹²⁴ Başeren, a.g.e, ss.51-68

¹²⁵ Başeren, a.g.e, ss.65-68

Yunanistan'ın bağımsızlığını kazandığı 24 Nisan 1830'dan Lozan Barış Antlaşması'na kadar egemenliği Yunanistan'a devredilen adalar konusunda herhangi bir ihtilaf yoktur.

Lozan Barış Antlaşması ile kuzeydoğu Ege'de toplam dokuz ada Yunanistan'a, güneydoğu Ege'de *ismen* sayılan toplam 13 ada ile tabi adacıkları ve Meis Adası İtalya'ya devredilmiştir.

İtalya; Paris Barış Antlaşması ile Meis dahil *ismen* sayılan 14 ada ile bitişik adacıklarının egemenliğini Yunanistan'a devretmiştir. *Lozan Barış Antlaşması öncesinde Osmanlı egemenliğinde bulunan ve Lozan'da egemenlik devrine konu olmayan tüm ada, adacık ve kayalıklar* orijinal sahibi olan *Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti egemenliğine intikal etmiştir.* Burada, II nci Dünya Harbinde Menteşe adalarını Almanlardan sonra işgal eden ve Yunanistan'a devredene kadar elinde bulunduran İngilizlerin 1943 ve 1944 tarihli haritalarında Kardak ve benzer durumdaki bazı ada ve adacıklar Türk egemenliğinde gösterilmesi¹²⁶ önemli bir kanıtı oluşturmaktadır.

Lozan Barış Antlaşması Md.6'daki "İşbu antlaşmada aykırı bir hüküm bulunmadıkça, deniz sınırları kıyıya 3 milden daha yakın bulunan ada ve adacıkları içine alacağına" ve Md.12'deki "...İşbu Antlaşmada aykırı bir hüküm bulunmadıkça, Asya kıyısından 3 milden az bir uzaklıkta bulunan adaların Türk egemenliğinde kalacağına" ilişkin hükümler, aslında 3 mil içindeki adalar üzerindeki Türk hakimiyetini teyit etmekte, garanti altına almaktadır. Diğer taraftan, üç milin dışındaki ada, adacık ve kayalıklar üzerinde Osmanlıdan intikal eden hakimiyet haklarını sona erdirmemektedir.

Lozan Barış Antlaşması Md.15 ile Menteşe Adaları bölgesinde *ismen* sayılarak devredilen adalar ile bunlara bağlı ada, adacık ve kayalıklar dışında kalan tüm ada, adacık ve kayalıklar, Osmanlı İmparatorluğu'na halefiyeti nedeniyle Türkiye Cumhuriyetine intikal etmiştir.

¹²⁶ Başeren, a.g.e, s.66

Md.16'da yer alan, "Türkiye, ... egemenliği işbu Anlaşma'da *tanınmış* adalardan başka bütün öteki adalar üzerindeki her türlü haklarından ve sıfatlarından vazgeçmiş olduğunu bildirir; ... bu adaların geleceği, ilgililerce düzenlenmiştir ya da düzenlenecektir" hükmü, Türkiye'nin sahillerinden itibaren üç milin dışında kalan bütün ada, adacık ve kayalıklar üzerindeki egemenlik haklarından vazgeçtiği anlamına gelmemektedir. Md.16 hükmü, "... egemenliği işbu Antlaşmada '*tanınmış*' adalardan ..." söz ederek, bu adalar yüzyıllardan beri Osmanlı hakimiyetinde olduğuna göre, prensip olarak egemenlik haklarına ilişkin statükonun devam ettiğini göstermektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne intikal eden ve Menteşe Adaları bölgesinde bulunan ada, adacık ve kayalıklar üzerindeki hakimiyeti düzenleyen 28 Aralık 1932 tarihli doküman imza, onay, yürürlüğe girme ve tescil işlemlerinden geçmemiştir. Bu doküman, Türkiye ve İtalya'yı bağlayıcı bir antlaşma haline hiçbir zaman gelmemiştir. Bahse konu doküman 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi'nin ve Lozan Barış Antlaşması'nın eki veya tamamlayıcısı niteliğinde bir belge de değildir¹²⁷.

E. Eritre-Yemen Sorunu¹²⁸

Eritre ile Yemen arasında ortaya çıkan, eski Osmanlı toprağı bazı Kızıldeniz adaları üzerindeki egemenlik uyuşmazlığı uluslararası sürekli hakem mahkemesi'ne götürülmüştür. Tarafların tarihi haklara dayalı iddiaları, tümüyle Lozan Barış Antlaşması'nın 16ncı maddesi ile bağlantılıdır. Mahkeme kararında en geniş yer de tarafların bu tarihi hak iddialarına ayrılmıştır. Mahkemenin bu çerçevede Lozan'ın 16ncı maddesi ile ilgili yorum ve tespitleri Karar'da hayati bir rol oynadığı gibi, Ege egemenlik uyuşmazlığında da uygulanacak olursa ilgi çekici neticeler doğurabilecektir.

Bu soruna ilişkin olarak, uluslararası sürekli hakem mahkemesi, Lozan Barış Antlaşmasına kadar Osmanlı egemenliğinde bulunan Kızıldeniz'deki ada, adacık ve kayalıklar üzerinde Eritre ile Yemen arasındaki egemenlik uyuşmazlığını, 9 Ekim 1998 tarihinde karara bağlarken Türkiye ile Yunanistan arasındaki CF'ler uyuşmazlığına tesirleri olacak değerlendirmeler yapmıştır.

¹²⁷ Başeren. a.g.e, s.68

¹²⁸ Başeren, a.g.e, ss.69-74

Sürekli hakem mahkemesinin Lozan Barış Anlaşması'nın 16ncı maddesine getirdiği yoruma göre; *“Türkiye'nin 1923'e kadar egemenliği altında bulunan Kızıldeniz adaları üzerindeki haklarından feragat ettiği; bu adalar üzerinde münhasır egemen yetki kullanımının şimdilik belirlenmediği ve bu belirsizliğin ileride ilgili taraflarca çözüme bağlanacağı”*, hüküm altına alınmıştır. Bu hükümden, bir tarafın, tek taraflı devlet uygulamalarıyla söz konusu ada, adacık ve kayalıklar üzerinde hakimiyet kuramayacağı anlaşılmaktadır.

Söz konusu sorun ve çözümüne ilişkin inceleme ve değerlendirme müteakip maddelerde sunulmuştur.

Eritre'nin İddiası:

Eritre'ye göre, Lozan Barış Antlaşması Md.16, Türkiye'nin önceki Osmanlı toprakları ve adalardaki tüm hak ve yetkilerinden geleceklerinin ilgili taraflarca belirlenmesi kaydıyla açık feragatini içermektedir. Eritre, 16ncı madde adaları belli bir devlete devretmediği için ve adaların hakimiyetini devretmek için herhangi bir belli usul tayin edilmediğinden, bunların nihai hakimiyetinin edinilmesinin, fetih, etkili işgal ve karasuları içindeki konumlarıyla ilgili genel uluslararası hukuk kurallarına bırakıldığını iddia etmektedir.

Eritre, Hanish-Zuqar adaları üzerinde, Türkiye'nin bu adalar üzerindeki haklarından vazgeçtiği 1923 yılından itibaren İtalya'nın etkili işgal yoluyla egemenlik kazandığını ve kendisinin de İtalya'ya halefiyeti sebebiyle egemen olduğunu iddia etmiştir. İtalyan hakları önce Etiyopya'ya geçmiş; 1993'te bağımsızlığını kazanmasından sonra da Eritre'ye intikal etmiştir.

Yemen'in İddiası:

Yemen; taleplerini VI.yy'dan gelen asli, tarihi ya da geleneksel Yemen haklarına dayandırmış, adalar üzerinde geri dönüş teorisine dayanarak hak iddia etmiştir. Bu teoriye göre, Yemen hakları Osmanlı İmparatorluğu'na katılırken tanınmış ve İmparatorluğun çökmesinden sonra 1923'te Türkiye'nin feragati ile, adalar kendi otantik sahiplerine, Yemen'e geri dönmüştür. Yemen, ayrıca Md.16'nın, Yemen'in adalar üzerindeki egemenliği ile ilgili olarak çekince ileri sürmeyen ya da (bu egemenliği) tanıyan ilgili taraflar

arasında kendi ve üçüncü devletlerin uygulamaları nedeniyle, etkisinin her halükarda sona erdiğini iddia etmiştir.

Mahkemenin Kararı:

Mahkemenin verdiği karar, antlaşmaların yorumlanması, kritik tarih, egemenlik kriterleri, adalar üzerinde egemenlik gibi mevzular açısından büyük önem taşımaktadır. GRİ Adalar açısından önemi ise, tarafların tarihi yetki iddialarının reddedilmesine yol açan Lozan Barış Antlaşması Md.16'ya verilen anlamdır. Mahkeme kararındaki yargı içeren sonuçların özeti aşağıdadır:

Yemen:

- Yemen imamı Kızıldeniz sahillerinde hiçbir zaman egemen olmamıştır.
- Yemen iddialarının hukuki dayanağı yoktur.
- Md.16'nın yarattığı "Egemenliği belirlenmemiş toprak" statüsü hakların Yemen'e geri dönmesine engeldir.
- Md.16'nın yarattığı "Egemenliği belirlenmemiş toprak" statüsü "nasıl maliksen - uti possidetis juris" ilkesinin uygulanmasına engeldir.

Eritre:

- Md.16 ile adaların konduğu "Egemenliği belirlenmemiş toprak" statüsü "sahipsiz toprak - res nullius" statüsü değildir.
- Md.16 ile adaların konduğu "Egemenliği belirlenmemiş toprak" statüsü bunların İtalya tarafından kazandırıcı zaman aşımı yoluyla edinilmesine engeldir.
- Tarihi hakların varlığı ile ilgili olarak ikna edici delillerin bulunamaması, mahkemeyi "sürekli barışçıl devlet fonksiyonları" ile etkinliklerin varlığına dair delillerin değerlendirilmesini gerektirir.

Egemenlik uyuşmazlığının çözümü:

- "Karasuları içinde kalan adalar sahildar devletin hakimiyetine girer", "yekparelik", "bağlılık" ilkeleri doğrultusunda Mohabbakah ve Haycocklar üzerindeki egemenlik belirlenmiştir.
- "Son on yılın etkinlikleri – devlet uygulamaları" doğrultusunda Zuqar-Hanish Adaları üzerindeki egemenlik belirlenmiştir.

- Karasuları ve devlet uygulaması çerçevesinde yeterli delil olmamasına bağlı olarak, “tarafarca başvuru bütünü mütalaaların değerlendirilmesi” doğrultusunda Jabal al-Tayr Adası ve Zubayr Grubu Adalarının egemenliği belirlenmiştir.

Eritre-Yemen Sorununun EGAYDAAK Yönünden İncelenmesi

Lozan Barış Antlaşması'nın 16ncı maddesi Ege egemenlik uyuşmazlığı bakımından son derece önemli bir kural oluşturmaktadır. Tarafların tezleri bu maddeye ilişkin farklı yorumlardan kaynaklanmaktadır. Yunanistan¹²⁹, Md.16'dan yola çıkarak Türkiye'nin Lozan Barış Antlaşması'nda somut bir şekilde egemenliği belirtilen adalar dışındaki tüm adalar üzerindeki her türlü hak ve sıfatlarından vazgeçtiğini savunmaktadır. Lozan Barış Antlaşması'nın İtalya ve Türkiye'ye bıraktığı adaların sınırlayıcı bir şekilde sayıldığı, bunun istisnai bir durum olduğu ve Ege Adaları'nın blok halinde Yunanistan'a verildiği belirtilmektedir.

Buna karşılık, Türkiye'ye, Lozan 16. maddesinin toptan bir feragat hükmü olmadığını, Yunanistan ve İtalya'ya verilen adaların Md.12 ve 15'te ismen sayılanlardan ibaret¹³⁰ olduğunu iddia etmektedir.

Hakem Mahkemesi'nin Lozan Barış Antlaşması'nın 16'ncı maddesine Kızıldeniz'de bağladığı sonuçlarla, Md. 16'nın Ege Denizi'nde uygulanması hukuken mümkün görülmemektedir. Bölgedeki egemenlik meseleleri Md. 12 ve 15 ile özel olarak düzenlenmiştir. Bir konuya ilişkin özel hükümler varken genel mahiyette hükümlerin uygulanması hukuka uygun değildir. Ege'de bu madde ancak Md. 12 ve 15 ile egemenliği devredilen adalara işaret edebilir.

Egemenlik meselelerinin özel olarak düzenlendiği bu bölgede üç mil ilkesinin Anadolu sahillerinden itibaren bu mesafenin dışında kalan adalar üzerindeki Türk hakimiyetini sona erdirmesi de mümkün değildir. Hakem Mahkemesi'nin bu ilkeye Kızıldeniz sahillerinde bağladığı neticelerin egemenlik meselelerinin özel hükümlerle düzenlediği Ege'de Anadolu sahillerinde uygulanması doğru görülmemektedir. Ege'de bu

¹²⁹ Başeren, a.g.e, s.74

¹³⁰ Başeren, a.g.e, s.72

ilke sadece Anadolu sahillerinden itibaren üç mil içersindeki ada, adacık ve kayalıkların üzerindeki Türk egemenliğini teyit etmektedir.

Lozan Barış Antlaşması'nın 16'ncı maddesi, Ege egemenlik uyuşmazlığında taşıdığı önem kadar Eritre-Yemen Kararı'nda da hayati bir rol oynamıştır. Hakem Mahkemesi'nin 16'ncı maddede düzenlendiğini tespit ettiği statünün, Ege'de uygulanması halinde nasıl bir hukuki durumun ortaya çıkacağını belirlemek faydalı olacaktır.

Mahkeme, tarafların tarihi haklara dayalı iddialarını reddederken Md. 16'yı yorumlamıştır. Mahkemeye göre bu madde ile *Türkiye'nin feragat ettiği Osmanlı İmparatorluğu'nun eski toprakları, egemenliği belirlenmemiş toprak statüsüne sokulmuştur*¹³¹.

Karar; uyuşmazlık konusu adalar üzerinde kimin egemenlik haklarına sahip olduğuna değil, kimin hak sahibi olmadığına ve haleflerine hak intikal ettiremeyeceğine cevap vermektedir. Lozan'ın 16'ncı maddesi ile adalar için ilgili tarafların yeni bir kararına kadar hukuken belirsizlik statüsü yaratılmıştır. Taraflarca mahkemeye sunulan çok sayıda doküman bu hukuki durum genel göstermiştir. Mahkeme; Md. 16 ile yaratılan bu statü teyit etmiş ve her iki tarafın da tarihi ırk iddialarını reddetmiştir.

Yemen açısından bakıldığında bu statü, Yemen'in tarihi haklarının geri dönmesine engel olacak yeni bir durum oluşturmuştur. Eritre'nin iddiaları açısından bakıldığında Md. 16 ile yaratılan statü sahihsiz toprak değildir.

Sürekli Hakem Mahkemesi'nin Eritre-Yemen Kararı'nda yaptığı bu tespitlerin Ege'deki Türk-Yunan egemenlik uyuşmazlığına uygulanması halinde ortaya çıkan sonuç kritik neticeler doğurabilecektir.

Buna göre, Türkiye'nin Lozan Barış Antlaşması Md. 16 ile feragat ettiği Ege Adaları, egemenliği belirlenmemiş toprak statüsüne girecek ve bunların geleceği ilgili taraflarca belirlenecektir. Bu durum karşısında, Türkiye uyuşmazlık konusu adalar üzerindeki haklarından feragat etmiş, fakat aynı adalar Yunanistan'a da verilmemiş olacaktır. Bu

¹³¹ Başeren, a.g.e, s.71

adalar sahipsiz toprak statüsüne girmeyeceği için işgal yoluyla edinilmesi de mümkün olmayacaktır. Bunların geleceği ilgili taraflarca belirleneceği için, Türkiye ya da Yunanistan'ın egemenliği belirlenmemiş adalar üzerinde tek taraflı olarak kazandırıcı zaman aşımı yolu ile egemenlik tesis etmeleri de mümkün olmayacaktır. Kısaca, böyle bir durumda uyuşmazlık konusu adalar ne Türkiye'nin ne de Yunanistan'ın egemenliğine tabi olmayacaktır.

Bu adaların geleceğini belirleyecek olan ilgili tarafların kimler olacağı sorusuna Hakem Mahkemesi'nin Kararında cevap verilmiştir. Kararın 158'inci paragrafına göre "ilgili taraflar Lozan Barış Antlaşması'nın yüksek akit tarafları olsun yada olmasın adalar üzerinde hukuki iddiaları ya da siyasi çıkarları bulunanların tamamı"dır.

Kararın 165'inci paragrafı dikkate alındığında, Ege'de egemenliği belirlenmemiş toprak statüsüne sokulabilecek adaların geleceğini belirleyecek ilgili taraflar arasında hiç kuşkusuz Türkiye de vardır. Bu husus, *Yunanistan'ın Türkiye'nin rızası olmadan bu adalar üzerinde hakimiyet kurmasının mümkün olmayacağını* göstermektedir.

Diğer yandan mahkeme kararlarına etki eden üç ayrı husus incelendiğinde ise;

- İlgili adaların ülkelerin karasuları içerisinde olması,
- Son on yıl içindeki devlet uygulamaları,
- Delil yetersizliği durumunda bakılan diğer hususların,

aleyhimize bir gelişme yaratabileceği, bunun önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınması hususu da ayrıca kıymetlendirilmelidir.

F. Sonuç ve Değerlendirme;

Kardak Kayalıkları kriziyle gündeme gelen Ege Adaları üzerindeki egemenlik sorunu, Yunanistan'ın Anadolu sahillerinden itibaren üç deniz mili mesafenin dışında kalan bütün ada, adacık ve kayalıklara sahip olmak istemesinden kaynaklanmaktadır. Egemenliği belirli olmayan 152 adet ada, adacık ve kayalığın diğer deniz yetki alanlarının paylaşımı oranlarını değiştirecek yönde etkileri vardır.

Türkiye'nin Ege'de uyguladığı ve "Causus Belli" deklarasyonuna dayalı siyaset sayesinde, günümüzde Yunanistan'ın Ege'de 6 deniz mili üzerinde karasuyu ilanının

olasılığı çok düşüktür. Bu konuyu dondurulmuş bir sorun olarak ayırdığımızda diğer Ege sorunları içinde nispi önem ve öncelik bakımından karşımıza çıkan birinci sorun EGAYDAAK sorunudur. Bu formasyonların mevcudiyeti, kıta sahanlığı ve hava sahası sorunları gibi Ege'de deniz ve hava yetki alanlarının paylaşımını ilgilendiren sorun sahaları ile iç içe ve karşılıklı etkileşim içindedir. Diğer bir deyişle Gri Adalar sorunu çözüme erişmeden diğer sorun sahalarında bir çözüm aranmamalıdır. Bu formasyonların statüsünün belirlenmesi Ege sorunları paketinin top yekun geleceğini etkileyecektir.

Lozan Barış Antlaşması'nın 6'ncı maddesinin 2'nci fıkrasında, egemenlik haklarına ilişkin tek başına hak doğurma kabiliyeti olmayan, soyut bir ilke ortaya konmuştur. Bu ilkenin tek fonksiyonu mevcut egemenlik haklarını teyit etmektedir. Bu ilkeye dayanılarak mevcut egemenlik haklarının devir yoluyla sona erdirilmesi düşünülemeyeceği gibi, gene bu ilkeye dayanılarak devir yoluyla bir hak kazanılması da düşünülemez.

Md. 6'yı 12'nci madde ile egemenliği Yunanistan'a devredilen ve yukarıda zikredilen adaların sahillere tatbik edip, bunların *üç mili içerisindeki ada ve adacıkların da Yunanistan'a devredildiğini söylemek; hem Lozan Barış Antlaşması'nın lafzına ve ruhuna, hem de egemenlik devrine ilişkin uluslararası hukuk kurallarına aykırıdır.*

Bir başka ifadeyle, 12'nci maddenin konusunu teşkil eden ve egemenlikleri bahse konu madde ile devredilen adaları, aynı zamanda 6'ncı maddenin öznesi kabul edip, bunların üç mili içerisindeki adaların ve adacıkların da kaderlerinin belirlenmesine esas kabul edilmesi yanlış bir hukuki yorumdur. Kısaca, *Md.6 tek başına egemenlik devri sonucunu doğurabilecek icrai bir hüküm değildir.*

Diğer yandan, Anadolu sahillерinden itibaren üç milin dışında kalan adalar üzerindeki Türk hakimiyetinin sona erdiğini düşünmek de Lozan Barış Antlaşması'nın lafzına, ruhuna, antlaşmaların yorumlanmasına ve ülke devrinin açık irade beyanı ile olacağını öngören uluslararası hukuk kurallarına aykırıdır. Böyle bir değerlendirme Lozan Barış Antlaşması'nda bu ilkenin sahip olduğu fonksiyonla da bağdaşmamaktadır.

Aksi takdirde, *hiç ada isimleri sayılmadan tek başına bu madde, bir küçük ilave talimatla bu husus da bir sonuca ulaşılabilirdi.* Ancak, Ege'deki adalar tek tek ismen sayılmış olup; *bu madde, Ege dışında Kızıldeniz'de, Libya, Tunus ve Cezayir önlerinde*

ileride olabilecek bir ada veya adacığın mülkiyeti anlaşmazlığında bir sıkıntı çıkmaması için, bir sigorta ve emniyet tedbiri olarak konulmuştur.

Türkiye'nin egemenliğini devrettiği adalar; Lozan Barış Antlaşması'yla üzerindeki her türlü haklarından ve sıfatlarından vazgeçtiği adalar ve bunlara tabi adacıklar ile 13 Şubat 1914 tarihinde Yunan işgali altında olan ve ismen sayılarak Yunanistan'a bırakılan adalardır. Bunların dışında kalan ve daha önce Osmanlı/Türk hakimiyetinde olan adalar üzerindeki mevcut Türk egemenliği tanınmıştır. Lozan Barış Antlaşması'nın 16'ncı maddesi, anılan Antlaşmanın 12 ve 15'inci maddeleri ile statüleri belirlenen ülke kesimlerine ilişkin düzenlemeleri tamamlayıcı mahiyette bir hükümdür. Lozan Barış Antlaşması'nın 12 ve 15'inci madde hükümlerine rağmen, 16'ncı maddesini toptan feragat olarak yorumlamak, ülke devrine ilişkin uluslararası hukuk kurallarına aykırı olur.

Antlaşmalarla devredilmeyen adalar üzerinde Yunanistan'a egemenlik hakkı verecek bir deniz sınırı yoktur. Yunanistan tarafından bu amaçla ileri sürülen 28 Aralık 1932 tarihli metin bir uluslararası anlaşma değildir¹³². Bu metnin uluslararası anlaşma olabilmesi için gerekli işlemler yapılmamıştır; imza, onay ve tescil işlemlerinden geçmemiştir. Bu metin 4 Ocak 1932 Sözleşmesi'nin eki de değildir; üstelik bir uluslararası anlaşma olmadığını Yunanistan ve üçüncü devletler de zımnen kabul etmişlerdir. Yunanistan böyle bir metne dayanarak Kardak Kayalıkları ile benzer statüde bulunan diğer coğrafi formasyonlar üzerinde egemenlik iddiasında bulunamaz.

Egemenlik devirleri ile ilgili iki ayrı hukuki statünün hakim olduğu Ege'de Türkiye'nin lehte kullanabileceği bir çok argüman mevcuttur. Ancak önemli olan bu argümanların yaratacağı pratik sonuçların neler olacağıdır. Zira pratik sonuçlar hukuki gerekçeler kadar siyasi gerçeklerden de etkilenecektir.

Lozan antlaşmasının 12nci maddesine göre ismen zikredilerek Yunanistan'a devredilen Boğazönü ve Saruhan adaları ile 6 Büyük Devlet kararı ilan edildiğinde Yunanistan'ın işgalinde bulunan Taşoz, Bozbaba ve İpsara adaları haricinde; sadece, Saruhan bölgesinde 43 gri ada mevcuttur. Bunların egemenlikleri Yunanistan'a hiçbir şekilde devredilmemiştir.

¹³² Başeren, a.g.e, s.49

Günümüz koşullarında 152 + EGAYDAAK'ın Türkiye'ye devri beklenmemektedir. Bu formasyonlar içinde, en son bilgiler dahilinde, meskun olanların sayısı 21, sadece devlet uygulaması mevcut olanların sayısı 20 ve işsiz durumda olanların sayısı ise 111 olarak bilinmektedir. İşsiz durumdaki formasyonlardan (111) meskun/devlet uygulaması olanlara bitişik durumdakilerin de o formasyonların (20+21) tabiyetinde sayılarak müzakere/mahkeme sırasında kaybedilebileceği gerçeği de göz ardı edilmemelidir.

28 Aralık 1932 toplantı tutanağını Yunanistan'ın bir analaşma olarak görmesinin buna rağmen muhtelif zamanlarda Türkiye'yi Menteşe adaları grubundaki deniz yetki alanlarının belirlenmesi çalışmalarına davet etmiş olması birbiri ile çelişen durumlardır. *Yunanistan'ın bu konudaki güvensizliğinin* bir yansımasıdır. Lozan'ın 15 ve Paris antlaşmasınının 14 ncü maddeleri ile ismen zikredilen adalar ve bunlara bitişik (adjacent) adacıkların haricindeki tüm formasyonların egemenliği Yunanistan'a ait değildir. Bu bölgede muhatap sayısı 3 olduğu için pazarlık ve müzakereler için manevra alanı daha geniştir.

Türkiye 1996 yılında yaşanan ve iki ülkeyi askeri çatışma noktasına getiren Kardak krizinden itibaren Yunanistan'ın bu formasyonlar üzerindeki devlet uygulamalarına karşı bir eylem planına dayalı etkin faaliyette bulunmamıştır. Bunda siyasi konjonktürün, AB üyeliği sürecinin, Türkiye-Yunanistan mutabakatının, 17 Ağustos depremi sonrası yaşanan yumuşamanın, Dışişleri Bakanları arasındaki diyalog ve işbirliğinin, Türkiye'nin ekonomik durumunun ve 11 Eylül sonrası ortaya çıkan yeni güvenlik ortamında üstlendiğimiz rolün etkisi olmuştur. Şüphesiz 1923 yılından bu yana kamuoyu gündemine girmemiş ve hatta pek çok bürokratımız ve vatandaşımızın gözünde değersiz ada ya da kaya parçası olarak görülen bu formasyonların, ülke güvenliği ve savunma denklemindeki yeri tam olarak anlaşılammış ve anlatılamamıştır. Türk halkının deniz ve denizci bilinç eksikliği ile Ege ve ada kültürünün oluşturulamamasının da bu eksiklikte önemli rolü söz konusudur.

Ege Denizi'nde antlaşmalarla Yunanistan'a devredilmeyen 152+ ada, adacık ve kayalık mevcuttur. Lozan Barış Antlaşması çerçevesinde bu adalar üzerinde Türkiye'nin hak iddia etmesi hukuken doğrudur.

Yunanistan devlet uygulamaları bakımından bu ada, adacık ve kayalıklar üzerinde avantajlı durumdadır.

Gri adalar Ege'de çözümlenmesi gereken sorunlara öncülük etmek durumundadır. Zira, bu sorun çözümlenmeden karasuları, kıta sahanlığı gibi deniz yetki alanlarına dair sorunların çözümü mümkün değildir.

1998 Eritre-Yemen arasındaki sorunun uluslararası sürekli hakem mahkemesi tarafından çözüm şekli gri adaların çözümüne etki edebilecek unsurlar içermektedir.

1998 yılında uluslararası sürekli hakem mahkemesinin Kızıldeniz'de Eritre ile Yemen arasındaki adalar sorununda verdiği karar Lozan antlaşmasına referansta bulunmaktadır. Lozan'ın 16ncı maddesi gereğince Türkiye'nin feragat ettiği adalar üzerinde hakimiyeti taraflardan biri tek başına belirleyemez hükmünü dikte eden bu karar devlet uygulamaları ve yakınlık prensiplerini ayrıca göz önüne almaktadır. Bu hakem mahkemesi kararına dayanarak Türkiye'nin feragat ettiği adalar üzerinde Yunanistan'ın hiçbir şekilde hakimiyet tesis edemeyeceği ileri sürülebilirse de, buna karşılık Lozan'ın 16ncı maddesini kabul etmemiz gerekir ki, bu da Türkiye'nin müzakere yollarını kapatır.

Diğer yandan, sorunun ikili müzakereler yolu ile çözümü özellikle Yunanistan'ın iç politika endişeleri nedeniyle mümkün görülmemektedir. Çözüm için uluslararası bir mahkemeye gitme zorunluluğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Mahkemeye gidildiği takdirde 152+ gri adaların tamamını almak olası görülmemektedir. Bunda Eritre-Yemen uyuşmazlığının çözümünde öncelik verilen hususlar ve analaşma maddelerinin yorumu büyük rol oynayacaktır. Ancak, bugünkü statükonun ilerisine geçecek her adımın Yunanistan'da yaratacağı hezeyan lehimize kabul edilmelidir.

V. SİLAHSIZLANDIRILMIŞ STATÜDEKİ ADALARIN SİLAHLANDIRILMASI

Ege Adalarının silahsızlandırılmış statüsüne rağmen, özellikle Montreux Sözleşmesini takip eden yıllarda, Yunanistan tarafından, Türkiye Tehdidi ileri sürülerek süratle silahlandırılmıştır. Bu işlem, uluslararası hukuka aykırı olmakla birlikte açık olarak icra edilmiş ve Türkiye'nin zaman zaman yaptığı itirazlara rağmen, uluslararası kamuoyunda de-facto kabul edilmiş bir statü kazanmıştır.

A. Uluslararası Antlaşmalar ve Hukuk Kuralları

Ege'de silahsızlanmış statüdeki adalar hakkındaki kurallar, esas olarak Lozan, Montrö ve 1947 Paris Antlaşması ile belirlenmiştir. Ayrıca 1914 tarihli 6 Büyük Devlet kararı da bu konuda önemli yer tutmaktadır.

Lozan Barış Antlaşmasının ilgili maddeleri

Kuzey- doğu Ege adalarının hukuksal statüsünü düzenleyen *12.maddesi* şu şekildedir. "İmroz adası ile Bozcaada ve Tavşan adaları dışında, Doğu Akdeniz adaları ve özellikle *Limni, Semadirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya* adaları üzerinde Yunan egemenliği konusunda 17-30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşmasının 5 nci ve 1-14 Kasım 1913 tarihli Atina Antlaşmasının 15 nci maddeleri hükümleri uyarınca alınan ve 13 Şubat 1914 tarihinde Yunan Hükümetine bildirilen karar, bu Antlaşmanın İtalya'nın egemenliği altına konulan ve 15 nci maddede belirtilen adalara ilişkin *hükümleri saklı kalmak üzere, doğrulanmıştır*. İşbu Antlaşmada aykırı bir hüküm bulunmadıkça, Asya kıyısından 3 milden daha az uzaklıkta bulunan adalar, Türk egemenliği altında kalacaktır."

1912-1913 yılında Yunanistan'ın kuzey-doğu Ege adalarını işgalinden sonra 1913 Londra ve Atina antlaşmalarına dayanarak altı Avrupalı devletin 1914 kararı, bu konudaki ilk hukuksal belgeyi oluşturmaktadır. Bu kararıyla, anılan devletler, işgal edilen adaları Yunanistan'a bırakırken aynı zamanda bunların tümünün askerden arındırılmış bir statü altına konulmasını kabul etmişlerdir. Lozan Barış Antlaşmasının 12. maddesi 1914 kararını teyit ettiğini bildirmektedir.

Lozan Antlaşması'nın 13. maddesi şu şekildedir.; "Barışın sürekli olmasını sağlamak amacıyla, Yunan Hükümeti, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adalarında, aşağıdaki tedbirlere uymağı yükümlenir.

1. Bu adalarda hiçbir deniz üssü kurulmayacak, hiçbir istihkâm yapılmayacaktır.
2. Yunan askerî uçaklarının Anadolu kıyısı toprakları üstünde uçmaları yasak olacaktır. Buna karşılıklı, Türk Hükümeti de askerî uçaklarının bu adalar üstünde uçmaları yasak olacaktır.
3. Bu adalarda Yunan askerî kuvvetleri, askerlik hizmetine çağrılmış ve buldukları yerde eğitilebilecek normal asker sayısından çok olmayacağı gibi, jandarma ve polis kuvvetleri de bütün Yunan ülkesindeki jandarma ve polis kuvvetlerine orantılı bir sayıda kalacaktır."

Boğaz-önü adalarının statüsü de Lozan Barış Antlaşmasınının 12.maddesinde belirlenmektedir. Bahse konu madde, bu hüküm, "Doğu Akdeniz adaları ve özellikle Limni, Semadirek... üzerinde Yunan egemenliği konusunda... 1914 tarihinde Yunan Hükümetine bildirilen karar... *doğrulanmıştır*" demektir.

Lozan Boğazları Sözleşmesinin İlgili maddeleri;

4.maddesi, "Aşağıda gösterilen bölgeler ve adalar askerlikten arındırılacaktır. Ege Denizi'nde Semadirek, Limni, İmroz, Bozcaada ve Tavşan adaları." şeklindedir.

Boğaz-önü adalarının askerden arındırılması *Lozan Barış Antlaşmasınının 12. maddesinde* kabul edildikten ve *Lozan Boğazlar Sözleşmesinin 4. maddesinde* teyit edilmektedir.

Adaların silahsızlandırılmasına yönelik temel hüküm *Lozan Boğazlar Sözleşmesinin 6. maddesi* olup, Limni ve Semadirek adalarını ilgilendiren bölümleri aşağıdaki şekildedir¹³³.

"... Adalarda, hiçbir istihkâm, sabit topçu tesisleri, ışıldak tesisleri, denizaltında işleyen araçlar, hiçbir askerî havacılık tesisi ve hiçbir deniz üssü bulunmayacaktır.

¹³³ Hüseyin Pazarıcı, **Doğu Ege Adalarının Askerden arındırılmış Statüsü**, Ankara, 1992, ss.19-20

Buralarda asayişin korunması için gerekli bulunan ve silahları, her türlü topçuluk dışarıda kalmak üzere, tüfek, revolver, kılıç ve her 100 kişiye dört hafif makineli tüfekten oluşacak, polis ve jandarma kuvvetlerinden başka hiçbir silahlı kuvvet bulunmayacaktır.

... Adaların karasularında, denizaltı gemisinden başka, deniz altında işleyen hiçbir araç bulunmayacaktır.

... Türkiye ve Yunanistan, askerden arındırılmış bölgelerde ve bunların karasularında, silah altına alınacakların eğitimi için, bu bölgeler dışından gerekecek personeli getirip götürmeye de yetkili olacaklardır.

Türkiye ve Yunanistan, kendi ülkelerinin askerden arındırılmış bölgelerinde, her türlü telgraf, telefon ve optik araçlarla gözetleme ve haberleşme sistemi kurmağa yetkili olacaklardır. Yunanistan, askerden arındırılmış Yunan adalarının karasularından donanmasını geçirebilecek, fakat bu suları Türkiye'ye karşı hareket üssü olarak, ya da bu amaçla, kara ya da deniz kuvvetleri yığmak için kullanmayacaktır.¹³⁴

Güney-doğu Ege Adaları

Güney-doğu Ege'de bugün Yunanistan egemenliği altında bulunan adalar, Oniki Adalar adıyla anılan ve aslında 14 olan adaları ve onlara bitişik adacıkları içermektedir.

Bu adalar şunlardır: Stampalia (Astropolia), Rodos (Rhodes, Rhodos), Kalki (Calki, Khalki), Karpatos (Scarpanto), Kazos (Casos, Casso), Piskopis (Piscopis, Tilos), Miziros (Misiros, Nysiros), Kalimnos (Calminos, Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Simi (Symi, Lymi), İstanköy (Cos, Kos) ve Meis (Castellorizo).

Güney-doğu Ege adalarının Türkiye'nin egemenliğinden çıkışı ve İtalya'nın egemenliğine bırakılışı, Lozan Barış Antlaşmasının aşağıda belirtilen 15. maddesi ile gerçekleştirilmiştir.

¹³⁴ S.L.Meray, **Lozan Konferansı**, Takım II, Cilt 2, s.61.

“Türkiye, aşağıdaki adalar üzerindeki bütün haklarından ve sıfatlarından İtalya yararına vazgeçer. Bugünkü durumda İtalya'nın işgali altında bulunan adalar...”¹³⁵ Lozan Barış Antlaşmasının bu hükümlerinden anlaşılacağı gibi, Oniki Adalar İtalya'nın egemenliğine bırakılmış ve bu aşamada herhangi bir özel statü altına konulmamışlardır.

Paris Barış Antlaşmasının İlgili Maddeleri;

İkinci Dünya Savaşından sonra 10 Şubat 1947'de İtalya ile imzalanan Paris Barış Antlaşmasının 14. maddesi İtalyan egemenliğine giren bütün bu adaların egemenliğini Yunanistan'a bırakırken aynı zamanda *askerden arındırılmış bir statüye konulacaklarını* öngörmektedir. Bahse konu madde aşağıdaki şekildedir.¹³⁶

“1. İtalya aşağıda sayılan Oniki Adaları Yunanistan'ın tam egemenliğine bırakmaktadır: Stampalia (Astropalia), Rodos, Calki (Kharki), Scarpanto, Cassos (Casso), Piscopis (Tilos), Misiros (Nisyros), Calimnos (Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Simi (Symi), Cos (Kos) ve Castellorizo ile bunlara bitişik adacıklar.

2. Bu adalar askerden arındırılmış olacaklar ve böyle kalacaklardır.”

Bahse konu maddede sözü edilen askerden arındırılmanın kapsamı ise Antlaşmanın XIII. Ekinin D maddesinde aşağıdaki şekilde ayrıntılı olarak yer almıştır.¹³⁷

“İşbu Antlaşma amacıyla “askerden arındırma” ve “askerden arındırılmış” terimleri ile ülke üzerindeki ve ilgili karasularındaki bütün deniz, kara ya da hava tesisleri ve istihkamları ile kara, deniz ya da hava yapay engellerinin, silahlarının, kara, deniz ya da hava birliklerince üslerin kullanılmasının ya da bu birliklerce sürekli ya da geçici olarak kalmasının, her türlü askerî eğitimin ve savaş malzemesi üretiminin yasaklanması biçiminde anlaşılması gerekmektedir. Bu yasaklama sınırlı sayıda içe yönelik görevleri yerine getirecek ve bir tek kişi tarafından taşınabilen ve kullanılabilen, silahlarla donatılmış iç güvenlik personeli ile bunlar için gerekli askerî eğitimi içermemektedir.”

¹³⁵ Pazarıcı, **Doğu Ege Adalarının Askerden....**, s.21

¹³⁶ Metin için bkz: U.N., **Treaties...** s.13 (fr.) ve ss.134-135 (ing.)

¹³⁷ Metin için bkz: U.N., **Treaties...** s.13 (fr.) ve ss.113-114 (fr.)

B. Yunanistan'ın Tezleri:

Lozan Barış Antlaşmasının 12. maddesi yalnızca Limni ve Semadirek adalarının Yunanistan'a ait olduğunu bildirirken, adaların askerden arındırılmış statülerini Lozan Boğazlar Sözleşmesi düzenlemektedir¹³⁸. Başka bir deyişle, Yunan görüşüne göre, Lozan Barış Antlaşmasının 12. maddesinde kullanılan terimler yalnızca adaların aidiyeti konusu ile ilgili olup, bu adalar üzerindeki egemenlik haklarının niteliğini ve sınırlarını kapsamamaktadır. Bu görüşü savunanlar, özellikle Merkezi Doğu Ege adalarının askerden arındırılmış statülerinin Lozan Barış Antlaşmasının 13. maddesinde düzenlenmesini bunun kanıtı olarak göstermektedirler.

“Lozan Barış Konferansından, II. Dünya Savaşına kadar geçen zaman içinde ortaya çıkan değişiklikler, Lozan Barış Antlaşması ile askerden arındırılan adaların statülerinin sürmesine neden bırakmamıştır”¹³⁹. Bu görüşün dayandığı temel ise, II. Dünya Savaşı sırasında Birleşmiş Milletlerin kuruluşuna götüren Atlantik Şartı ve Birleşmiş Milletler Bildirisinin kabulü ve sonradan da özellikle NATO Antlaşmasına Türkiye ve Yunanistan'ın taraf olması, Lozan Barış Antlaşmasının ve 1947 Paris Antlaşmasının adaların askerden arındırılması hükümlerini ortadan kaldırdığı şeklindedir.

Lozan'da anılan adaların askerden arındırılması, Türkiye ile Yunanistan'ın savaştan yeni çıkmış olmalarına bağlı olarak öngörülmüş olup, 1930'lu yıllarda iki Devlet arasındaki dostluk ilişkilerinin vardığı nokta bunu gereksiz kılmıştır. Lozan Barış Antlaşmasının 13. maddesinin amacı açıkça “barışın sürekli olmasını sağlamak” olarak saptandığına göre, iki Devlet arasındaki 1930 Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaştırma ve Hakemlik Antlaşması¹⁴⁰ 1933 Samimi Anlaşma Misakı¹⁴¹ ile Türkiye, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan arasındaki 1934 Balkan Antantının¹⁴² bu amacı gerçekleştirdiğini ve dolayısıyla Lozan'ın bu hükümlerini gereksiz kılmıştır.¹⁴³

Lozan Konferansı dönemindeki genel uluslararası koşulların değişmiştir. Türkiye'nin uluslararası koşulların değişmesine dayanarak 1936'da Türk Boğazları rejimini

¹³⁸ C.P.Economides, “La prétendue obligation de démilitarisation de l'île de Lemnos” **Revue Hellenique de Droit International** 1981, ss.12-13.

¹³⁹ Ph.Drakidis. **Revue Hellénique**, s.53-54. Ph. Drakidis, “Le status de démilitarisation de certaines îles grecques”, **Défense Nationale**, Septembre 1984, ss.75-82.

¹⁴⁰ Resmi Gazete, 28 Şubat 1931, Sayı 1735.

¹⁴¹ Resmi Gazete, 12 Mart 1934, Sayı 2651.

¹⁴² Resmi Gazete, 12 Mart 1934, Sayı 2651.

değiştirilmesini ve Boğazları askerleştirmesini sağlamıştır¹⁴⁴. Boğazlar için gerekli olan koşulların değişikliği, adalar için de geçerlidir.

1936 Montreux Boğazlar Sözleşmesinin yapılması ve buna ilişkin uygulama ile Limni ve Semadirek'in askerden arındırılmış statülerinin sona erdiğini ileri sürmektedir¹⁴⁵. Yunanistan'ın bu iddiasına göre Montreux Sözleşmesi, Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin yerine geçmiş ve bu sözleşmede yer alan silahsızlandırmaya ilişkin hükümler, Montreux Sözleşmesi ile ortadan kaldırılmıştır. Türkiye, bu sözleşmeye dayanarak Boğazları ve Boğaz önü adaları silahlandırmıştır. Türkiye için geçerli olan bu hak, Yunanistan için de geçerlidir; dolayısıyla, Yunanistan Limni ve Semadirek adalarını silahlandırabilme hakkına sahiptir. Bu bağlamda ileri sürülen bir diğer gerekçe ise, Türk Dışişleri Bakanı T. R. Aras'ın 31 Temmuz 1936 tarihinde TBMM'de yapmış olduğu konuşma sırasında, Türkiye'nin Boğazlar bölgesini silahlandırmaya başlamasına olanak veren Montreux Boğazlar Sözleşmesinin kabulü ile Yunanistan'ın da Limni ve Semadirek adalarını silahlandırabileceğine ilişkin açıklamasıdır. "Yunanistan, T.R.Aras'ın bu sözlerinin Montreux Sözleşmesinin gerçek yorumunu oluşturduğunu ve anılan adaların Montreux Sözleşmesi ile askerleştirilebileceğini kanıtladığını bildirmektedir."

Bütün bunların yanı sıra, Yunanistan'ın özellikle Oniki Adalara ilişkin olarak ileri sürmüş olduğu bir diğer iddia ise, Türkiye'nin, 1947 Paris Barış Antlaşmasına taraf olmaması nedeniyle, bu antlaşmaya dayanarak Yunanistan'ın adaları silahlandırma hakkına karşı çıkamayacağıdır. Yunanistan'ın yaklaşımına göre, bir antlaşma ancak onu imzalayanlar arasında hak ve yükümlülükler doğuracağından, üçüncü devletleri bağlamaz ve hak doğurmaz. Bununla birlikte, Yunanistan'a göre, 1947 Paris Barış Antlaşması ile silahsızlandırılan İtalya'nın 1950'lerden itibaren silahlandırılması, statü değişikliğine yol açtığından Yunanistan da Oniki Adaların silahsızlandırılacağına ilişkin hükümlerle bağlı olmayacaktır.

BM Antlaşması'nın vermiş olduğu meşru savunma hakkına ilişkin iddia; "Yunanistan, özellikle 1974 Kıbrıs olaylarından sonra Doğu Ege adalarını Türkiye'nin tehdit ettiğini ileri sürerek, bu veriyi iddiasının temel taşı yapmaktadır. Birleşmiş Milletler

¹⁴³ **Défense Nationale (1984)**, s. 75-76

¹⁴⁴ **Defense Nationale (1984)**, s. 76-77, Ph. Drakidis, **Revue Hellénique**, s.53-54.

¹⁴⁵ C.P. Economidès, a.g.m., ss. 7-11.

Antlaşması'nın 51. maddesi de üye devletlere meşru savunma hakkını tanıdığına göre, Yunanistan böyle bir tehdit karşısında adaları askerleştirme hakkının doğduğunu ileri sürmektedir.”

Yunanistan'ın Montreux Sözleşmesinin Limni ve Semadirek'in askerden arındırılmış statüsünün sona erdiği görüşünü dayandırdığı *ikinci* ana neden, Sözleşmenin askerden arındırma konusunda herhangi bir hükme yer vermemesi olmaktadır.¹⁴⁶ Yunan görüşüne göre, “Lozan Boğazlar Sözleşmesinin 4. maddesinin 3. fıkrasının da gösterdiği gibi, anılan adalar Boğazlar sisteminin bir parçasını oluşturmakta ve Boğazlara ilişkin askerden arındırma hükümlerinin kalkması ile bütün bu bölge askerleştirilmiş olmaktadır.¹⁴⁷ Aynı görüşe göre, aksi takdirde, ya Lozan Boğazlar Sözleşmesinin 4. madde 3. fıkrasını yeniden açıkça Montreux Sözleşmesine koymalı ya da benzer bir hükme yer verilmeliydi.¹⁴⁸”

C. Türkiye'nin Tezleri:

Tarihsel olarak hukuksal belgeler değerlendirildiğinde, 1912-1913 yılında Yunanistan'ın kuzey-doğu Ege adalarını işgalinden sonra 1913 Londra ve Atina antlaşmalarına dayanarak altı Avrupalı devletin 1914 kararı bu konudaki ilk hukuksal belgeyi oluşturmaktadır. Bu karar ile anılan devletler, işgal edilen adaları Yunanistan'a bırakırken aynı zamanda bunların tümünün askerden arındırılmış bir statü altına konulmasını kabul etmişlerdir.

Lozan Barış Antlaşmasınının 12. maddesi, 1914 kararını teyit ettiğini bildirmektedir.

12. maddede kullanılan egemenlik terimi ile yalnızca adalar üzerinde hangi devletin yetkili olduğu sorunu çözüme bağlanmak istenseydi, 1914 kararının teyit edildiğini bildiren uzun bir hüküm koymaya gerek yoktu. O zaman ilgili adaların tümünü sayıp, bunlar “Yunanistan'ın egemenliğine koyulmuştur” türünden bir cümle ile yetinilebilirdi. Egemenlik teriminin 1914 kararı ile birlikte kullanılması buradaki somut egemenlik durumunun bütün özellikleri ile teyit edildiğini göstermektedir¹⁴⁹.

¹⁴⁶ C.P. Economidès, a.g.m., ss. 8-9

¹⁴⁷ C.P. Economidès, a.g.m., s. 8

¹⁴⁸ C.P. Economidès, a.g.m., ss. 8-9

Lozan Konferansı tutanakları da 12. maddede hem söz konusu adaların aidiyet sorununun hem de bağılı olacakları koşulların birlikte ele alındığını göstermektedir.

Ülke ve Askerlik Sorunları Komisyonunun Ege adalarına ilişkin 25 Kasım 1922 tarihli ilk oturumunda İsmet Paşa, zaten 1914 kararıyla Türkiye'ye bırakılmış olan İmroz ve Bozcaada'dan başka Semadirek'i de istedikten sonra, aralarında Limni'nin de bulunduğu öteki büyük adaların tarafsızlaştırılmasının ve askerden arındırılmasının zorunlu olduğunu bildirmiştir.¹⁵⁰ Yine, İsmet Paşa bu tutumunu 29 Kasım 1922 tarihli oturumda da sürdürmüştür.¹⁵¹ Başka bir deyişle, İsmet Paşa, Yunanistan'ın egemenliğine bırakılacak adaların ancak askerden arındırılması koşuluyla kabul edilebileceğini açıklamaktadır.

Lord Curzon'un da 29 Kasım 1922'de hem kendi hem de Müttefikler adına yaptığı konuşmada, Yunanistan'ın egemenliğine bırakılacak olan adalardan merkezî doğu Ege adaları ile Türkiye ile Yunanistan arasında paylaşılacak olan dört Boğaz-önü adasının askerden arındırılmasını egemenlik sorunu ile birlikte ele aldığı görülmektedir.¹⁵² Sonuçta, Lord Curzon ve Müttefikler, dört Boğaz-önü adasının askerden arındırılmasının Boğazlar sorunu ile ayrı bir biçimde ele alınmasını kabul ettiklerinde, her hâliyle bu adaların askerden arındırılması ilkesini benimsemiş bulunmaktaydılar.¹⁵³

1947 Antlaşmasının 14. maddesi 1. fıkrasında, Oniki Adalar deyimi ile, aslı 14 olan büyük adalar ile bunlara bitişik adacıkların tümü kastedilmektedir. İkinci olarak, Paris Konferansının ilgili tutanakları incelendiğinde, Oniki Adalardan ve askerden arındırılmalarından söz ederken adalar ve adacıklar arasında herhangi bir terim ayırımına gidilmeyip, yalnızca bir bütün olarak Oniki Adalar teriminin kullanıldığı görülmektedir.¹⁵⁴ Üçüncü olarak, yine Paris Konferansı tutanaklarından açıkça görüleceği gibi, Oniki Adalar ve bitişik adacıkların askerden arındırılmasının amacı Türkiye'nin güvenliğinin sağlanması olmaktadır.¹⁵⁵

¹⁴⁹ Hüseyin PAZARCI, **Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Satüsü**, Ankara,1992,s.18

¹⁵⁰ S.L.Meray, **Lozan Konferansı**, Takım I, Cilt 1, Kitap 1. s. 97.

¹⁵¹ S.L.Meray, **Lozan Konferansı**, Takım I, Cilt 1, Kitap 1. s. 108.

¹⁵² S.L.Meray, **Lozan Konferansı**, Takım I, Cilt 1, Kitap 1. ss. 106-108.

¹⁵³ S.L.Meray, **Lozan Konferansı**, Takım I, Cilt 1, Kitap 1. s. 107

¹⁵⁴ Conference de Paris (Palais du Luxembourg), Fransa Dışişleri Bakanlığı Arşivi, Série 1944-1945, Y INTERNATIONALE (Bundan sonra Conf. De Paris diye geçecektir), vol. 135, s.71-72, III-II2; vol.139, s.29-30, 161 ve vol.149, s. 97. Pazarıcı, **Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış...**, s.25

¹⁵⁵ Pazarıcı, **Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış...**, s.25

Türkiye Lozan Boğazlar Sözleşmesinin değiştirilmesi 10 Nisan 1936 tarihli bir nota ile ilgili devletlere ve Milletler Cemiyetine ilettikten¹⁵⁶ ve onların rızalarını elde ettikten sonra Türk Boğazlarının silahlandırılmasına izin veren Montreux Boğazlar Sözleşmesinin yapılmasını sağlayabilmiştir. Böyle bir resmî istek ve onun gereği ise Yunanistan tarafından hiçbir zaman yapılmamıştır. Dolayısıyla, Yunanistan'ın Türk Boğazları örneğine paralel olarak, doğu Ege adaları bakımından da aynı hakkın elde edebilmesi hukuksal açıdan geçerli değildir.

Ayrıca, Türkiye'nin Boğazlar Bölgesini silahlandırması Montreux Sözleşmesine Ek ve yalnızca Türkiye'ye bu hakkı veren, ayrı bir protokolle düzenlenmiştir. Bu protokol aşağıdaki şekildedir;

“Bugünkü tarihli sözleşmeyi imza ettikleri sırada, aşağıda imzası bulunan tam yetkili temsilciler...1.Türkiye, işbu sözleşmenin başlangıç kesiminde tanımlandığı biçimde Boğazlar Bölgesini hemen yeniden silahlandıracaktır...”¹⁵⁷

Montreux Sözleşmesi, Lozan Boğazlar Sözleşmesinin bütün hükümlerini ortadan kaldırmamakta ve buna ilave olarak Lozan Barış Antlaşmasının 12. maddesinin yürürlükte bulunması nedeniyle, anılan adaların askerden arındırılmış statüleri sürmektedir.

T.R.Aras'ın bu sözlerinin anlamı ve hukuksal değeri yoktur. Bu sözler T.R.Aras'a göre Montreux Sözleşmesinin Türkiye bakımından resmî yorumunu oluşturmamakta, belki bir temenniye, Yunanistan lehine bir siyasal iyi niyet gösterisini içerebilmektedir.

D. Sonuç ve Değerlendirme;

Özetle, Ege Denizi'nde Yunanistan'ın egemenliğine bırakılmış olan adaların silahsızlandırılmayacağına ilişkin üç husus şu şekildedir. *Birincisi*, 1923 Lozan Barış Antlaşması'dır. Lozan Barış Antlaşması'nın 12. maddesi hükmüne göre; “... Doğu Akdeniz Adaları ve özellikle Limni, Semadirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya Adaları üzerinde Yunan egemenliğine ilişkin... 13 Şubat 1914 günü Yunan Hükümetine bildirilen karar, işbu

¹⁵⁶ Atatürk'ün Millî Dış Politikası, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayın, 1981, Cilt II, s.280-286.

¹⁵⁷ Pazarıcı, **Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış...**, s.48

Antlaşmanın İtalya'nın egemenliği altına konulan ve on beşinci maddede yazılı olan Adalara ilişkin hükümleri saklı kalmak koşulu ile, doğrulanmıştır.”¹⁵⁸

Aynı Antlaşmanın 13. maddesi ise, “Barışın korunmasını sağlamak amacı ile, Yunan Hükümeti, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya Adalarında aşağıdaki önlemlere saygı göstermeyi yükümlenir,” diyerek; “bu adalarda hiçbir deniz üssü ve hiçbir istihkam kurulamayacaktır” hükmünü getirmektedir. 13. Madde hükmüne göre, “Yunan savaş uçakları ve öteki hava araçlarının Anadolu kıyısındaki topraklar üzerinde uçuşu yasaklanacaktır; Buna karşılık, Türkiye Hükümeti de savaş uçaklarının ve öteki hava araçlarının sözü geçen Adalar üzerinde uçuşunu yasaklayacaktır. Anılan Adalarda Yunan Silahlı Kuvvetleri, silah altına alınıp yerinde eğitilebilecek olan normal askersel birlikle ve tüm Yunanistan topraklarındaki jandarma ve polis sayısı ile orantılı olacak bir jandarma ve polis örgütü ile sınırlı kalacaktır.”¹⁵⁹

Bu konudaki *ikinci* belge, 1923 Lozan Boğazlar Sözleşmesi'dir. Sözleşmenin 4. maddesi hükmüne göre, “... Ege Denizi'nde, Semadirek, Limni, İmroz, Bozcaada ve Tavşan Adaları” askerden arındırılacaktır. Sözleşmenin 6. maddesinde ise, askerden arındırma şartları ve statü belirlenmiştir.

Üçüncü belge, Oniki Adaların Yunanistan'ın egemenliğine bırakılmasını düzenleyen 1947 Paris Barış Antlaşması'dır. “Türkiye'nin tarafı bulunmadığı 1947 Paris Barış Antlaşmasının 14. maddesi ile XIII. Eki uyarınca Oniki Adaların en ileri biçimde askerden arındırılması öngörülmektedir. Bu adalarda her türlü askeri üs, tesis ve tahkimat yasaklanmakla kalmamakta, ayrıca, askeri eğitim ve silah üretimi de yasaklanmaktadır.”¹⁶⁰

Yunanistan'ın egemenliğine bırakılan, ancak, silahsızlandırılması kararlaştırılan adalara ilişkin antlaşmaların yapıldığı dönem koşulları ile günümüz koşulları arasında Türkiye'nin güvenliği ve çıkarları, savunması açısından bir fark bulunmamaktadır. Lozan dengesi ancak, bu adaların silahsız statülerinin devamıyla mümkün olabilecektir.

¹⁵⁸ İ.Soyal, Türkiye'nin Başlıca Siyasi Andlaşmaları, Ankara , 1965, ss.89-90

¹⁵⁹ Soysal, a.g.e.,s.90

¹⁶⁰ H:Pazarıcı,“Ege Adalarının Hukuksal Statüsü” A.Ü.SBF Dergisi, Cilt.LXIII, No:3-4,Tem-Ara 1988, s.153

Yunanistan'ın ileri sürdüğünün aksine, Türkiye'nin Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin hazırlanışında koşulların değişmiş olduğuna ilişkin görüşlerini, adalara uygulamak mümkün değildir. Gerçekten de, Lozan Boğazlar Sözleşmesi ile Türk Boğazlarının Milletler Cemiyeti ve dört büyük devletin güvencesi altına konulmuş olması, söz konusu Yunan adaları ile Türk Boğazları arasındaki statü farklılığını yansıtmaktadır.

Türkiye, Lozan Boğazlar Sözleşmesinde öngörülen etkin güvencelerden yoksun kalma riski karşısında Boğazlardaki egemenliği ve Türkiye'nin güvenliğini garanti altına alabilecek yeni bir sözleşmenin yapılmasını imzacı devletlere bildirmiş ve Montreux Boğazlar Sözleşmesi, esas olarak Türkiye'nin Boğazlar üzerindeki egemenlik haklarını ve Türkiye'nin güvenliğini garanti altına almak amacıyla düzenlenmiştir. Kaldı ki, Yunanistan, koşulların değişmiş olduğuna ilişkin olarak bir girişimde bulunarak Lozan Boğazlar Sözleşmesine taraf olan devletlerden adaların silahlandırılması yönünde yeni bir düzenlemeye gidilmesini istememiştir. Bu ihtiyaca binaen, Boğazlar Bölgesinin silahlandırılması Montreux sözleşmesine EK, ayrı bir protokolle sağlanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası koşulların değişmiş olması ve Türkiye ile Yunanistan'ın NATO savunma sistemi içerisinde yer almış olması da Yunanistan'a adaları anlaşmalara aykırı olarak silahlandırma hakkı vermemektedir. "... NATO Antlaşması'nın hiçbir hükmü de üyeleri arasında var olan herhangi bir askerden arındırma hükmünün düştüğü yolunda bir yoruma yer verir nitelikte değildir. Tam aksine, NATO Antlaşmasının 8. maddesi taraflar arasında bu Antlaşmaya aykırı hiçbir hükmün bulunmadığını bildirmek suretiyle, Türkiye ve Yunanistan'ın bu Antlaşmaya katılmaları sırasında yürürlükte olan ilgili askerden arındırma hükümlerinin bir hukuksal çelişki doğurmadığını teyit etmiş olmaktadır."¹⁶¹

Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin yerini aldığı ve Türkiye'nin, Boğazları silahlandırmasına koşut olarak Yunanistan'ın da, Limni ve Semadirek adalarını silahlandırabilmesine olanak tanıdığına ilişkin olarak, T.R. Aras'ın, TBMM'de yapmış olduğu konuşmanın Türkiye'yi ne şekilde bağladığına ilişkin olarak oldukça farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Gerçekte, kişisel bir değerlendirme olup olmadığı tartışma konusu olan bu yaklaşımın Türkiye'yi bağlayabilecek bir nitelik taşıyabilmesi ve

¹⁶¹ Pazarıcı, "Ege Adalarının Hukuksal" s.155

Yunanistan'a adaları silahlandırabilme olanağı sağlayabilmesi için her şeyden önce bütün imzacı devletlerin ortak iradelerinin bu yönde olması gerekir ki, bu durum gerçekleşmemiştir.

Türkiye açısından, Yunanistan'ın adaları silahlandırırken ileri sürmüş olduğu, Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin Lozan Boğazlar Sözleşmesi'ni ortadan kaldırdığına ilişkin görüşleri bir an için kabul edilmiş olsa dahi, bu durumda Lozan Barış Antlaşması'nın 12. ve 13. maddelerinin halen yürürlükte olması, Yunanistan'a adaları silahsızlandırma yükümlülüğü getirmektedir.

Yunanistan'ın Oniki Adaların silahlandırılması sırasında dayandığı görüşler de, Türkiye açısından, kabul edilebilir nitelikte değildir. Gerçekten de, Türkiye, 1947 Paris Barış Antlaşması'na taraf devletlerden biri olmamakla beraber, Lozan Barış Antlaşması'nın 16. maddesi uyarınca adaların daha sonra belirlenecek statüsünde ilgili taraflardan biri olarak kendisi dışında alınacak bir kararla saptanacak olan statüyü önceden kabullenmekle yükümlenmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'nin dolaylı olsa da Yunanistan'a karşı bu antlaşmanın hükümlerinden yararlanma hakkı bulunmaktadır. Ayrıca Yunanistan'ın 1947 Paris Barış Antlaşması'nı ihlal ederek Oniki Adaları silahlandığı ileri sürerken Türkiye, bu antlaşmanın uluslararası hukuk açısından objektif statü yaratmakta olduğu gerçeğine dayanmakta ve bu noktadan hareketle, antlaşmayı imzalayan devletlerden biri olmamasına karşın, üçüncü devletlerin hak ve çıkarlarını korumak bakımından bu antlaşmalarda yer alan hükümlerin kendisi bakımından da ileri sürülebileceğini bildirmiştir.

Yunanistan'ın adaları silahlandırma çabaları sırasında 1974 sonrası dönemde sıklıkla vurgulanan, BM Antlaşması'nın 51. maddesinde düzenlenmiş bulunan meşru savunma hakkı da hukuksal açıdan Yunanistan'a adaları silahlandırma hakkı tanımaktan uzaktır. "En başta, BM Antlaşması'nın 51. maddesi meşru savunma hakkının bir doğal hak olduğunu kabul ettikten sonra bu hakka başvurma koşullarını düzenlemektedir. Bu koşullardan birincisi, meşru savunma hakkının ancak silahlı bir saldırıya uğranıldığı zaman kullanılabiliridir. Dolayısıyla, tehdit gerekçesi ile meşru savunma hakkının kullanılması söz konusu değildir. Kaldı ki, meşru savunma hakkının niteliği, bunun bir silahlı saldırıya yine silahlı cevap verilmesi biçiminde ortaya çıkmasını gerektirmektedir. Böyle bir saldırı

olmadan meşru savunma hakkı fiilen kullanım dışı bulunduğundan, adları silahlandırma işleminin de bir meşru savunma eylemi olarak değerlendirilmesi olanağı yoktur.”¹⁶²

Diğer yandan, 51. madde uyarınca bir devletin meşru savunma hakkından yararlanması için sadece bir tehdit algılamasında bulunması yeterli olmamakta, fiili bir saldırının olması şartı gerekmektedir. Fiili bir saldırının olması durumunda bile, silahlı cevap vermenin gerekmediği bir duruma ulaşılması ile meşru savunma hakkı da sona ermektedir. Bu konuda Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin 9. maddesi hükmünde taraflara şu yükümlülük getirilmektedir; “Eğer savaş durumunda Türkiye ya da Yunanistan savaşan devlet haklarını kullanarak yukarıda belirlenen askerlikten arındırılmış duruma bir değişiklik getirmiş olurlarsa, barış yapılır yapılmaz işbu Sözleşmede öngörülen rejimi yeniden kurmak zorunda olacaklardır.”¹⁶³

Bütün bu veriler çerçevesinde Lozan Antlaşmasının 12. maddesi, Paris Antlaşması 14 ncü madde, Lozan Boğazlar Sözleşmesinin 4 ve 6 ncı maddeleri, kapsamında Yunanistan'a Ege Adalarını silahlandırması hakkını vermemektedir.

Yunanistan'ın doğu Ege adalarını antlaşmalara rağmen silahlandırabilmesi için bu özelliklerdeki bir meşru savunma hakkı herhangi bir hukuksal dayanak oluşturmaktan uzaktır.

Bu iki karşıt görüşten hangisinin doğru olduğunu ortaya çıkarmak için sorun incelendiğinde hukuksal veriler Türk görüşünün doğruluğu yönünde ağır basmaktadır.

Yunanistan'ın özellikle Ege'de bu yayılcı politikasının birbirleriyle ilişkili iki değişik yolla uygulamaya koymaya çalıştığı gözlenmektedir. Yunanistan'ın izlediği birinci yol, birtakım tek taraflı ulusal yasalar ve işlemler ya da uluslararası girişimlerle *de facto* durumlar yaratmaktadır. Yunanistan'ın bu konuda başvurduğu ikinci yol ise, doğrudan ya da uluslararası forumlar ve organlar aracılığıyla, Türk yetkililerin hukuksal bakımdan durumu Yunanistan lehine değiştirmede anlamı olacak kimi sözler söylemelerini ve tutumlar almalarını sağlamaya çalışmak olmaktadır. Bu iki yolla elde edilen sonuçlar da,

¹⁶² Pazarıcı, “Ege Adalarının Hukuksal”s.160

¹⁶³ İ.Soyсал, **Türkiye'nin**.....s.148

bilimsel çalışmalar ve düzenli bir tanıtma kampanyası aracılığıyla, gerek kamuoyu bakımından gerekse hukuksal bakımdan yerleştirilmeğe çalışılmaktadır.

Yunanistan'ın sözünü ettiğimiz bu yöntemi bugüne kadar bir hayli başarılı da olmuştur. Nitekim, 1930'lardan bu yana bu çerçevede gerçekleştirdiği birçok girişimlerine ve işlemlerine dayanarak Yunanistan, büyük lde Lozan ile gerçekleştirilmiş olan siyasal ve hukuksal durumun bugün hukuksal olarak değişmiş bulunduğunu iddia edebilir olmuştur. Bugün, garip bir biçimde, adaların askerden arındırılmış statüsü konusu da dâhil, Yunanistan Ege'de "statükoya saygı" gösterilmesini isteyebilmektedir. Oysa, Türk yetkililerin de zaman zaman verdiği demeçlerde Ege'de "statükoya saygı" gösterilmesini istedikleri görülmektedir. Ancak, Yunanistan'ın sözünü ettiği "statüko" daha önceden antlaşmalarla gerçekleştirilen düzenlemenin, sonradan çeşitli çerçevelerde Türk tarafınca kabul edildiğini ileri sürdüğü, değiştirilmiş durumu olmaktadır. Türkiye için Ege'deki "statüko" ise, antlaşmalarla kurulan hukuksal düzendir.

Ege'deki silahsızlandırılmış statü kapsamına giren adaları üç grupta incelemek mümkündür.

Boğazn adaları ve Taşoz Adası: Bu adaların silahsızlandırılmış statüsünü düzenleyen temel belgeler; 1923 tarihli Lozan Bariş Antlaşması'nın 12 nci maddesi, bu madde ile onaylanan ve onun ayrılmaz bir parçası olan 13 şubat 1914 tarihli Altı Büyük Devlet Kararı ile Lozan Bariş Anlaşması'na Ek Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin 3, 4, ve 6ncı maddeleridir. Türkiye, kendi güvenliğinin pekiştirilmesini amaçlayan 1939 Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile Boğazlar bölgesini silahlandırma hakkını elde etmiştir.

Lozan Bariş Anlaşması'nın 12 nci maddesi, 13 şubat 1914 tarihinde Yunan işgali altında olan Ege adalarını silahsızlandırılmış statüye sokmak kaydıyla Yunanistan'a veren Altı Büyük Devlet Kararını onaylamaktadır¹⁶⁴. Bu kapsamda, anılan tarihte Yunan işgali altında olan adalar arasında Limni ve Semadirek'in yanı sıra Taşoz, Bozcaada ve İpsara (Psara) adaları ile Saruhan adaları da vardır ve bu adalar da sıralanan hukuki nedenlerle silahsızlandırılmış statüdedir.

¹⁶⁴ Başeren, a.g.e, s.77

Saruhan Adaları: Lozan Barış Anlaşması'nın 12nci maddesine göre, ismen sayılarak Yunanistan'a bırakılan adalardan Midilli, Sakız, Sisam ve Ahikerya'nın silahsızlandırılmış statüsünü, anılan anlaşmanın 13ncü maddesi düzenlemektedir. Buna göre; mezkur adalarda hiçbir deniz üssü, hiçbir istihkam ve tesis inşa edilmemesi gerekmektedir. İç güvenlik mülahazasıyla sınırlı sayıda polis ve jandarma kuvveti silahsızlandırılmış statünün dışında tutulmuştur¹⁶⁵.

Menteşe Adaları: Mentşe Adaları bölgesinde yer alan ve ismen sayılan 14 ada, 1947 Paris Barış Anlaşması'nın Madde 14 / 2 ve anılan anlaşmanın EK-13'ü hükmünce tam olarak silahsızlandırılmış hale getirilmiştir. Bu çerçevede, bu adalarda ve bunların kara sularında kara, deniz ve hava birliklerinin konuşlandırılması ile sürekli ve geçici konaklamaları ve bu birliklerin herhangi bir biçimde askeri eğitimleri yasaklanmıştır.

Uluslararası hukukun temel kurallarına göre silahsızlandırılmış statü; bu adaların kara, kara suları ve bunların üzerindeki hava sahasını da kapsamaktadır. Yunanistan, 1960'lardan beri anılan adaları silahlandırmakta; diğer ülkelerle yaptığı askeri tatbikatlar kapsamına aldirmaya ve NATO planları içine sokmaya çalışarak anlaşmalara aykırı hareketlerine meşruluk kazandırmaya çalışmaktadır.

¹⁶⁵ Başeren, a.g.e, s.80

VI. YUNANİSTAN'IN 10 DENİZ MİLİ HAVA SAHASI İDDİALARI

A. Yunanistan'ın İç Hukuk Düzenlemeleri

Hava sahası, bir ülkenin ana karası ve karasularının üzerinde bulunan ve egemenlik haklarını kullanabildiği hava ülkesidir. Yunanistan, 1931 yılında o dönemde kara suları 3 deniz mili olduğu halde, sivil havacılık ve hava polisliği amacıyla hava sahasını 10 deniz miline çıkararak ulusal bir düzenleme yapmıştır¹⁶⁶.

Yunanistan'ın, bu iç hukuk düzenlemesini, 44 yıl sonra, 1975 yılında havacılık bilgi yayını (AIP) ile dünyaya ilan ettiği ve uyulmasını talep ettiği görülmektedir¹⁶⁷. Bu gelişmeler sonucunda; halen Ege'de, cari olaylarda en önemli ve en sık gündeme gelen konu hüviyetini korumaktadır.

Yunanistan'ın 10 millik hava sahası iddiasına esas teşkil eden ulusal düzenlemeleri

Yunanistan'ın 10 mil hava sahası iddiası, 1921 tarihli Yasa¹⁶⁸ ile onaylayarak taraf olduğu Hava Seyrüseferinin Düzenlenmesine İlişkin 1919 Paris Sözleşmesi¹⁶⁹ ve 5017 Sivil Havacılık Yasası'na¹⁷⁰ dayanarak çıkardığı "6/18 Eylül 1931 tarihli Sivil Havacılık ve Kontrolü Amacıyla Karasularının Genişliğinin Belirlenmesine Dair Kararname"den kaynaklanmaktadır. "6/18 Eylül 1931 tarihli Sivil Havacılık ve Kontrolü Amacıyla Karasularının Genişliğinin Belirlenmesine Dair Kararname"ye göre

"13 Haziran 1931 tarih ve 158 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan Sivil Havacılık Hakkındaki 5017 sayılı Yasanın 2 ve 9'uncu maddeleri ile, 26 Nisan 1921 tarih ve 68 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan "uluslararası havacılık sözleşmesi'nin tasdik olunması"

¹⁶⁶ Başeren, a.g.e, s.172.

¹⁶⁷ Başeren, a.g.e, s.173.

¹⁶⁸ Law 2569/1921, *Efimeris tis Kiverniseos*, (Yunan Resmî Gazetesi) No 68, A/26,4,1921.

¹⁶⁹ Paris Sözleşmesi'ne göre devletin hava ülkesi, kara ülkesi ve karasuları üzerinde yer alan hava sahasıdır. Türkiye Lozan Barış Andlaşması md.100 ile coğrafya açısından durumunun gerekli kıldığı değişiklikler yapılmasını elde ederse anılan Sözleşme'ye taraf olmayı kabul ettiğini bildirmiş; ancak 1919 Paris Sözleşmesi'ne hiçbir zaman katılmamıştır. Bkz.Akipek, Ö.İ., *Hava Sahasının Devletler Hukuku Bakımından Durumu*, Ankara 1959, s. 65-67. Sözleşmenin metni için bkz.1919 Paris Sözleşmesi LNTS Vol. 11 s. 173 vd.

¹⁷⁰ *Efimeris tis Kiverniseos* pat I, No.158, of 13 June 1931; Act no.5017 of 3/13 June 1931 to Regulate Civil Aviation, *U.N.Legislative Series*, ST/LEG.SER.B/6, 1956, p.18.

hakkındaki 19 Nisan 1921 tarih ve 2569 sayılı Yasa md.1 gereğince ve Havacılık Bakanımızın teklifi üzerine aşağıdaki hususu kararlaştırmış bulunuyoruz.

5017 sayılı Yasa md.2'de bahsi geçen karasuları bölgesinin genişliğini, devlet kıyılarından itibaren 10 Deniz Mili (NM) tespit ediyoruz;

*Havacılık Bakanı, işbu Yasayı Resmî Gazete'de yayınlamak ve yürütmekle mükelleftir.*¹⁷¹

Yunanistan, bu Kararnameyle o dönemde karasularının genişliği 3 mil olmasına rağmen 5017 sayılı Sivil Havacılık Yasası'na atıf yaparak hava seyrüseferinin tanzimi ve hava polisliği (5017 S.Y. md.9) amaçlarıyla karasularının ve üzerindeki hava sahasının (5017 S.Y. md.2) 10 mil olduğunu ilan etmiştir. Kararname, Yunan Resmî Gazetesi'nde 1931 yılında yayınlanmış olmasına rağmen Yunanistan 10 millik hava sahası iddiasını ICAO'ya 1974 yılında bildirmiştir. Yunan Hava Bilgilendirme Yayını'nda (aeronautical information publication-AIP) madde. 1.2.1'de, karasuları dâhil bütün Yunan ülkesinde ve bitişik uluslararası sular üzerindeki hava sahasında hava trafik hizmetlerinin sağlandığı belirtilirken cümle içinde yer alan karasuları kelimesinin sağ üst köşesinde bir yıldız işareti konmuş ve sayfanın altında yıldız işaretinin yanında "sivil havacılık ve hava polisliği ile ilgili olarak karasuları kıyıdağ itibaren 10 mile kadar uzanmaktadır" cümlesine yer verilmiştir.¹⁷²

Yunanistan, 17 Eylül 1936 tarih tarihinde çıkardığı 230 sayılı Yasa'yla karasularını artırmıştır. Bu yasaya göre; "*Bakanlar Kurulu'nun teklifi üzerine bir tek maddeden ibaret olan aşağıdaki Yasayı kabul etmiş bulunuyoruz:*

Bazı özel hallerde karasuları genişliğini 6 NM'den az veya fazla tespit eden yürürlükteki hükümler saklı kalmak üzere karasularının genişliği kıyıdağ itibaren 6 mil tespit edilmiştir."

Yunanistan karasuları, 1936 tarihli Yasa'ya göre 6 mil olmasına rağmen, saklı tutulan 1931 Kararnamesi'ne göre "sivil havacılık ve hava polisliği" (AIP esas alınarak)

¹⁷¹ Decree of 6/18 September 1931 to Define The Extent of the Territorial Waters for the Purposes of Aviation and the Control There of *Efimeris tis Kiverniseos*, 18/9/1931, No.325, p.2589; *U.N.Legislative Series*, ST/LEG.SER.B/6,1956, p.187

amaçlarıyla 10 mildir. Yunanistan, Kararname'ye göre 10 mil karasuları genişliği "sivil havacılık ve hava polisliği" maksadıyla tespit edildiği için, Yunan sahillerinden itibaren açık denize doğru olan son 4 mil içerisinde uluslararası hukuka göre kıyı devletinin karasularında ve üzerindeki hava sahasında sahip olduğu yetkilerden denize ilişkin olanları bir yana bırakmakta, geriye gerçekte karasuları dışına 4 mil taşan egemen hava sahası kalmaktadır.

Yunanistan, **10 mil hava sahası iddiasının kaynağı olarak, kendi iç hukuk kurallarını** göstermektedir.

B. Sonuç ve Değerlendirme;

Uluslararası hukuka aykırı iç hukuk tasarrufları ile uluslararası hukuka uygun sonuçlar elde etmek mümkün değildir. Yalnızca havacılık amacıyla olağan genişliğinden daha fazla olarak belirlenen karasuları genişliği, hukuksal açıdan bir kavram saptırması ve hakkın kötüye kullanılması olarak kalmamakta, ayrıca pozitif hukukta da bir dayanak bulamamaktadır.¹⁷³

Gerçekten de bugün konuyla ilgili olarak bilinen bütün uluslararası hukuk kurallarına göre Yunan tezi hukuka aykırıdır.¹⁷⁴

Uluslararası hukuk, devletlere farklı amaçlar için farklı genişlikte karasuları ilan etme yetkisi tanımamaktadır.¹⁷⁵ Şikago Sözleşmesi'ne göre hava sahaları, hukuki statülerini üzerinde buldukları ülkelerden (kara ya da deniz) almaktadırlar. Devletin ülkesini oluşturan kara parçaları ve buna bitişik karasuları (md.2) üzerindeki hava sahaları, egemen hava sahası (md.1); bu alanların dışında kalan deniz alanları üzerindeki hava sahaları ise uluslararası hava sahasıdır.

Dünyada Yunanistan'dan başka hava sahasının sınırı karasularından farklı olan bir ülke yoktur. Yunan Adaları'na yedi mil mesafede karasuları dışında bulunan bir yabancı

¹⁷² Aeronautical Information Publication-AIP Greece, RAC 0-1.

¹⁷³ H. Pazarıcı, "Lozan Antlaşması'ndan 1974'e Kadar Ege'ye İlişkin Gelişmeler ve Yunanistan'ın Ege Politikası", *Üçüncü Askerî Tarih Semineri Türk-Yunan İlişkileri* Ankara 1986. s. 29.

¹⁷⁴ 1919 Paris Sözleşmesi md.1; 1926 Madrid Sözleşmesi md.1; bkz. Akipek , Ö. İ., a.g.e. s.58, 68.

savaş gemisinin taşıdığı *helikopter havalanamayacaktır*, çünkü yukarıdaki hava sahası, geminin içinde bulunduğu aşağıdaki su gibi uluslararası değil, Yunan hava sahası olacaktır.¹⁷⁶

Yunanistan, 1947 tarihli Şikago Sözleşmesi'ni onaylamıştır.¹⁷⁷ 10 mil hava sahası iddiası, karasularıyla hava sahasının sınırları arasındaki fark nedeniyle hâlen yürürlükte olan Şikago Sözleşmesi'ne aykırıdır.

Ege Denizi, Türkiye ile Yunanistan arasında ortak bir denizdir ve uluslararası suları ile hava sahası ise tüm ülkelerin kullanımına açıktır. 10 Mil hava sahası iddia ve uygulamaları, gerek Türkiye'nin ve gerekse tüm bölgeden yararlanmak isteyen tüm devletlerin haklarını ihlal etmektedir. Uçaklar, gemiler gibi zararsız geçiş hakkına sahip olmadıkları için, Yunanistan'ın 6 mil karasuları dışına taşan 4 millik hava sahası, uçuş serbestisine, karasularının genişliğinin artırılmasının deniz seyrüseferine getireceğinden daha büyük bir sınırlama getirmektedir.¹⁷⁸

Uluslararası hukuka tamamen aykırı ve Ege'de Yunanistan tarafından savunulması en güç, argümanları en zayıf sorun olan, hava sahası sorunu, aslında kolay çözülebilir basit bir sorun olarak gözükse de, güncel yaşamımızda en önemli sorunu ortaya koymaktadır. Bu sorun, her gün Ege üzerinde yapılan Hava Kuvvetleri uçaklarının uçuşlarında, Ege'de icra edilen NATO ve diğer uluslararası tatbikatlarda gündeme gelmekte ve Türkiye ile Yunanistan'ı her an karşı karşıya getirmektedir.

¹⁷⁵ Pazarıcı, "Ege denizindeki Türk-Yunan Sorunlarının Hukuki Yönü", *Türk-Yunan Uyuşmazlığı*, derleyen Vaner, S., Ankara 1990, s.118.

¹⁷⁶ Bargiacchi, P., "Freedom of Overflight in the High Seas" in *The Aegean Sea 2000*, Proceedings of the International Symposium on the Aegean Sea 5-7 May 2000 Bodrum-Turkey, (ed.by) B.Öztürk, İstanbul 2000, s.219 n. 92; Dyke, Van M.J., "Interconnected ..." p.188.

¹⁷⁷ Law 211/28.2.1947, ETK,A/35/1947

¹⁷⁸ Dyke, V.M.J., "An Analysis of the Aegean Disputes Under International Law", basılmamış çalışma s.29.

VII. UÇUŞ MALUMAT BÖLGESİ (Flight Information Region-FIR) SORUNU;

İstanbul – Atina uçuş malumat bölgelerini ayıran FIR hattı, 1952’de, Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO) tarafından belirlenmiştir. Şikago Sözleşmesi’ne göre, uçuş malumat bölgesi sorumluluğu, konu ile ilgili sadece teknik hizmetleri kapsamaktadır. Hiçbir antlaşma uçuş malumat bölgesi sorumluluğunu yükümlenen devlete, açık denizler üzerindeki hava sahasında hükümranlık hakkı tanımamaktadır. ICAO sözleşmesine göre, Uçuş Malumat Bölgesi değiştiren uçakların ilgili Kontrol Bölgesine uçuş bilgilerini vermelerini gerektirmektedir. Ancak, bu bilgilerin verilmesi, sadece ticari ve sivil uçuşları kapsamakta ve Devlete (state) ait uçakların uçuşları açık biçimde bu madde dışında tutulmuştur. Buna rağmen, Yunanistan, Ege hava sahasını egemenlik alanı içinde görmekte ve Türk Devlet uçaklarından da uçuş planı talep etmektedir¹⁷⁹.

FIR hattı yapılırken 1952 de 3 deniz mili olan Türkiye’nin karasuları dikkate alınarak yapılmış ve Doğu Ege Adalarıyla Anadolu sahillerinin arasında *3 deniz miline göre ortay hattan geçirilmiştir. Ancak 1964’de karasularının 6 deniz miline çıkarılmasını takiben, başta Kuşadası Körfezi olmak üzere, bazı Atina FIR sahaları, Türkiye’nin karasuları ve egemenlik sahası içinde kalmıştır.*

Gizlilik ve güvenlik nedeniyle Devlet uçaklarının, özellikle savaş uçaklarının uçuş bilgisi vermemesi doğal bir davranış olup, bu hak Şikago sözleşmesinde tüm dünya devletlerine tanınmış bir haktır.

Sonuç ve Değerlendirme;

Bu sorun da Hava Sahası Sorunu gibi, Yunanistan tarafından savunulması zor olan bir sorun olmasına rağmen, güncel yaşamda iki ülkeyi karşı karşıya getiren ve zaman zaman istenmeyen tatsızlıkların yaşandığı bir sorundur.

Yunanistan tarafından kaynaklanan bu sorunların arkasında, Yunanistan’ın Ege’yi kendi hükümranlık sahası içinde görmesi yatmaktadır. Bu düşünce ve anlayışla hareket

¹⁷⁹ Sertaç Hami BAŞEREN, **Ege Sorunları**, Dz.Tarih Araştırmalar Vakfı, Ankara, 2006, s.185.

ettiğinden, tüm uluslararası hukuk kurallarını hiçe sayarak, tezlerinde ısrarlı olmaya devam etmektedir.

Eğer FIR hattı Yunanistan'ın dediği gibi olsa, yukarıda bahsedildiği gibi, *başta Türkiye karasularına giren, Atina FIR sınırlarının düzeltilmesi şarttır. Ancak adı üzerinde Uçuş Malumat Bölgesi olan ve sadece teknik hizmetleri kapsamı nedeniyle sınırlarda herhangi bir değişikliğe gidilmemiş ve bu husus 1964'den beri Türkiye tarafından da talep edilmemiştir.*

Bu konuda Türkiye tarafından bir talep yapılması, Yunanistan tezlerine yardımcı olacağından, bu talebin yapılmayarak, uluslararası hukuk kuralları kapsamında mücadeleye devam edilmesi en uygun hal tarzı olarak görülmektedir.

VIII. TARAFLARIN SORUN OLARAK DEĞERLENDİRDİĞİ HUSUSLARIN MUKAYESESİ

Son zamanlarda Yunanistan tarafından Ege'deki tek sorunun Kıta sahanlığının sınırlandırılması olduğu dile getirilmektedir. Bu husus diğer konularda uluslararası yargıya gitmekten ve ikili görüşmelere girmekten kaçındıkları izlenimini yaratmaktadır. Yakın tarihimiz incelendiğinde tarafımızdan dile getirilen sorunlara karşılık Yunanistan'ın bugüne kadar ki beyanatlarından ortaya çıkan sorun olarak gördüğü hususlar aşağıda belirtilmiştir.

Türkiye'nin Sorun Olarak Gördüğü Hususlar; Karasularının 6 Dz.milinin üzerine genişletilmesi, Kıta sahanlığının (ve MEB'nin) sınırlandırılması, Yunanistan'ın 10 Nm'lik Hava Sahası iddiaları, FIR (Uçuş Bilgi Bölgesi), EGAYDAAK, Gayri Askeri Statüdeki Adaların Silahlandırılması ve Arama ve Kurtarma (SAR);

Yunanistan'ın Sorun Olarak-gördüğü hususlar ise, Kıta sahanlığının (ve MEB'nin) Sınırlandırılması, EGAYDAAK ve Ege Ordusu'nun varlığıdır.

Temel Sorun:

Ege Denizindeki ülkesel sorunlar derin tarihi kökleri olan, yılların birikimiyle oluşmuş ve birbirini önemli ölçüde etkileyen karmaşık bir bütündür. Bu sorunların unsurları arasında, neden ve sonuçları itibarıyla yakın bağlantılar bulunmaktadır. Ege'de temel sorun olan egemenlik ihtilafı, deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında ana belirleyici unsur olmaktadır. Ege'de toprak egemenliğini, diğer bir ifade ile her bir ada, adacık ve kayalığın egemenliğinin hangi devlete ait olduğunu açık bir şekilde ortaya koymadan, karasuları sorunu ile kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılması sorununu çözmek teknik olarak imkansızdır. Toprak egemenliği ve deniz sınırları diğer yandan Ege hava sahası için de belirleyici olacaktır.

Türkiye-Yunanistan Diyalogu ve Ege’de Güven Artırıcı Önlemler (EGAÖ)

31 Ekim 2000’de Türkiye ve Yunanistan Dışışleri bakanları, toplam sayıları 18 olan EGAÖ’den Operasyonel Güven Artırıcı Önlemlerin NATO, Kurumsal Önlemlerin ve İyi Komşuluk Önlemlerinin ise ikili olarak ele alınması konusunda mutabakata varmışlardır¹⁸⁰.

Şu ana kadar yapılan görüşmeler sonucunda;

- Bir sonraki yılın tatbikat programlarının karşılıklı bildiriimi,
- Dışışleri Bakanlığı seviyesinde direkt temas hattının tesis edilmesi,
- Her iki tarafın gözlemcilerinin milli tatbikatlara davet edilmesi,
- İki ÷lke Genelkurmay başkanları arasında rutin görüşmeler tesis edilmesi,
- Devamlılık arz eden bir çevresel iyileştirme rejimi tesis ederek, Meriç

nehirinde kirliliğin önlenmesi maksadıyla iş birliği, konularında anlaşma sağlanmış ve kamuoyuna açıklama yapılmıştır¹⁸¹¹⁸².

EGAÖ’in yavaşlayan hatta durma noktasına gelen hızına rağmen, Türkiye’nin inisiyatifi elden bırakmamasının, görüşmelere devam edilmesinin, görüşmeleri tıkanma noktasına getiren tarafın Yunanistan olduğunu ortaya koyacak şekilde diplomatik ilişkilere devam edilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

AB ile İlişkiler ve Sorunlara Etkisi

Türk-Yunan ilişkilerinde etkin bir faktör olan ABD’ye ilave olarak AB de zaman içinde siyasi ve hukuki açıdan etkinlik ve önem kazanmaya başlamıştır.

Helsinki sonuç bildirisinde “...AB Konseyi, uyuşmazlıkların, Birleşmiş Milletler şartına uygun bir biçimde barışçı çözümü ilkesini vurgular ve aday ÷lkelerinin mevcut tüm sınır uyuşmazlıklarını ve diğer ilgili konuları çözmek için ellerinden gelen tüm çabayı harcamalarını ister. Bu gerçekleşmediği takdirde, aday ÷lkeler, sorunu makul bir sürede U.A.D’ye götürmelidir. AB Konseyi süregelen sorunlara ilişkin durumu, özellikle katılım sürecine yansımaları açısından ve bunların U.A.D vasıtasıyla çözümünü sağlamaya teşvik için, en geç 2004 yılı sonuna kadar gözden geçirecektir.” hükmüne yer verilmiştir. Bu hükümden, Yunanistan’dan kaynaklanan Ege sorunları 2004 yılına kadar çözülemez ise

¹⁸⁰ Fuat Aksu, **Türk-Yunan İlişkilerinde Güvenlik ve Güven Artırma Çabaları**, Ayraç Yayınları, Ankara, 2003, ss.242-275.

¹⁸¹ Semih İdiz, Milliyet Gazetesi, 9 Nisan 2005.

¹⁸² Yorgo Kirbaki, Radikal Gazetesi, 2 Mayıs 2005.

mutlaka U.A.D'ye götürüleceği anlamının çıkarılamayacağına, U.A.D'ye gitme mecburiyeti öngörülmediğine ilişkin, AB Dönem Başkanı ve Finlandiya Başbakanı LIPONEN'nin Başbakan Bülent ECEVİT'e yazdığı mektup, içinde bulunduğumuz bu dönemde gerçek olmuştur.

AB üyesi ülkelerin Türk-Yunan sorunlarına ilişkin görüşleri ülke bazında genelde tarafsız kalmak şeklinde oluşmakla birlikte, AB bünyesinde Yunanistan'ın da etkisiyle Türkiye aleyhine oluşması yüksek olasılık olarak görülmektedir.

Ayrıca, GKRY'nin 1 Mayıs 2004'den itibaren AB üyesi olmasıyla, Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde Yunanistan'la sorunlar halledilse dahi; GKRY, Türkiye limanlarının kendilerine açılması v.b gerekçeler öne sürerek ciddi bir muhalefet sergileyebilecektir.

Diğer yandan, AB üyeliğimizin sadece Yunanistan ve Kıbrıs'la olan sorunlarımızın düzeltilmesine bağlı olmadığı da ayrı bir gerçektir. Kopenhag Kriterlerinin sağlanması, Katılım Ortaklığı Belgesi'ndeki şartların yerine getirilmesi dışında, Türkiye'nin AB'ne girmesini hiçbir şekilde istemeyecek ülkelerin konuyu referanduma götürerek bu şekilde verecekleri ret cevabına yasal bir dayanak sağlamaları da olasılık dahilindedir. Mevcut kamuoyu yoklamaları AB ülkelerinde Türkiye'nin AB üyeliğine sıcak bakılmadığını ortaya koymaktadır.

Yunanistan tarafından yürütülen “Ege için Çözüm Arayışları”

Yunan açık kaynaklarında yer alan bazı haberlerde, Yunanistan'dan kaynaklanan Ege sorunlarının çözümlenmesi için, bir formül üzerinde çalışıldığı belirtilmiştir.

Yunanistan'dan kaynaklanan Ege sorunlarının çözümlenmesi için hazırlanan formülün ana hatları:

- (1) Yunan Hava Sahası ile kara sularının 6-9 nm. arasında bir genişlikte belirlenmesi,
- (2) Yunanistan'ın karasularını 12 nm'e çıkarma hakkından feragat etmesi,
- (3) Kıta sahanlığının “Wilson Parmak Taktiği” temelinde iki ülke arasında %70 ve %30 olarak paylaşılması,
- (4) Türk kıta sahanlığının Doğu Ege Adalarının kıta sahanlığına kadar uzanması,

(5) Türklerin gri bölgeler (EGAYDAAK) tezinden vazgeçmesi şeklinde öngörüldüğü belirtilmektedir.

Söz konusu plan üzerindeki çözüme iki ülke arasında doğrudan müzakere yapılması veya Lahey Adalet Divanına başvurulması ile ulaşılabileceği ifade edilmektedir.

Diğer yandan, bu bilgilerin doğru olduğu kabul edilirse, Yunanistan'ın mevcut tezlerinden vazgeçme eğiliminde olmadığı, sadece karasuları konusunda esnek bir tavır takınarak diğer konularda kazanç sağlamayı hedeflediği, esas itibarıyla bu öngörüsü ile bile mevcut statükonun ilerisine geçerek kazanım elde etmeyi hedeflediği görülmektedir.

Uluslararası Adalet Divanı (U.A.D):

Yunanistan'dan Kaynaklanan Ege Sorunlarının iç ve dış baskılar neticesinde U.A.D'ye götürülmesi olasılığının göz ardı edilmeyerek bu yönde de hazırlıkların yürütülmesi gerekli addedilmektedir.

Yunanistan, diğer konulardaki iddialarının aksine Ege adalarının silahlandırılması konusunun U.A.D'ye götürülmesini önlemek için, 1993 yılında U.A.D'nin yargı yetkisini, Divan statüsü md. 36/2 gereği, milli savunmasıyla ilgili uyuşmazlıklardan ayrı kabul etmiştir.

Mahkemenin bir uyuşmazlık için devreye girebilmesi ancak konuya muhatap ülkelerin aşağıda belirtilen şekillerden bir veya bir kaçını kabul etmeleri halinde mümkün olabilmektedir.

1. Muhatap ülkelerin konuyu U.A.D'ye götürmek üzere özel olarak anlaşma sağlamaları halinde,

2. Ülkelerin taraf oldukları bir antlaşma; maddelerinin uygulanması esnasında çıkacak bir anlaşmazlığın U.A.D'ye götürülmesi hükmünü içeriyor ve taraflardan biri bu hükme dayanarak mahkemeye başvurursa (AB Helsinki Sonuç Bildirisi, bu kapsamda mütalaa edilebilir),

3. BM Sözleşmesinin U.A.D ile ilgili hükümleri dahilinde, ülkelerin herhangi bir diğer ülke ile aralarında çıkacak uyuşmazlıkları, her iki tarafın da daha önceden bu tür uyuşmazlıkların U.A.D tarafından çözümünü zorunlu gördüklerini deklare ederek kabullenmiş olmaları halinde.

Yukarıdaki durumlar dahilinde konu ile ilgili olarak sorumluluğu olup olmadığına karar verme yetkisi sadece U.A.D'nin kendisindedir.

4. U.A.D'nin verdiği Karar nihaidir ve değiştirilemez, temyize gidilemez. Taraflardan herhangi biri karara uymazlık ederse, diğer taraf kararın uygulamasını sağlamak üzere BM Güvenlik Konseyine gitme hakkına sahiptir.

U.A.D'de kullanılan lisan İngilizce ve Fransızcadır. Duruşmalarda her iki dil arasında simültane tercüme yöntemi kullanılmaktadır¹⁸³.

Bugüne kadar çözülen ve çözülemeyen davalar göz önünde bulundurulduğunda, dünyada hemen hemen bir örneğine rastlanmamış ve başlangıcından itibaren bütün dünyanın gözünün üstünde olacağı aşikar olan "Ege" ile ilgili bir mahkemenin en iyi şartlarda 3-4 yıl, ortalama olarak ise 6-8 yılda tamamlanabileceği, böylesine sorunların olduğu bir denizde belki de hiçbir zaman kapsamlı bir sonuca ulaşamayacağı, bu nedenle sorun bir bütün olarak U.A.D'ye götürülse bile mahkemenin sorunları "case by case" çözüme yolunu seçeceği, çözülen ve çözülemeyen sorunlarla birlikte mütalaa edildiğinde durumun aleyhimize gelişebileceği kıymetlendirilmektedir.

Bu kapsamda, eğer U.A.D'na gidilmesi söz konusu olursa, asgari tesis edilmesi gereken iki ön şart olduğu, bunların kabulü halinde U.A.D'na gidilmesinin kabul edilmesinin öne sürülmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Bunlar;

1. EGAYDAAK sorununun birinci öncelikle çözülmesi gereken temel sorun olduğu, diğer konulara ancak bu sorun halledildikten sonra geçilebileceğinin,

2. Her şey sonuçlanmadıkça hiçbir ara çözümün kabul edilemeyeceğine yönelik, "*Nothing is agreed until everything is agreed*" prensibinin kabulüdür.

Yunanistan'la yapılacak müzakerelerde, alınması gerekli tedbirler

Ana hal tarzları: Yukarıda bahsedilen ana hal tarzları da kendi içinde detaylandırılarak geliştirilmeli ve en kısa zamanda uygulamaya konmalıdır. Bu kapsamda müzakere politikalarının tespiti, hukuki dayanak noktalarının oluşturulması ve geliştirilmesi, belli bir teşkilat yapısı içerisinde çalışma komitelerinin teşkili, sivil toplum örgütleri ve

¹⁸³ www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/adivan.html, 04 Şubat 2008.

akademisyenlerden de faydalanılması, kamuoyunun bilinçlendirilmesi ve uluslararası alanda haklılığımızı ortaya koyan sempozyum, seminerler düzenlenmesi, dış temsilciliklerimiz kanalı ile konular üzerindeki haklılığımızın çeşitli vesileler ile ortaya konması gereklidir.

Müzakere Politikasının Tespiti: Gerek ikili görüşmelerde olsun, gerekse de U.A.D'na gidilmesinde olsun müzakere politikasının sabit olmasının, bu kapsamda konuların mutlaka bir paket olarak ele alınmasının gerektiği değerlendirilmektedir. Müzakerelere yönelik olarak konu önceliklerinin belirlenmesi ve ayrıca her bir müzakere konusuna yönelik esneklik sınırlarının belirlenmesi de, ayrıca önemlidir.

Konu öncelikleri ile ilgili olarak, aşağıdaki gibi bir sıralama yapmak mümkündür.

- EGAYDAAK,
- Kıta sahanlığı ve Münhasır Ekonomik bölge,
- Karasuları ve Hava Sahası,
- FIR,
- Gayri Askeri Statüdeki Adalar
- SAR.

Her bir konuya yönelik belirlenecek esneklik sınırları ise bir önceki konuda hedefe ulaşılma derecesine bağlı olarak değişkenlik gösterecek olmakla birlikte; ideal şartlar için bir başlangıç durum tespitinin yapılabileceği kıymetlendirilmektedir.

Bu kapsamda, Türkiye için esneklik sınırlarının belirlenemeyeceği sorunların "*Karasuları ve Hava Sahası*" olduğu, bu konularda hiçbir şekilde taviz verilemeyeceği ortaya konduktan sonra, kalan diğer sorunlar için esneklik sınırlarının tespit edilmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Bu noktada, sorunlarda bir çözüme ulaşılabilmesi için her iki tarafın da bazı alanlarda esneklik göstermesinin zorunlu olduğu kıymetlendirilmektedir.

Hukuki Dayanak Noktalarının Oluşturulması ve Geliştirilmesi

Konu ile ilgili olarak, Dışişleri Bakanlığı koordinatörlüğünde, ön plana çıkmış sivil toplum örgütleri, akademisyenler ve hukukçular ile diğer Kamu kurumları temsilcilerinin de katılımıyla teşkil edilecek bir çalışma grubunun faaliyete geçirilmesi, grubun konulara göre alt komiteler halinde çalışmalarına başlaması, tamamen uluslararası hukuka göre

haklılığımızı ortaya koyan Türk tezlerinin hukuki gerekçeleri ile birlikte oluşturulması, olası Yunan tezlerinin ortaya konarak bu tezleri çürütecek hukuki dayanak noktalarının tespitidir.

Bunlara ilave olarak, U.A.D'na gidilmesi ihtimali dahilinde Türk tezlerini mahkemede savunacak çok iyi yabancı dil bilgisine sahip (İngilizce ve/veya Fransızca) konular üzerinde uzman birden fazla sayıda yargıcın ve hukuk adamının yetiştirilmesi gerekli addedilmektedir.

Sorunların U.A.D'ye götürülmek istenmesi durumunda;

- Sorunların bir paket olarak ele alınması,
- Sorunlar içinde temel sorunun EGAYDAAK olduğu ve bu sorun çözülmeden diğer sorunların çözülemeyeceği,
- Her şey kabul edilmeden hiçbir şeyin kabul edilmeyeceği "Nothing is agreed until everything is agreed" hususunun kabulü şartları ile U.A.D'de yargı durumuna pozitif yaklaşılabilmesi kıymetlendirilmektedir.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME;

Ege Denizi Boğazlarla Karadeniz'e birleşmesi, çok sayıda ada bulunması ve ters tarafta bulunan adalar nedeniyle Özel Bir Duruma sahiptir.

Karasularının genişletilmesi; Yunanistan 12 nm. lik kara suyunu elde ettiği takdirde Ege'nin %71.53'üne sahip olacak ve Ege'nin büyük bir bölümü Yunanistan'ın egemenliğinde olacağından; Ege'de, kıta sahanlığı veya ekonomik bölge gibi Türkiye'nin hak iddia edebileceği bir deniz yetki alanı kalmayacaktır. Bu nedenle, karasuları konusu, Ege'deki en önemli sorundur. Karasularını 12 mile çıkaran Yunanistan, Kıta sahanlığı sorunun da Türkiye'ye nasıl istiyorsan öyle yapalım diyebilecektir. Çünkü artan karasularıyla, hemen hemen tüm Ege (%71.53) Yunan karasuyu olacağından Kıta sahanlığı sorunu da kendiliğinden ortadan kalkmış olacaktır.

1982 IIIncü B.M.D.H.S.'si; 12 millik karasuyunu, en son sınır olarak belirtmekte, bunun ötesine gidilmemesini dikte etmektedir.

Uluslararası bir sahada yapılacak uygulamalar, sadece iç hukuka bırakılmaz, komşu ülkeler tarafından bu uygulamanın kabul edilmesi ve onaylanması gerekir. Aksi halde bunun hukuki bir varlığı olması söz konusu olamaz.

III.B.M.D.H.S.'nin Md.3'ün yazılış şekli, Md.15'de belirtilen hususlar ve U.A.D'nin 1951 ile 1974 kararları çerçevesinde karşılıklı *anlaşma olmadan veya Türkiye tanımadan*, Yunanistan'ın Ege'de karasularını 12 mile artırmaya uluslararası hukuk bakımından *hakkı olmadığı* ve Türkiye'nin Ege'deki kıta sahanlığı ve ekonomik bölge haklarını dikkate alarak en başında bu karasuyu artırımına karşı çıkmaya devam etmesi gerekli mütalaa edilmektedir.

Yunanistan'ın, karasularını, *Türkiye'nin kıta sahanlığını kısmen ya da tamamen ele geçirmek için genişletmesi, hakkın kötüye kullanılmasının tipik bir örneği* olarak uluslararası hukuka aykırı olacaktır.

Kıta sahanlığının sınırlandırılması; kıta sahanlığı sınırlandırılmasına ilişkin 1958 Cenevre ve 1982 III. B.M.D.H.S.'si; Kıta sahanlığının sınırlandırılmasının kıyıdaş devletlerce “*anlaşma*” yoluyla, *hakkaniyete* uygun bir biçimde yapılmasına amirdir.

1958 Cenevre Kıta sahanlığı Sözleşmesi ve 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, uluslararası yargı ve hakem kararları ile benzer durumlara sahip ülkeler arasında yapılan kıta sahanlığı sözleşmeleri dikkate alındığında, yanlış tarafta ve ana kıtadan uzakta buluna Doğu Ege Adalarına eşit şekilde kıta sahanlığı verilmediği görülmekte olup, Ege kıta sahanlığı hakkaniyet prensibi de dikkate alınarak, Türkiye ve Yunanistan arasında bir mutabakatla çözülmesi gerekli görülmektedir. Ege deniz yatağında başta petrol olmak üzere bulunan ekonomik kaynakların ülkelerin vatandaşlarının refah seviyelerini artıracak şekilde kullanılması için bir an evvel bu mutabakatın yapılması zaruri mütalaa edilmektedir.

Gri adalar; Ege sorunları içinde nispi önem ve öncelik bakımından karşımıza çıkan birinci sorun EGAYDAAK sorunudur. Bu formasyonların mevcudiyeti, kıta sahanlığı ve hava sahası sorunları gibi Ege’de deniz ve hava yetki alanlarının paylaşımını ilgilendiren sorun sahaları ile iç içe ve karşılıklı etkileşim içindedir. Diğer bir deyişle Gri Adalar sorunu çözüme erişmeden diğer sorun sahalarında bir çözüm aranmamalıdır.

Md. 6’yı 12’nci madde ile egemenliği Yunanistan’a devredilen ve yukarıda zikredilen adaların sahillerine tatbik edip, bunların *üç mili içerisindeki ada ve adacıkların da Yunanistan’a devredildiğini söylemek; hem Lozan Barış Antlaşması’nın lafzına ve ruhuna, hem de egemenlik devrine ilişkin uluslararası hukuk kurallarına aykırıdır.*

Diğer yandan, Anadolu sahillerinden itibaren üç milin dışında kalan adalar üzerindeki Türk hakimiyetinin sona erdiğini düşünmek de Lozan Barış Antlaşması’nın lafzına, ruhuna, antlaşmaların yorumlanmasına ve ülke devrinin açık irade beyanı ile olacağını öngören uluslararası hukuk kurallarına aykırıdır.

Aksi takdirde, hiç ada isimleri sayılmadan tek başına bu madde, bir küçük ilave talimatla bu husus da bir sonuca ulaşılabilirdi. *Ancak Ege’deki adalar tek tek ismen sayılmış olup; bu madde, Ege dışında Kızıldeniz’de, Libya, Tunus ve Cezayir önlerinde*

ileride olabilecek bir ada veya adacığın mülkiyeti anlaşmazlığında bir sıkıntı çıkmaması için, bir sigorta ve emniyet tedbiri olarak konulmuştur.

Lozan Barış Antlaşması'nın 12 ve 15'inci madde hükümlerine rağmen, 16'ncı maddesini toptan feragat olarak yorumlamak, ülke devrine ilişkin uluslararası hukuk kurallarına aykırı olur.

Lozan Barış Antlaşması çerçevesinde bu adalar üzerinde Türkiye'nin hak iddia etmesi hukuken doğrudur.

1998 Eritre-Yemen arasındaki sorunun uluslararası sürekli hakem mahkemesi tarafından çözüm şekli, gri adaların çözümüne etki edebilecek unsurlar içermektedir.

Adaların Silahlandırılması; Lozan Antlaşmasının 12. maddesi, Paris Antlaşmasının 14 ncü, Lozan Boğazlar Sözleşmesinin 4 ve 6 ncı maddeleri, Altı Büyük Devlet kararı ve bu kararın Lozan'da teyidi, Montreux Antlaşmasının Türkiye'ye Boğazlar Bölgesini silahlandırmaya imkân veren EK protokolü kapsamında, Yunanistan'ın Ege Adalarını silahlandırma hakkı bulunmamaktadır.

Hava Sahası Sorunu; Bu konu incelemede de yer verdiğim gibi, Yunanlılar tarafından savunulması en güç konudur. Hava sahası (ülkesi) Ülkenin ana karası ve karasularının üstündeki hava sahasıdır. Yunanistan'ın bunun dışındaki iddiaları uluslararası hukuk bakımından ciddiye bile alınmayacak bir husustur. Ancak, bu basit konu cari faaliyetler bakımından ivedilikle çözülmesi gereken en önemli sorundur. Bu sorundan dolayı; Ege'de, uluslararası tatbikatlar yapılamamakta, bazen icrası sırasında iptal edilmekte veya tatbikat sırasında iki müttefik ülke olarak yaşanan sıkıntılar nedeniyle, diğer ülkeler nezdinde tabiri caizse gülünç duruma düşülmektedir. Ayrıca, her gün karşı karşıya gelen Türk ve Yunan uçakları, sırf bu konudan dolayı girdikleri "it dalaşında" zaman zaman kayıplar vermektedir. Türkiye bu konuda da, hukuksal temelde tamamen haklıdır.

Yunanistan ve Türkiye'yi zaman zaman savaşın eşiğine getiren Ege sorunlarının çözümü için öncelik sırası yukarıda verilmiştir. Bu kapsamda, gri adalar tezi bir manivela gibi kullanılarak, Türkiye; karasuları ve en önemlisi kıta sahanlığı konusunda hakça bir çözüm elde edilebildiği takdirde:

- Adaların silahlandırılması konusunda (Adalar zaten uzun yıllardır silahlandırılmıştır. Silahlı olmaları Türkiye'ye karşı ne bir tehdittir, ne de Türkiye'ye karşı yeterli bir savunma gücüdür.),

- Gri adalar konusunda (1995 yılına kadar, zaten böyle bir tezimiz ve düşüncemiz yoktu, bugün bu tez bize güçlü bir hareket serbestisi verse de, ana amaç kıta sahanlığıdır),

- FIR hattı konusunda (zaten uçuşlar, NATO harekât odaları vasıtasıyla dolaylı olarak Yunan hava Kuvvetleri makamlarına bildirilmektedir) Türkiye'nin geri adım atabileceği değerlendirilmektedir.

EKLER:

EK-A (Ege Denizi 12 Mil Karasuyu)

EK-B (Ege Denizi 6 Mil Karasuyu)

EK-C (İngiltere-Fransa Manş Kanalı Davası)

EK-Ç (Tunus – Libya Davası)

EK-D (Maine Körfezi Davası)

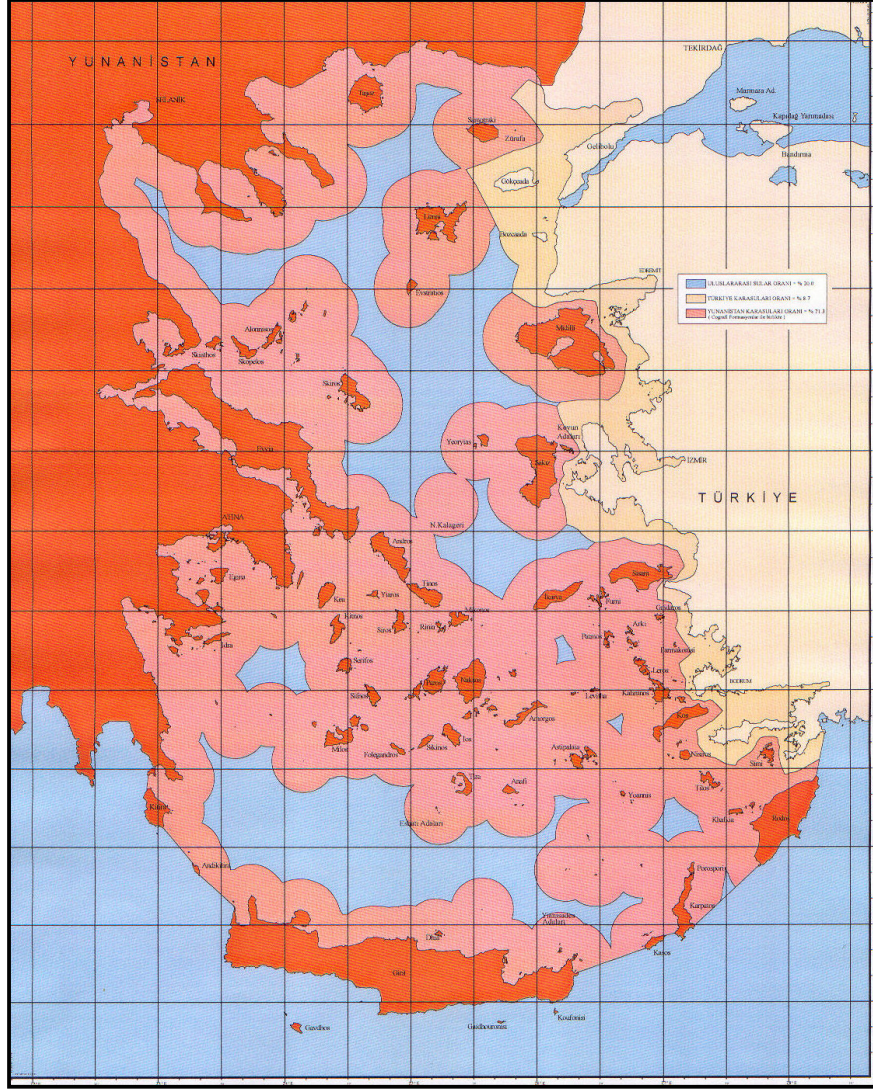
EK-E (Libya- Malta Davası)

EK-F (Saint Pierre ve Miquelon Adaları Davası)

EK-G (Jan Moyen Davası)

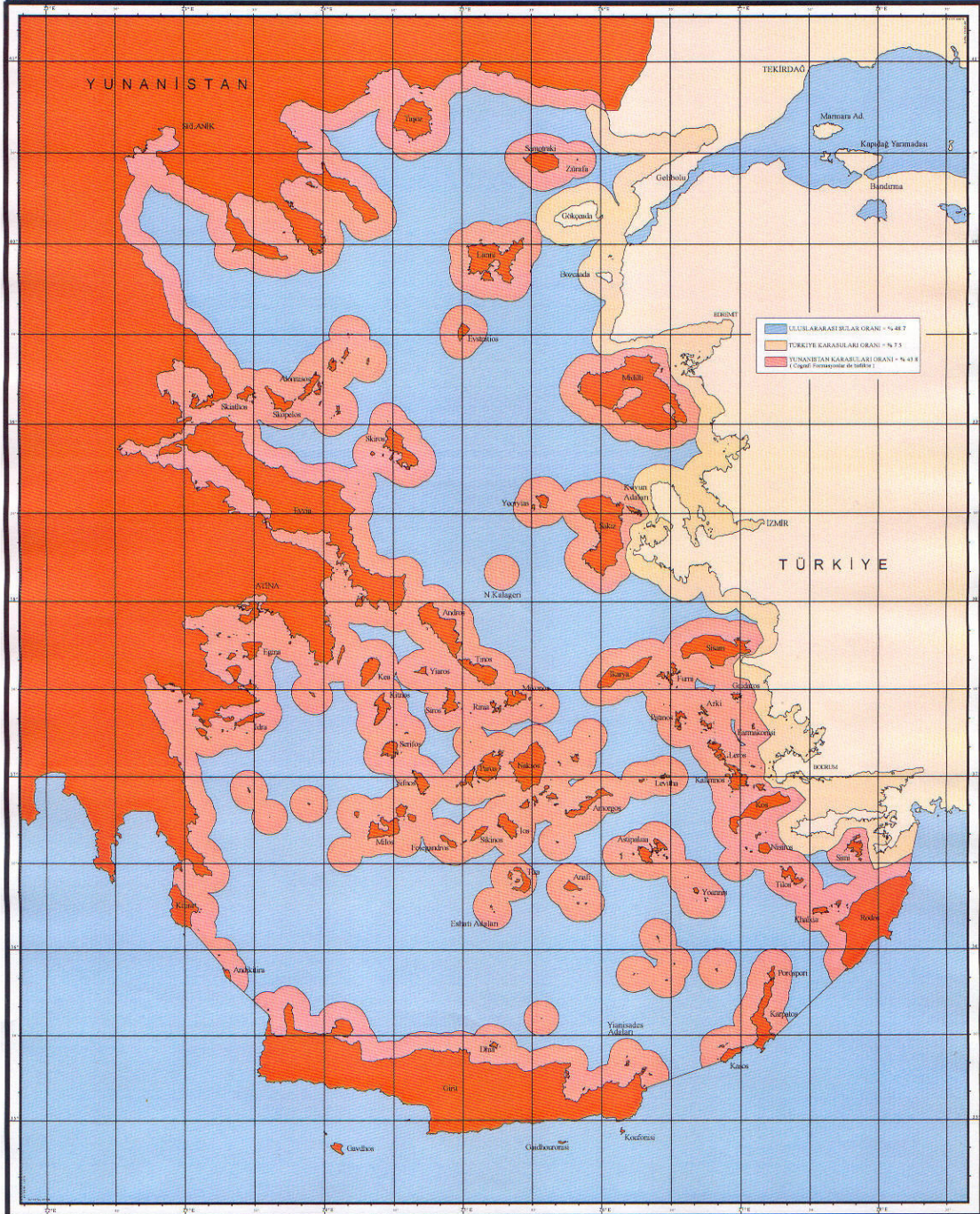
EK-A

EGE'DE "12 NM" KARASUYUNA GÖRE HARİTA

EK-B

EGE'DE "6 NM" KARASUYUNA GÖRE HARİTA

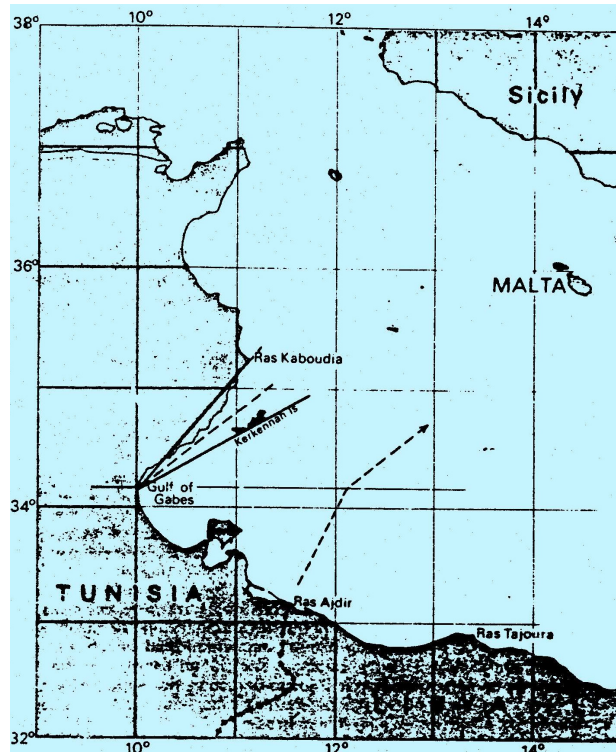

EK-C

İNGİLTERE-FRANSA MANŞ KANALI DAVASI

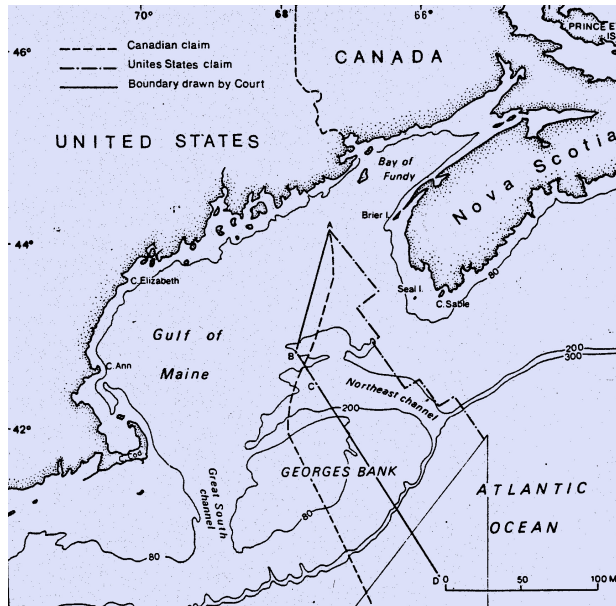
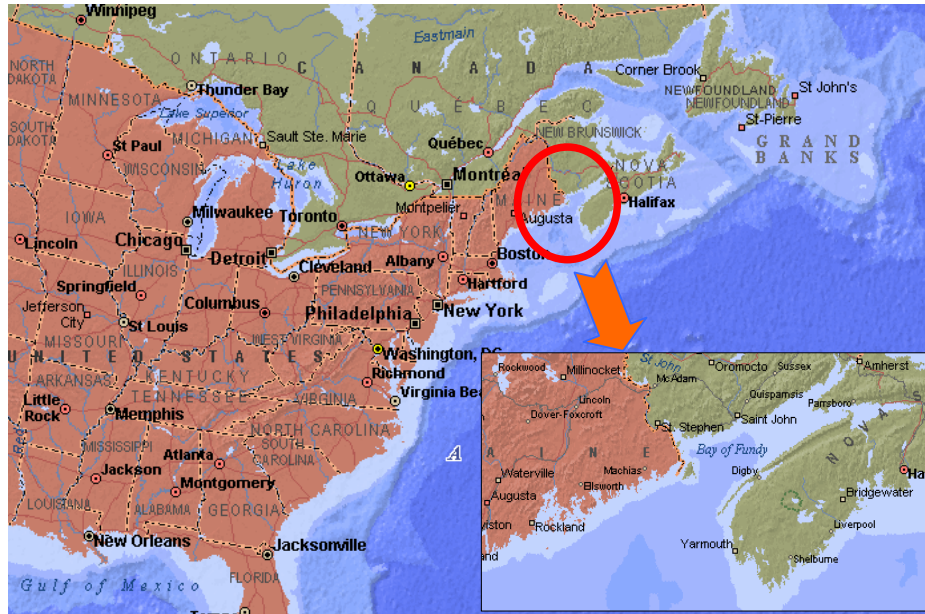

EK-Ç
TUNUS-LİBYA DAVASI

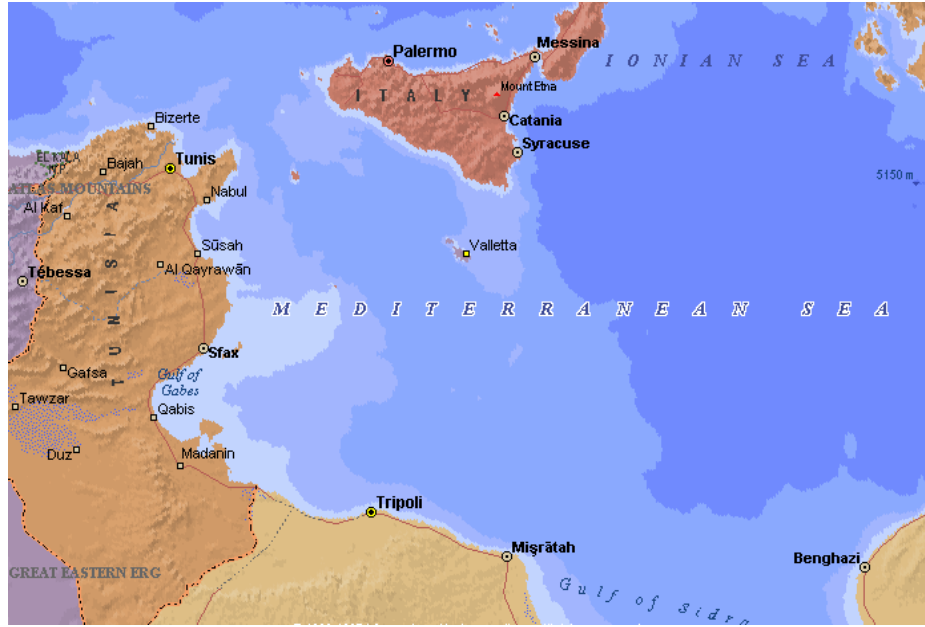
EK-D

MAINE KÖRFEZİ DAVASI

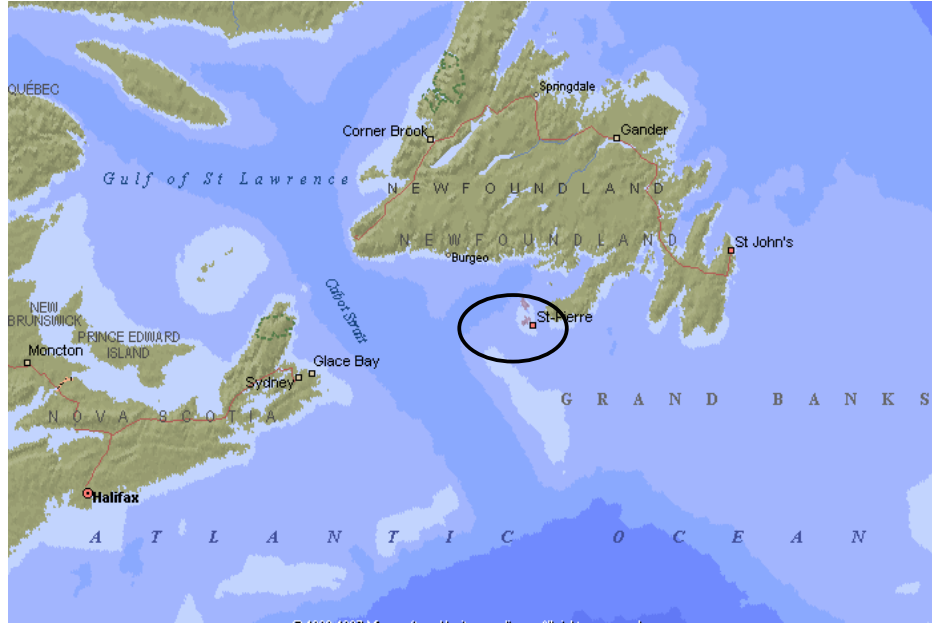
EK-E

LİBYA-MALTA DAVASI

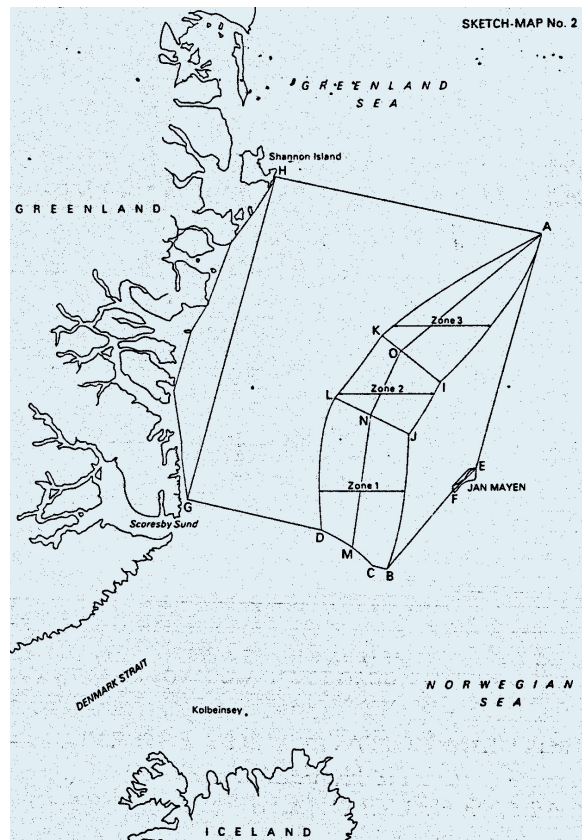
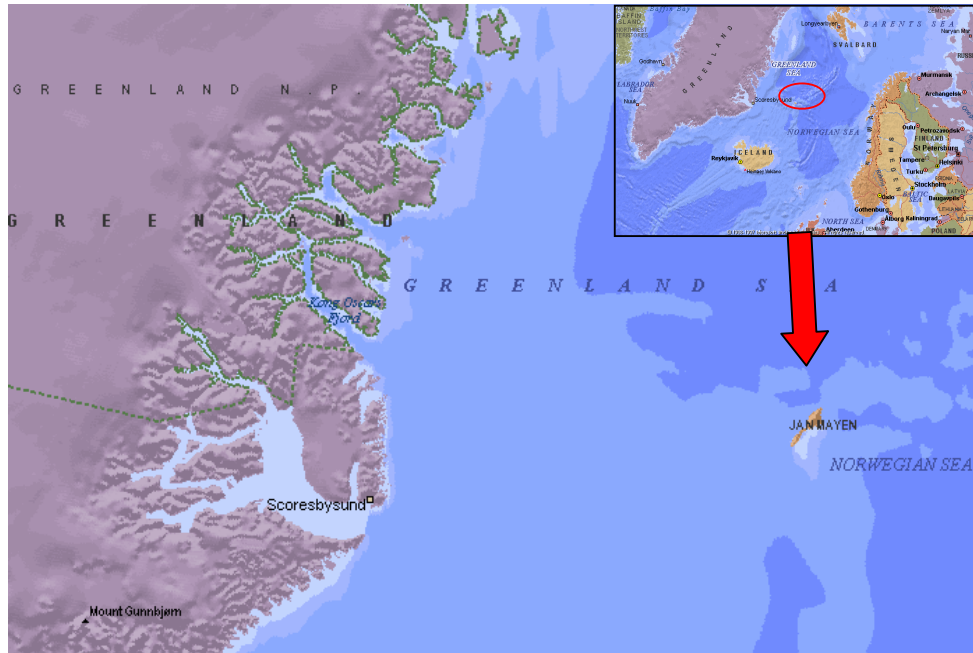

EK-F

SAINT PIERRE VE MIQUELON ADALARI DAVASI

EK-G
JAN MOYEN DAVASI

KAYNAKÇA

- Akın, M.Zeki, **Karasuları, İç Sular, Gemilerin Bu Sulardaki Rejimi ve Kıta Sahanlığı**, Ankara, 1978.
- Akipek, Ö. İ., **Hava Sahasının Devletler Hukuku Bakımından Durumu**, Ankara 1959.
- Arvanitopoulos, C., Syrigos, A., **The International Legal Status of the Aegean**, Athens 1998.
- Aksu Fuat, **Türk-Yunan İlişkileri**, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1992.
- Aksu Fuat, **Türk-Yunan İlişkileri, İlişkilerin Yönelimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme**, Ankara, Stratejik Araştırmalar ve Etütler Millî Komitesi Araştırma Projeleri Dizisi 2/2001, Ankara, 2001.
- Aksu Fuat, **Türk-Yunan İlişkilerinde Güvenlik ve Güven Artırma Çabaları**, Ayrıç Yayınları, Ankara, 2003.
- Başeren Sertaç Hami, **Ege Sorunları**, Dz.Tarih Araştırmalar Vakfı, Ankara, 2006, s.185.
- Başeren Sertaç Hami, **"Kıta Sahanlığı: Doğal Uzantı ve Mesafe İlkesi İlişkileri"**, Dış Politika Dergisi, C.VI, 1995.
- Başeren Sertaç Hami, Kurumahmut Ali, **Ege'de Egemenliği Devredilmemiş Adalar**, Ankara, 2003
- Caşın, Mesut, **Devletler Hukukunda Kıta Sahanlığı**, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1987.
- Çetinkaya Apatay, **Ege'de Olup Bitenler**, İstanbul, 2006.
- Cin, T., **Türkiye ve Yunanistan Bakımından Ege'deki Karasuları Genişliği Sorunu**, Ankara 2000.
- Colombos, C.John, **The International Law of the Sea**. 4th. Rev. Edition, 1959.
- Connell, D.P.Q, **The International Law of the Sea**. Oxford, 1984.
- Defence Institute of International Legal Studies, **Law of Treaties** (11/96).
- Demirsoy, Selçuk, **Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı** (Caracas, 20 Haziran- 29 Ağustos 1974), Maden Tetkik Arama Enstitüsü, 1975.
- Doğru Sami, **Uluslararası Hukukta Kıta Sahanlığı ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı**, Ankara, 2003.
- Dyke, V.M.J., **"An Analysis of the Aegean Disputes Under International Law"**, basılmamış çalışma.

Economidés C.P. "La prétendue obligation de'démilitarisation de l'île de Lemnos" **Revue Hellenique de Droit International 1981.**

Erinç, Sırrı ve Yücel, Talip, **Ege Denizi, Türkiye ile Komşu Ege Adaları**, 2. Baskı, Ankara, 1988.

Erinç, Sırrı, **Jeomorfoloji**, Cilt II, 2.Baskı, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları: No.23.

Erol, Oğuz, **Jeomorfoloji**, Cilt I, (Basılmamış Ders Notları), Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, 1983.

Denk, E., **Egemenliği Tartışmalı Adalar: Karşılaştırmalı Bir Çalışma (Kardak Kayalıkları ve Spratly ve Senkaku/Diaouyu Adaları Örnekleri)**, Ankara 1999.

Gedikoğlu, O., **Ege Hava Sahası Sorunları**, basılmamış yüksek lisans tezi, Ankara 1988.

Gündüz Aslan, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Belgeler**, Gözden Geçirilmiş 2.Baskı, İstanbul, 1994

Gündüz Aslan, **Limni Adasının Hukuki Statüsü Üzerinde Türk-Yunan Uyuşmazlığı**, İstanbul 1985.

Gündüz, Aslan, **The Concept of the Continental Shelf in its Historical Evolution (With Special Emphasis on Entitlement)**, İstanbul 1990.

Gürel, Ş., **Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri (1821-1993)**, Ankara 1993.

Güneş Şule, **Kapalı ve Yarı Kapalı Denizlerin Hukuksal Rejimi**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1990

Hatipoğlu, M., **Yunanistan'daki Gelişmeler Işığında Türk Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922)**, Ankara 1988.

Harp Akademileri, **Denizde Silahlı Çatışma Hukuku**, İstanbul, 1999.

İnan Yüksel, Başeren, S.H., **Status of Kardak Rocks-Kardak Kayalıklarının Statüsü**, Ankara 1997.

İnan Yüksel, **Uluslararası Adalet Divanı'nın Yargı Yetkisi**, Ankara 1982.

İnandık Hamit, **Deniz ve Kıyı Coğrafyası**, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayını, 1971.

International Hydrographic Organization, **A Manuel on Technical Aspects of the United Nations Convention on the law of the Sea-1982 Monaco**, 1993.

Ketin, İhsan, **Umumi Jeoloji**, Kitap II, 2., İstanbul, 1970

Kokkinos, Georgios, **Üçüncü Dünya Savaşından Sonra Dünya Harekat Alanı ve "Yeni Düzen, Sürekli Türk-Yunan Çatışması**, (Yunanca Aslında Gayri Resmi Tercüme), Panagiotis Dapamihail Yayınları, Atina,1998.

Kurumahmut Ali, **Ege'de Temel Sorun**, Ankara,1999.

Kurumahmut Ali, (yayına hazırlayan) **Ege'de Temel Sorun, Egemenliği Tartışmalı Adalar**, Ankara 1998.

Kutluk Deniz, **Deniz Hukukunda Zararsız Geçiş ve Transit Geçiş Hakları**, Ankara 1987.

Laws and Regulation on the Regime of the High Seas, 1951, Volume II.

Lütem İlhan, **Deniz Hukukunda Gelişmeler: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı**, Ankara, 1959.

Mason M., **The Aegean Sea: Bridge or Barrier?**, London.

Meray Seha L., **Devletler Hukukuna Giriş**, Cilt I, Ankara,1960.

Meray S.L., **Lozan Konferansı**, Takım I, Cilt 1, Kitap 1.

Odman Turgut, **Karasularının Genişliği Sorunu**, Ankara 1990.

Özman Aydoğan, **Birleşmiş Milletler Deniz Hukuk Sözleşmesi**, İstanbul, 1984.

Pazarcı Hüseyin, **Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü**, B.2., Ankara 1992.

Pazarcı Hüseyin, **"Ege denizindeki Türk-Yunan Sorunlarının Hukuki Yönü"**, *Türk-Yunan Uyuşmazlığı*, derleyen Vaner, S., Ankara 1990, s.118.

Pazarcı Hüseyin, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, K. I, B. 9, Ankara 2001.

Pazarcı Hüseyin, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, K. II, B. 6, Ankara 1999.

Pazarcı Hüseyin, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, K. III, B. 2, Ankara 1997.

Pazarcı Hüseyin. **La Delimitaion du Plateau Continental Et Les Iles**, Ankara, 1982.

Pazarcı Hüseyin, **"Kıta Sahaneliği Konusunda Hukuksal Görüşler"**, Ege'de Deniz Sorunları Semineri, A.Ü.S.B.F.Y., Ankara. 1986.

Rozakis Chirtos L., **The Greek-Turkish Dispute Over the Aegean Continental Shelf**, Kinston, 1975.

Soysal İ., **Türkiye'nin Başlıca Siyasi Andlaşmaları**, Ankara , 1965.

Syrigos, Angelos M., **The Status of the Aegean Sea According to International Law**, Sakkoulas/Bruylant,1998.

Şerafettin, T., **Türkiye-İtalya İlişkileri**, C. I, İstanbul 1990.

Tarkan, Tevfik, **Ege Denizi Kıyıları ve Kıta Sahaneliği Sorunları**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1976.

Toluner, Sevin, **AET'nin Gümrük Sınırları ve Ege Sorunu**, Prof.Sevin Toluner Tarafından Hazırlanan Rapor ve Tartışmalar, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Enstitüsü, No.15, İstanbul,1982.

Toluner, S., **AET'nin Gümrük Sınırları ve Ege Sorunu**, İstanbul 1982.

Toluner, S., **Limni Adası'nın Hukuki Statüsü ve Montreux Boğazlar Konvansiyonu**, İstanbul 1987.

Toluner S., **Milletlerarası Hukuk Dersleri**, 4.Baskı, İstanbul,1996.

Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği, **Coğrafya 2001**, Yayın No.:TÜSİAD-T/2001/06-302, İstanbul,2001

Ünal, Şeref, **Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku Çalışmaları**, Ankara,1975.
Yüzbaşıoğlu, A., **Hava Hukuku Açısından Ege Hava Sahasına İlişkin Sorunlar**, basılmamış yüksek lisans tezi, Ankara 1989.

Vale, Charles, **Le Plateau Continental dans le Droit Positif Actuel**, 360 S.A. Paris, 1971.

Yolga N., **Ege'deki Başlıca Deniz Sorunları**, Ege Deniz Sorunları Semineri, Ankara 1986.

Whittow, John B., Dictionary of Physical Geography,1984.

Wilson, Andrew,**The Aegean Dispute**, Adelphi Papers No.155, International Institute for Strategic Studies, London,1979

Uluslararası Andlaşmalar

1982 III üncü Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin metni için bkz. United Nation Convention on the Law of the Sea, A/CONF. 62/122 of 7 October 1982, in Third UNCLOS, vol. XVII, s.151; ILM, Vol 21. 1982, s.1261; Türkçe tercüme metni için bkz. Özman A. (Çev.), Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Ankara 1984.

Lozan Barış Andlaşması. <http://www.ttk.org.tr/index.php?Page=Sayfa&No=249>

10 Şubat 1947 Paris İtalyan Barış Antlaşması.

4 Ocak 1932 tarihli Anadolu sahilleri ve Meis adası arasındaki ada ve adacıkların ve Bodrum Körfezi karşısındaki adanın cihedi aidiyeti hakkındaki sözleşme.

Monteux Boğazlar Sözleşmesi.

Uluslararası Sivil Havacılık Söz.,<http://www.luftrecht-online.de/regelwerke/pdf/ICAO-E.pdf>

BİYOĞRAFI

1957 yılında Bandırma'da doğan Ergun MENGİ, İlk ve Ortaokulu Eskişehir'de okuduktan sonra;

1971-1974 yılları arasında Deniz Lisesi,

1974-1978 yılları arasında Deniz Harp Okulu, Harekat ve Sistem Analizi dalında eğitim görmüş ve mezun olmuştur.

Mezuniyeti müteakip, Donanma gemilerinde branş ve bölüm amirliğini müteakip, 4 sene Gemi Komutanlığı görevinde bulunmuştur.

1985-1987 seneleri arasında, Deniz Harp Akademisi, 1991 senesinde Silahlı Kuvvetler Akademisi eğitimi almıştır.

1995-1998 yılları arasında, karargahı Brüksel, Belçika'da bulunan, Batı Avrupa Birliği'nin uluslar arası karargahında Proje Subayı görevini icra etmiştir.

1998- 2001 yılları arasında, Gnkur.Bşk.İığı Avrupa Güvenlik Stratejisi Şb. Md.,

2002- 2003 yılları arasında, Dz.K.K.İığı Strateji ve Antlaşmalar Daire Bşk. görevini icra etmiş ve Tuğamiral rütbesine yükseltilmiştir. 2003–2005 yılları arasında, Gnkur.Bşk.İığı İstihbarat Daire Başkanlığı,

2005 – 2007 yılları arasında Hücumbot Filosu K.İığı, görevini icra etmiş ve 2007 yılında emekli olmuştur.

Halen Avrasya Stratejik araştırmalar merkezinde strateji danışmanı olarak görev yapmaktadır.

Tuğamiral (E) Ergun MENGİ Sn Ülkü MENGİ ile evli olup Sezen adında bir kız çocuk babasıdır.